

आचार्य श्रीमद्विजयसिद्धिखरीश्वरजी ग्रन्थमालायाः प्रथमं पुष्पम् ॥

अर्पम्

॥ श्रीप्राग्विज्ञानाधाय नमः ॥

॥ सकलउपमणसमूहशिरोमणि—ज्ञानवयोदुग्ध—गीतार्थमणिमूर्तिपुस्तकधोमद्विजयसिद्धिखरीश्वरपादपद्मेभ्यो नमो नमः ॥

महामहोपाध्याय श्रीमद् लावण्यपयविजयजीगणि विरचिता

॥ श्रीद्रव्यसप्ततिका (स्वोपज्ञचतुस्त्रयुता) ॥

देवद्वय्यादिक दोषही दूषित यथेला तथा यथा अनेक जैनबन्धुओने जोइ, तेमना उपकारार्थ आ ग्रन्थने अत्यन्त उपयोगी सकलागमतस्ववेदकघरिशेखर श्रीमद्विजयसिद्धिखरीश्वरजी महाराजना परमविनैय पू० श्रीप्रमोदविजयजी महाराजना शिष्यरत्न शान्तमूर्ति पू० पं. श्रीमेरुविजयजी गणिवरना सदुपदेशधी प्राप्त थयेल द्रव्य सहायधी छपावी प्रसिद्ध करनार विजयसिद्धिखरीश्वरग्रन्थमाला तरफधी मास्तर प्रभुदास दीपचन्द्र बीलीमोरा.

प्रथमावृत्ति
सन् १९००

किंमत अमूल्यम्

{
वीर संवत् २४६६
विक्रम संवत् १९९९

સમાપના

આ ગ્રન્થનું એ મારી આદ્ય ભુક્ષિ અનુસાર છાંચેલી પ્રત ઉપરથીજ બીજી પ્રતોના અભાવે (દ્વિપ્રતી) ઉપયોગ પૂર્વક કર્યું છે. છતાંયે આમાં જે ભૂલો રહી જવા પામી છે, તેનું શોધન પત્ર પણ તૈયાર કરી છપાવવામાં આવ્યું છે. છતાંયે મતિ મંદતાથી જે કાંઈ સતિ રહીજવા પામી હોય તે સમ્ય ગણી સુધારી વાંચવા અને જણાવવા વિનંતિ કરતો વિરમું છું. શા. ૧૯૯૬ કાર્તિક શુદ્ધ પુનમ.

જેનાચાર્ય શ્રીમદ્ વિજયભટ્ટસૂરીચરણ મહારાજના પ્રશિષ્ય
પંન્યાસપ્રવર શ્રીચરણવિજયજી ગણિવરશિષ્યાણ્ણ

સુનિ હર્ષવિજય

ખેતરવસહી—ઉપાશ્રય પાટણ (ભ.—ગુજરાત.)

बाह्मार्थयुजिता सिता गतमदा
दितामुखेऽथानृणं

येषां चित्तनिशुद्धताजितनिशा-
नाथः कलङ्कं दधौ।

ते दुग्धाम्बुधिमुद्धकीर्तिनिरुग
मठ्यात्माभाजाममी,

कल्पानं रचयन्तु सिद्धिचिन्तयाः
स्वरिगाः सर्वदा ॥

काल

जन्म

वि स १९११

आरण सुदी १५

अमदावाद

लघु दीक्षा

वि स १९१४

उषेष्ट वदी २

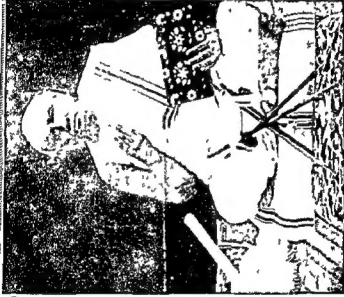
अमदावाद

पृढदीक्षा

वि स १९१४

अषाढ सुदी १३

अमदावाद

गणीपद्

वि स १९५७

आषाढ सुदी ११

सुरत

पर्याप्तपद

वि. स. १९५७

आषाढ सुदी ११

सुरत

आचार्यपद

वि स १९७५

महा सुदी ५

महेशाणा

एत

प्रशान्त तपोमूर्ति पूज्यपाद
चारित्र्यदृढ तपागच्छालंकार
ज्ञानप्रभावक संघस्यविर
आचार्यवर्य १९०८

श्रीमद् विजयसिद्धिसुरेश्वरजी

महाराज.

દ્રવ્યસમતિકા સટીક તથા ભાષાન્તરમાં દ્રવ્ય સહાય

કરનાર સદ્ગુહસ્થોની નામાવલિ,

૩૦. સાધવીજી મહારાજશ્રી રવશ્રીજી (૬૪૪ વાગડવાલા) ના ઉપદેશથી એક શ્રાવિકા
 ૫૧૭ શા. દેશરીચંદ બાણાભાઈ હસ્તે નેમચંદભાઈ બીલીગિરા
 ૫૧૮ શા. નાનચંદ ચેલાજી બીલીગિરા
 ૫૧૯ શા. મગનલાલ નાનચંદ ચીખલીવાલા
 ૫૨૦ શા. હીરાલાલ હરખચંદ ના ધર્મપત્ની સોનાંગેન સીમિદરાવાલા હ. શા. દ્વીરચંદ ભાણાભાઈ વાગલધરાવાલા
 ૫૨૧ શા. વીરચંદ રામદાસ વલસાડવાલા

૫૨૨ જોન ગુલાબજોન શા. રાયચંદ કપૂરચંદની દીકરી હસ્તે શા. નગીનદાસ ઝવેરચંદ વલસાડવાલા
 ૫૨૩ શા. રાયચંદ ગુલાબચંદ અન્કાડીવાલા
 ૫૨૪ શા. હીરાલાલ વાડીલાલ કપડવંજ
 ૨૫૫ જાદવજીભાઈ મુંગજીભાઈ આરંભડા
 ૨૫૬ શા. કરદુરચંદજી નાથાજી હસ્તે જીખચંદભાઈ અછારી
 ૨૫૭ શા. અળીલાલ જીખચંદ પાટજીવાલા
 ૨૫૮ શા. શેખમજી ભભુતમજીજી ખાપોલીવાલા
 ૪૩૭ પરચુરજી ૫-૧૦ કે ઝોણી વખતી રકમ આપી તેના

શ્રી દ્રવ્યસત્તિકાના પ્રકાશન અંગે જે બોલ.

આ અન્યથું પ્રથમ પ્રકાશન શ્રી જૈનધર્મ પ્રસારક સભા તરફથી આહ્વાનોસ વર્ષ પૂર્વે મૂળ, ટીકા અને બંનેના ભાષાંતર સાથે થયું હતું. તે અંથ હુબ્રાધ્ય થવાથી અને ચાલુ દાહમમાં દેવદ્રવ્યાદિકના દોષથી ક્ષિપત થતા, અનેક ભવ્યાત્મઓને જોઈને આ અન્યના પુનઃ સંસ્કરણની ભાવના અમારા હૃદયમાં કેટલાક વર્ષથી હતી, અને તે સકલ અમલું સમૂહ શિરોમણિ તથામૂર્તિ જ્ઞાન વયોવૃદ્ધ ૫૦ પૂર્વ સંપ્રતસમયસુરિસિદ્ધ શ્રીમદ્ વિજયસિદ્ધિસૂરીશ્વરજી મહારાજના પરમ વિનય પૂર્વે શ્રી પ્રમોદવિજયજી મહારાજશ્રીના અનન્ય શિષ્યરત્ન ૫૦ પૂર્વ મેરુવિજયજી ગણિવરના સદુપદેશથી રૂપીભૂત થતાં, અમે મૂળઅંથ ટીકા સાથે, અને મૂળ, મૂળ તથા ટીકાના અર્થ સાથે જીવંત લેઈ તે વસ્તુના બધી આત્મઓના ખાટે તૈયાર કરાવેલ છે.

આ બંને અંથોનાં મુદોલું વાંચન તેમજ આલ્લવિધિ, ઉપદેશસપ્તતિકા, ઉપદેશ પ્રાસાદ, અને શૈભપ્રત્યાદિક અંથોના દેવદ્રવ્યાદિક સંબંધી દર્શનો અને પ્રત્નતરો વિગેરે દેવદ્રવ્યાદિકની પુષ્ટિના ખાટે પરિશિષ્ટાદિક પ્રશમરસનિધિ ગીતાથાગ્રણી અને આચાર્યદેવ શ્રીમદ્ વિજયભદ્રસૂરિશ્વરજી મહારાજના પ્રશિષ્ય રત્ન પ્રખર વક્તા પંચાસ શ્રી ચરણવિજયજી ગણિવરના સાહિત્યરસિક શિષ્યરત્ન મ્હાન મહારાજશ્રી હર્ષવિજયજી મહારાજ સાહેબે કરી, અંથની શોભામાં વધારો કર્યો છે.

અને વૈરાગ્યામૃત વાગ્ધિ પ્રસાંત તથામૂર્તિ પૂજ્ય આચાર્ય પુંગવ શ્રીમદ્ વિજયભદ્રસૂરિશ્વરજી મહારાજના વિકાસ શિષ્યરત્ન મુનિમહારાજ શ્રી જનકવિજયજી મહારાજસાહેબે દ્રવ્યસપ્તતિકાનું દિવદર્શન લખી, હંકમાં અંથનો પરિચય કરાવ્યો છે. તે બાબત ઉક્ત પુસ્તકોના પ્રકાશનમાં જેમણે જેમણે અર્પણ નિસ્વાર્થ ભાવે સેવા બજાવી છે, તે બદલ તેમનો આભાર સાનવામાં આવે છે. અને તે અનુસરી પોતાની લક્ષ્મીનું સાર્થક કરે એમ હૃદયી વિરજું પૂ.

॥ શ્રીદ્રવ્યસત્તાત્કાનું સંક્ષિપ્ત દિગ્દર્શન. ॥

અનંત ઉપકારી શ્રવણભગવાન્ શ્રી મહાવીર પરમાત્માને પ્રણમીને, તે મહાપ્રમુના શ્રુતસાગરમાં સર્વે નિર્દિષ્ટ વસ્તુઓ હોદ્દ, તેમાંની શ્રી ચૈલ્ય, ગુરુ, જ્ઞાન, સાધારણ, અને ધર્મનો નિશ્ચવાન્ના દ્રવ્યની સુંદર પ્રકારે કરાયેલી વ્યવસ્થાવાળી “દ્રવ્યસિચરી”ના પુણ્યપ્રસંગે તથાપ્રકારના શુભ દિગ્દર્શનમાં પ્રવેશ કરતાં હું અતિ હર્ષે પાસું હું. પરમ તારક્કના પુણ્ય ચિહ્નોનો સુપ્રસંગ પામી, ભવગૌરુ મન્યાત્માઓ સ્વોપાર્જિતાદિ દ્રવ્યાદિની ભક્તિ આદિષ્ઠ ભવશ્રમણ નિવારણની વિજ્ઞાતિ કરે, એ સહજ છે. અને આથી “તેની” સુંદર પ્રકારનો વ્યવસ્થા સ્વાભાવિક હોય, એ પણ અસહજ નથી. તે સુંદર વ્યવસ્થાના ગૂઢભૂત રહસ્યથી અજ્ઞાત બાઝ્ઝનીઓને તથાવિધ વ્યવસ્થાનો મન્યોની ભક્તિઆદિથી ધરાયેલ દ્રવ્યના સદુપયોગના કારણે, અને તે તે પ્રકારનો આશાતના નિવારણના કારણે, શુભમાર્ગ-દર્શક શુભ પ્રયામ કરવો, એ પણ અસાધ્ય નથી. તે તે શુભમાર્ગદર્શક પ્રયાસ અનેક પ્રાચિન પુરુષો શ્રીસર્વેશ્વરિયુદ્ધમાર્ગે દ્વારા કરતા આવ્યા છે, અને સાં-પ્રત્તફાળે અર્વોચોન પુરુષો પણ કરે છે.

શ્રીદ્રવ્યસત્તિકાના કર્તા મહાપુરુષ પણ એક પ્રાચિન પુરુષ છે. તેઓશ્રીનું શુભ નામ શ્રીલાવણ્યવિજયજી છે. તેઓશ્રી જૈન શ્રમણે હોવા ઉપ-રાંત શ્રમણાનુદાનદ્વારા પાઠક (ઉપાધ્યાય) પદથી ઇંલંકૃત હતા. તેઓશ્રીના સદ્ગુરુવરનું શુભ નામ દ્વારિપુંગવ શ્રીમદ્ વિજયમાનુશ્ચરીશ્વરજી મહારાજા હતા. આ સૂરોશ્વરજીના ગુરુવરનું પુણ્યાભિધાન આચાર્યદેવ શ્રીવિજયમાનશ્ચરીશ્વરજી મહારાજા હતા. તેઓશ્રી તપા વિરુદ્ધથી અંલંકૃતના કારણે પ્રખ્યાત શુભ નિદ્રા સ્વરૂપ તપાગચ્છીયમાંના એક હતા. પાઠક પ્રવર શ્રીલાવણ્યવિજયજી ગણિવેરે આ દ્રવ્યસત્તિકા ઓળે-“મંથંતરગાહાદિ સમસ્થિયા દઢવ-સિચરી પૂર્ણ” એ દ્વારા સ્પષ્ટપણે નિવેદ્યું છે કે-મંથં આ દ્રવ્યસત્તિકા નામા મંથંતર મંથોની ગાથાઓદ્વારા સમર્થિત કર્યો છે. તેઓશ્રીએ આમ દ્વિતરમ્-થોનો ગાથાઓ કર્યા કર્યા મંથમાંથી ચૂંટી છે, તે પણ ‘શ્રી પંચાશકજી’ ‘શ્રી શ્રાદ્ધનિન્ટલ્ય’ હયાદિ મહામંથોના નામનો ઉલ્લેખ કરવા વિગેરે દ્વારા કેદ-

લેક સ્થલે સ્પષ્ટપણે નિર્દેશ પગ કર્યો છે. ધૃત્તિની રચના કરતાં ઉપાધ્યાયજી શ્રીલાવણ્યવિજયજી ગણિય પૂર્વે મહાપુરુષોએ વનાવેલા મહાપ્રંથોમાંના અમૃતોદ્ધારને સ્મરણમાં લાગ્યા વિના રહ્યા નથી. અને તે સાથે તે તે મહાપ્રંથોનાં નામો વિગેરેનો ઉલ્લેખ પણ તેઓશ્રી કર્યેજ ગયા છે.

આ પ્રંથની પ્રમાણિકતા સુંદર પ્રકારની છે. વાંચક જોઈ શકશે કે—આ પ્રંથમાં ટેરેટર ‘શ્રીપંચાશકવૃત્તિ, ધર્મપરીક્ષા, શ્રાદ્ધવિધિ, સમ્યક્વૃત્તિ, પ્રશ્નોત્તરસંગ્રહ, ઉપદેશપદ, વૃહદ્ભાષ્ય, સંયાચારવૃત્તિ, વિચારસારપ્રકરણ, વૃહદ્છાંતિસ્તોત્ર, શ્રાદ્ધાદિનકૃત્ય, મહાનિશીથસૂત્ર, ત્રિપટ્ટીશલાકાપુરુષચરિત્રનું આચ-પર્વ, પદ્યચરિત્ર, વ્યગ્રહારભાષ્ય, સંપત્તિ, હૃદયસૂત્ર, જોતબ્યવહાર, સંદેહદોલવલી, શ્રીપ્રજ્ઞાપનાસૂત્રમાપાપદ, નિશીથચૂર્ણિ, મૂલકુલિપ્રકરણ, શ્રીચંદ્રકેવ-લીચરિત્ર, શત્રુજયમાહાત્મ્ય, આવશ્યકસૂત્ર, શ્રાદ્ધજીતક્રમ, સમ્યક્વકલક, વ્યવહારસૂત્ર, શ્રાવકપ્રજ્ઞસિ, ઉત્તરાધ્યયનસૂત્ર, પોડશક, વિગેરે મહાપ્રંથોની સાક્ષીદ્વારા આ પ્રંથની પ્રમાણિકતા કોઈ અનેરી માત્ર પાડે છે. કયું ક્યું કહ નિશ્ચાનું ગણાય ! ૫. વિગેરેનું સ્પષ્ટીકરણ શંકાશીલ આત્માઓને શંકા નિવારણ માટે અપૂર્વે રામવાણ સ્વરૂપ આ પ્રંથમાં છાપવામાં આવેલું છે. આગમસાપેક્ષપણે વિવિધ પ્રકારની યુક્તિઓ પણ આહ્વાદને ઉત્પન્ન કરાવે તેવી છે. શ્વેજ સુમાર્ગને નીરસી આનંદ લહરી કેમ ન વહે ! પણ સાથે સુવાદના સંગથી વિરક્ત, દુર્ભાગ્યવદો દુર્ભાગી બનેલા, વિચારા પામર આત્માઓને, કે—જેઓને સુંદર વ્યવસ્થા સામે ચેહાં કરવાનો અમ્મસ અને ઓઢકાર છે, તેઓને માટે આવા સુગ્રંથો સુખાભાવને નિપજાવવા સમર્થ છે : લગભગ નિશ્ચિલ જગત્ સર્વ આ-ગમનની પ્રાતઃકાલે રાહ જોઈ રહે છે, અને તે દ્વારા જીવનયાત્રાનો સુસંયોગ માને છે. પણ તે સૂર્યાગમન વિચારા ધૂકો, કે સ્તેનોને શૂલસ્વરૂપ નિવડતું હોવાથી શુખાભાવવાળું હોય, ૫. પણ એક અટલ અનાદિનો પ્રસાર છે.

વિશેષતાએ આસન્ન મધ્યોને ઉદેશીને ફરમાવાયાં સદનુદ્ધાનો વિગેરે તે તે પ્રકારના સત્ત્વને સુગમતાએ મહત્ફલને નજદીકના સમયમાં સમર્પનારાં થાય છે. ૫. કારણે—“સદિજીવ કરું શાસનરસી” ની વિશાળ માવનાવાળા મહાપુરુષોએ સદનુદ્ધાનોના સંદેશાઓ જગતને વારંવાર સંમળાવ્યા છે. તે મહાપુરુષોએ

ફરમાવેલા સંદેશાઓ વૈક્રીનો ચૈત્યાદિદ્રવ્યને આશ્રયીને કિંચિત્ સંદેશો આ દ્રવ્યસમ્પત્તિકાના ગુણનદ્વારા જે જે રીતે પાઠ્યો છે, તે વિચારવું પણ સ્થાનીય છે. આ દ્રવ્યસમ્પત્તિના ભેદદ્વાર, વૃદ્ધિદ્વાર, વિનાશદ્વાર, ગુણદ્વાર, પ્રાયથિત્તદ્વાર, અને દ્વંદ્વોત્તદ્વાર, એમ સાતદ્વારથી મંડિત છે. ૧. ભેદદ્વાર. આ દ્વારમાં ચૈત્યદ્રવ્ય, ગુરુદ્રવ્ય, જ્ઞાનદ્રવ્ય, સાધારણદ્રવ્ય, અને ધર્મદ્રવ્યનો નિધયાત્મક વિચારના વિધિવાદપૂર્વક કરવામાં આવ્યો છે. મૂલભેદ તરીકે આ પાંચ છે, અને તેના ઉત્તરભેદ ૧૫ છે, જે ચોથી ગાથામાં સુંદર પ્રકારે દર્શાવ્યું છે. ૨. વૃદ્ધિદ્વાર. આ દ્વારમાં ચૈત્યકાર્યમાં અધિકારી કેટલા ગુણને ધારણ કરનાર હોવા જોઈએ : દેવાદિદ્રવ્યના વિશિષ્ટ અધિકારી કોણ હોઈ શકે : શ્રી જિનાજ્ઞા રહિતપણે દેવાદિદ્રવ્યની વૃદ્ધિકારક વસ્તુસ્થિતિથી અજ્ઞ હોય, તો તેથી થતી ક્લોષ્ટ વિદંબના, દેવાદિદ્રવ્યની ચિંતના શો રીતે શાલ્ભી : વિગેરે પાંચમી ગાથાથી વારમી ગાથા સુધીમાં ફરમાવાયું છે. ૩. વિનાશદ્વાર. આ દ્વારમાં દેવાદિદ્રવ્યનું ભક્ષણ કરે, યાતો ઉપેક્ષા કરી, બીજાને સ્વાવાદે, અથવા મતિર્મંડપણાથી કોઈને ધોસ્વાથી થતી દોષાપત્તિ, મોહવુદ્ધિનું તે દ્રવ્યનો ઉપ-ભોગ કરે, યાતો ચોરી છે, તો તેથી નરકના આયુર્ધનની થતી સ્લોષ્ટ આપત્તિ, મારું ન આપે, પ્રતિજ્ઞા કરેલું દ્રવ્ય ન આપે, રૂપ્યાદિથી નૃપિત થઈ અધિવે-કિના યચને તે દ્રવ્યની ઉપેક્ષા કરે, તો તેને થતી સંસારની વૃદ્ધિ સાધુ પણ ભક્ષગાદિ દોષોને ન નિવારતાં ઉપેક્ષા કરે, તો તેમની પણ થતી અનંત સંસારમાં પરિભ્રમણા. અને અનુપેક્ષિતને થતી મહાનિર્જરા. તે અંગે શુભ્યશુદ્ધિ વિચારણા. વિગેરે. ૧૩ મી ગાથાથી ૨૦ મી ગાથા સુધીમાં પ્રકાશવામાં આવેલું છે. ૪. ગુણદ્વાર. આ દ્વારમાં દેવાદિદ્રવ્યની વૃદ્ધિ કરનાર મહાસત્ત્વોને આ લોકમાં સમૃદ્ધિ, કીર્તિ, સુલ્હ, વસ્તુવૃદ્ધિની પ્રાપ્તિ તથા શક્તિવાન, શૂરવીર, સર્વલક્ષ-ળોપેત, સર્વબુદ્ધિવારિધિ, સુશીલ, સર્વજન સંમત એવા પુત્રની પ્રાપ્તિ. અને પરમવમાં ઉત્કૃષ્ટપણે તિર્થંકરત્વપ્રાપ્તિ. મધ્યમપણે સંસારનો અંત. જઘન્યપણે પરિત સંસારી, અને જગતનું મહદ્ ઉપકારીપણું વિગેરે. ૨૧. મી ગાથાથી ૨૪. મી ગાથા સુધીમાં નિર્દેશ્યું છે. ૫. દોષદ્વાર. આ દ્વારમાં દેવાદિદ્રવ્યના નાશક-તંને દર્શનમોહનીયનો વંધ. ચોધિલામરૂપ વૃક્ષના મૂલમાં જાઞ્ઞ્યમાન અગ્નિનું લગાડવું. ચૈત્યાદિદ્રવ્ય વિનાશથી શ્રીજિનેશ્વરાદિની આશાતના થવાથી થતી

અનંત સંસારની પ્રાપ્તિ. પરમભવમાં દારિદ્ર્ય, કોઢાદિરોગોત્પત્તિ, જનતિસ્કાર, પરામવ, ઘાત, મારકર્પણ, કુટુણાદિ અશુભ ફઝનું પામવું. તે દ્રવ્યનો ચોરી ક્ષિરે દ્વારા સાધુને આહારાદિ વહોરાવે તો, તે સાધુને અકબ્ધ, તેથી થતી મહા ગર્હા, પ્રત્યનિક્તાની પ્રાપ્તિ, આજ્ઞા વિરાધક્રતા, સંયમ અને તપનો વિષ્ણુદ, કુઝડ્ડિતિ પ્રસંગ દોષ, ચૈત્યાદિ દ્રવ્યમક્ષણ કર્તાથી સંયમ-આત્મ-પ્રવચન-વિરાધના થાય માટે તેના સંગનું વર્જ્યપણું. કોનો કોનો સંગ ત્યાગ્ય, કિરે ૨૫ મી ગાથાથી ૪૪ મી ગાથા સુધીમાં વર્ણવ્યું છે. ૬. પ્રાયશ્ચિત્તદ્વાર. આ દ્વારમાં જે જે અતિચારો લગેલાં હોય તેને સદગુરુવર સમીપે પ્રથમ આલોચી પછી પાશ્વિકાદિ પ્રતિક્રમણ કરવું. આલોચના યથાર્થે ભાવપ્રકાશી કરવી. આલોચના હેનાર સંવેગી, વિવેકી, શ્રાદ્ધ સામાનારીમાં સ્થિત અનાપ્રહી, શ્રદ્ધાહિ, આત્માધીન, આસેવનાદિ લક્ષણેયુક્ત, આશંસારહિત કિરે ગુણોવાલો મધ્ય હોવો જોઈએ. તે આલોચનાદાતા આચારશીલ, દોષને ધારી રાલે તેવા, શાલબ્યવ-હારનિપુણ, આલોચના કારકની કારમને સદુપદેશથી છોડાવનાર, યોગ્યતાનુસાર પ્રાયશ્ચિત્ત આપી ધર્મ-જાગૃતિ કરાવનાર. દેશકાલાદિ જોનાર સદગુરુ હોવા જોઈએ. તે સાધુ યા શ્રાવકકે આચાર્ય, સાંભોગિક, અસાંભોગિક, ગીતાર્ય, પાસથા, અગીતાર્ય જેવા, પચાત્કૃત, દેવતા, અરિહંત પ્રતિમા પાસે, અથવા અર્હત સિદ્ધનો સામે કરને કરને અભાવ હોય આલોચણ હેવી. ને પ્રકાર. ઉત્કંઠિતપણાથી, અભિમાનથી, પ્રમાદથી, યતનાથી, સંઘાદિક કાર્યથી, સંઘમથી જે દોષ લાગેલ હોય તેની યથાર્થિત આલોચણ હેવી. આલોચના પ્રહણથી શુભભાવની વૃદ્ધિ અને સર્માર્ગદર્શક સહાયનો પ્રાપ્તિ, આલોચના શુભ સ્થાવિણ હેવી. આલોચના દાતા હતાં ત્વત્. આલોચના હેતો શુદ્ધ થતો નથી, અને વધુ દોષિત બને છે. પાપ પ્રકાશનથી લધુતા, હર્ષોત્પત્તિ, સ્વપરદોષનિવૃત્તિ, સરલતા, શુદ્ધતા, શ્રીજિનાજ્ઞાપાલન, શલ્પભાવાદિ આલોચના કરવાથી ગુણો પ્રાપ્ત થાય છે, તે લધુગુરુ પ્રાયશ્ચિત્તાદિ, ૪૫ મી ગાથાથી ૫૯ મી ગાથા સુધીમાં નિવેદ્ય છે. ૭ દષ્ટાંતદ્વાર. આ દ્વારમાં વૃથાદિ દ્વારેને વિશેષણે પુષ્ટ કરવાને માટે કથાઓ કહેલી છે. ૨ ધ્વજિદ્વારમાં પ્રસંગ પામી સંકાશની કથા, ને શ્રેષ્ઠીના પુત્રોની કથા, મહેન્દ્રપુરીના ઇક શ્રાવકની કથા, ઋપમદત્તકથા, દેવસેનમાતાની કથા, મહુશ્રેષ્ઠીની કથા, આમહશેઠનો કથાનું આલેખન કરી વસ્તુના ભાવોનું

ઉદનોપન યનુ ૧૫૪ કર્યું છે. ૩ વિનાશદ્વારમાં શ્રીકાલિકાસૂરીશ્વરજી મહારાજ, શ્રીમદ્વાહુરવામિજી, શ્રીવજ્રસ્વામિજી, કાલિકાઊર્વસૂરિસિંહ શ્રીદેવચંદ-
સૂરીશ્વરજી મહારાજ, શ્રીમદ્વાહુરીશ્વરજીમં, શ્રીવિષ્ણુકુમાર, શ્રીધર્મધોષમુનીજી, સર્વાનુમતિ મુનિવરની કાર્યવાહીદ્વારા વિનાશનો અભાવ પુટ કરવામાં આવેલ
છે. ૪ ગુણદ્વારમાં સાગરશ્રેણીની કથાદ્વારા ચૈત્યાદિદ્રવ્ય શુદ્ધિકારકને શ્રીજિનનામકર્મનો ગુણ વર્ણવ્યો છે. ૫ દોષદ્વારમાં રુદ્રદત્તની કથા, ચંદ્રકુમાર પ્રબં-
ધદ્વારા દોષથી થયેલ આપત્તિ, અને દોષ નિવારણથી થયેલી અર્પણ સુલની સામગ્રી વિગેરે સુંદર પ્રકારે વર્ણવેલ છે. ૬ પ્રાયશ્ચિત્તદ્વારમાં સિદ્ધપુરના શ્રાવકની
સંકારા નામના શ્રાવકની કથા, કર્મસાર અને પુણ્યસારનું નિર્દર્શન, મહાકાલના દૃષ્ટાંતદ્વારા પ્રાયશ્ચિત્ત ન લેનારાની અવનતિ, અને આલોચના લેનારાની
પ્રગતિથી આ વિષયનું હાર્દ પળ સારું સ્તોત્ર્યું છે. તત્ત્વરૂપિણ સમ્યક્ શ્રદ્ધાનર્પક આ દૃષ્ટાંતો અવશ્ય-પ્રકાંત લક્ષણર્પક ગનન કરવા યોગ્ય છે.

ઉપરજુલ રીતે ચૈત્યાદિ દ્રવ્ય ઓળા કિંચિત્ સંદેશાનું કેવલ સંક્ષિપ્ત દિગ્દર્શન અર્થે કર્યું છે. ચિત્તુત તત્ત્વવિષયસુ અને મલમીરુપ શ્રી'દલ્લસિચરી'
(દલ્લસિચરી) નુ ભાષન વાંચન સ્વ-પર હિતાર્થે કરવું પરમાવશ્યક છે. પાઠક પ્રવર પ્રંથકર્તા ઘણા મલમીરુ છે. તેઓશ્રીપ આ પ્રંથની રચના કર્યા
મર તર્કર શાભોના પરન નિપુણ અને વૈરાગ્યરુપ અમૃતના સમુદ્ર પંડિત મુનિપ્રવર શ્રીવિદ્યાવિજયજી મહારાજ પાસે આ પ્રંથમાં કિંચિત્ દોષ પળ ન
રહેવા રામે તે મન્ટે સમ્પન્ન સંરોધન કરાગ્યું છે. આ પ્રંથનો રચના વિક્રમ સંવત્ ૧૭૪૪ના આસો માસના શુરુપક્ષમાં કરી છે. મલ્ય સત્ત્વો શુરુપક્ષના
સિત્તાંતુ લુપ્ત રુદ્રસપ્તરિકાને ખાસ કરી લક્ષણ તમોપહારથી થતી પરમોજ્જ્વલતાને પામી, ધર્મ કર્મ સિંદુ બનો નિશ્ચિલ શાંતિના ધામ સ્વરુપ નિશ્ચિત્થાનેને
સાતર પામો પન રુદ્ધો બિરમું હું.

સીપોર

વે. સં. ૧૧૧૫

મારવહુરેતીયા

લિ.

શ્રમણ જનકવિજય

—: श्री चिनय-भक्ति-सुन्दर-चरणग्रन्थमाला तरफ़ी तैयार थता ग्रन्थो :—

ग्रन्थाङ्कः	नाम	किं
१	श्री प्रत्ये रुबुद्ध चरित्रम् पद्य	०-१०-०
२	श्री यात्रीग्रपरीषद् कथा ”	१-०-०
३	श्री मूलदेवनृप चरित्रम् ”	(प्रेसमां)
४	श्री अगडदत्त चरित्रम् ”	”
५	श्री शान्तिनाथ चरित्रम् ”	”
६	श्री विष्णुकुमार ” ”	”
७	श्री उदयनराजर्षि ” ”	”
८	श्री दशार्णभद्रनृप ” ”	”
९	श्री चित्रसम्भूतिचरित्रम् ”	(प्रेसमां)
१०	श्री सनत्कुमार चरित्रम् ”	”
११	श्री व्रन्धसप्तिका भाषान्तर मेट	”

प्राप्तिस्थान-पं० हीरालाल हंसराज—जामनगर.

१२	श्री उत्तराध्ययनसूत्रम् १३-०-० (श्रीभावविजयोपाध्याय वृत्तियुक्तम्) (प्रेसमां)
१३	श्री हैमघातुपारायणम् (कलिकाक सर्वेश श्री हेमचन्द्रसूरीवर विरचित्) (प्रेसमां)
१४	श्री श्राद्धप्रतिष्ठापणसूत्रम् वृत्तित्रयोपेत्तम् (श्री चन्द्रसूरि. श्रीतिकाचार्यः श्रीपार्श्वः टीकाकार)
१५	श्री उणादिनाममाला (कोशः) (श्री शुभश्रीकगणि विरचित् अनेक अप्रसिद्ध सम्बोना संग्रह युक्त)
१६	श्री धर्मोपदेशमाला (मठ० श्रीहेमचन्द्रसूरि विरचित् ओचित्यवतिहसूरिकृतवृत्तियुक्त)

प्राप्तिस्थान—पं० सुरालाल कालीदास सरस्वती जैन पु०

मंडार १४५ गुलालगढी मुंबई

केशरबाई ज्ञानमंदीर—पाटण (गुजरात)

सकलतुविहितशितोमणि-प्रशान्तमूर्ति-ययोषुद्ध-गीतार्थाग्रिणि-जैनाचार्य श्रीमद्विजयसिद्धिपरीश्वर सद्गुरुभ्यो नमः ॥

महोपाध्याय श्रीलावण्यविजयगणि विरचिता

॥ श्रीद्रव्यसप्ततिकावृत्तिः ॥

(स्तोपज्ञा)

इह ग्रंथारंभे ग्रंथकृत् शिष्टसमयगरिपालनाय विघ्नोपशान्तये श्रोतृप्रवृत्तये च मङ्गलादिकं प्रतिजानीते—
सिरिवीरजिणं व्रंदिष्य, धम्मगुरुं तत्तवोहगं धीरम् । देवाइदव्वत्तत्तं, सुआणुसारे निरूवेमि ॥ १ ॥

(टीका) सिरिवीररत्ति-श्रीवर्द्धमानजिनं स्वधर्माचार्यं च वंदित्वा सम्यग् मनोवाक्कुर्यैर्नत्वा प्रणिघायेत्यर्थः । देवादिद्रव्यतत्त्वं देवादिद्रव्यस्य स्वरूपं निरूपयामि विविच्य वक्ष्ये इति क्रियाकारकसंरुः । केन श्रुतानुसारेण आद्वदिनकृत्यादिग्रंथानुसारेण । अत्र प्राकृतत्वात् तृतीयोऽर्थे सप्तमी । कीदृशं वीरजिनं गुरुं च तत्तवोघकं अनुग्रहधीप्रयुक्तसदागमोपदेशतस्तथा भव्यानां यथावस्थितत्वबो-

घजनकं अनेनोपयय परंपरया साक्षाच्च परोपकारत्वं दर्शितं । पुनः कीदृशं धीरं मरणांतकष्टोपनिपातेऽप्यनुत्सृज्यप्ररूपकस्वभावमनेनोभयसुगुह्यं द्युचितं । यदुक्तं विशेषावश्यके “उत्सृज्यभ्रासगाणं, वोहिनासो अणंतसंसारो ॥ पाणञ्चएवि धीरा, उत्सृज्यो न भासंति ॥ १ ॥ तत्ततः स्योपकारकत्वमपि भावितं । अत्र श्रीविरजिनं तत्त्वबोधकं धेति पदद्वयेन सद्वृत्तार्थप्रतिपादनपरेण चत्वारो भगवदतिशयाः प्रकाशिताः । तत्र श्रीशब्देन ज्ञानातिशयः, वीरमित्यनेन पूजातिशयः, जिनइत्यनेनापायापगमातिशयः, तत्त्वबोधकमित्यनेन वचनातिशयः । तदेवं चतुरतिशयप्रतिपादनद्वारेणोभयोरैकत्वदर्शनेन च गुरुदेवयोः पारमार्थिकीफलोपहितप्रणिधानयोग्यतामिहितेति भावः तथा प्रयोजनादिनिरूपणं च लोकाद्भान्यमिति ॥ १ ॥

अथ देवादिद्रव्यपदवाच्यमाह—

ओहारणबुद्धीए, देवाईणं पकप्पिअं च जाया । जं धणधन्नप्पमुहं, तं तद्वत्वं इहं णेयं ॥ २ ॥

(टीका) ओहारणेति—अवधारणयुद्धया मत्तयादिविशिष्टनियमयुद्धया देवादिभ्यो यत् धनधान्यादिकं वस्तु यदा यत् कालावच्छेदेन प्रकल्पितं उचिततवेन देवाद्यर्थ एवेदं अर्हदादिपरसाक्षिकं व्यापार्यं न तु मदाद्यर्थे इति प्रकृष्टधीविषयीकृतं निष्ठाकृपमिति यावत् तदा तद् इह अत्र प्रक्रमणे तद्वद्रव्यं तेषां देवानां द्रव्यं देवादिद्रव्यं हेयं बुधैरिति शेषः । एवं मति संकल्पितमात्रमर्हदादिदृष्टिमात्रपतितं च देवादिद्रव्यं न भवतीति तत्त्वं । तेन नैवेद्यपूजार्थं संकल्पितमपि स्वनिष्ठितमशनादिकं सपरिकरमृगाभिधद्विजश्राद्धेन माधुभ्यो विधिगद् दत्तं महाफलायाभूदन्यथोपयेषां स्फुटं दोषोपपत्तिः स्यात् । यदुक्तं वसुदेवहृडिका २ खंडे संघाचारगृत्तौ च “कौसलजणवण संगयसंनिवेशे विणमत्तो मासच्छायणमितमोई विगो नाम वंमणो परिवसद् । तस्स तारिसी मइरस्ति

पिया । गुया गगुणिनि । कयागमिगेणागुना भदे करे हि देवकए भंचे । जउ चउहागमे पूया भणिया । तथाहि तिरथयो अरिहंतो तस्म देव भति फायदया माय पूआवंदणाइहि भउइ । पूयं पि पुफामिसपुइपडिचिभेअओ चउव्विहं पि जहामत्तिए कुज्जत्ति” अत्र यथासंभ्रमविरुद्धात्तोपदेनपरिणालना प्रतिपत्तिः । तओ पुण्णपूआओ नेविज्जयापवरेत्ति मञ्जतीए तीए देवकज्जे सज्जियं भोगणं, माहयो अउवागया पसरत्तं सुल्लस मग्गो इय तिण्हवि जणण समवाओ पडिलाभेमुचि बहुमाण भावेहि तेहि साहवो पडिलाभिया । निण्हंति मुणी पि किंचि तेमि सुदभाच युद्धित्थं । अत्र विशेषार्थो बृहत्कल्पभाष्यतो भाव्यः । तो पूआदाणफले, जेवं तिण्हं पि नेत्ति संजायं, रायकुले भोगफलं, जस्स महो पूयमाहप्पं १ । तथा । तव नियमेण य सुल्लो, दाणेण य हुंति उत्तमा भोगा । देवचणेण एल्ले, एल्लममरमेण इंदधे २ । ततो भगंतरे च मृगद्धिजादयो मुक्तिं प्राप्नुवन्ति । अत एव पूजातः प्राग् देवपूजामत्कस्वचंदनभाजनात् पारांतरे इत्तातले वा गृहीतचंदनेन कृतभूषणः श्राद्धो देवानर्चयेत् तथा स्मृहदीपोऽपि देवदर्शनार्थमेव देवाग्र आनीतो देवसङ्को न स्यात्, तथा रंवाभे होक्तिं नैवेणपात्रादिकमपि देवसत्कं न स्यात् तथोचितनव्यान्नपक्वाक्षफलादेर्देवस्य पुरो ढोकनं साधोर्नि-
मेषने य रिता एरयमएइगमिति यावज्जीवनियमे मति तदक्रमे नियमभंगः नियमाभावे तु तदनिवेदने भक्तिभंगाशतना स्यात् । न तु देवराज्ञौ देवसत्कं तेन न देवब्रह्मभक्षणदोषप्रसंग इत्यादि विधिनियेधवादोऽपि घटते इति २.

अथ सप्तश्रारैर्देवादिब्रह्मप्ररूपणां वर्णयति—

भेया बुद्धी णात्तो. गुण दोसा पायच्छित्त दिठंता । एएहि दुवारेहिं, एअस्स परूवणा णेया ॥ ३ ॥

(टीका) मेवञ्चि तत्र शैश्वशिक्षप्रयोजका द्रव्यप्रकारा भेदाः १ सम्यग्चिन्तापूर्वा स्वधनादिप्रक्षेपविधिना तदुपचिन्तिवृद्धिः २ लोमापुदयोदीरितभक्षणोपेक्षणादिना तद्वानिविनाशः ३ तयोः करणं वारणादिना पुण्यानुबन्धिपुण्यादेर्लाभो गुणः ४ तद्विनाशोद्वेलितपापानुभावो दोषः ५ तद्विज्ञोधकोऽनुष्ठानविशेषः प्रायश्चित्त ६ क्रमात् गुणदोषयोः प्रवृत्तिनिवृत्तिदाढ्यार्थं निरूपितमुदाहरणं दृष्टान्तः ७ एतैर्वृद्धिस्थैर्द्वारैरेतस्य देवादिद्रव्यस्य प्ररूपणा ज्ञेया, सम्यग्ज्ञानविषयी कार्यार्था ॥ यतः सम्यग्ज्ञानत एव सम्यक्प्ररूपणाप्रतिपत्तिश्च भवतीति भावः ॥ ३ ॥

अथोद्देशानुक्रमेणादिशब्दनियमितं मूलोत्तरान्वितं भेदद्वारमाह—

तं णेयं पञ्चविहं, चेइयदठ्वं च गुरुअदठ्वं च । नाणं साधारणगं, धम्मं पत्तेय तं तिविहं ॥ ४ ॥

(टीका) तेणेयमिति । तद् देवादिद्रव्यं ज्ञेयं पञ्चविधं निश्चायिष्यभेदात् पञ्चप्रकारं तथा । चैत्यद्रव्यं १ गुरुद्रव्यं २ ज्ञानद्रव्यं ३ साधारणद्रव्यं ४ धर्मद्रव्यं ५ च । तथा तत् मूलभेदमिदं देवादिद्रव्यं च प्रत्येकं त्रिविधं जघन्यादिभेदेन त्रिप्रकारं भवति । अयं भावः । चैत्यम्यार्हद्विचस्प निश्चितं द्रव्यं देवद्रव्यमित्यर्थः । अत्र “चैत्यं जिनोक्तस्तिद्वे चेत्यो जिनसभातररिति” हेमवचनात् । मपरिकरप्रसादो वाम्तरूपत्वेन देवद्रव्यान्तर्भूतत्वात् पृथक् नोक्त इति । तच्च यथार्हमूल्याद्यपेक्षयात्रिधा । जघन्यं १ मध्यमं २ उत्कृष्टं च ३ । तत्र नैवेद्यमृतवंशोपकरणादि जघन्यं द्रव्यं १ वस्त्रघातुकाष्टभाजनोपकरणचतुःपदादि मध्यं द्रव्यं २ कनकरूप्यमौक्तिकवास्तु-क्षेत्रादि उत्कृष्टं द्रव्यं ३ । १ एवं यथासंपन्नं गुरुद्रव्यं भाव्यं २ भीमेतिभीमसेनन्यायात् । ज्ञानं ज्ञानद्रव्यं पुस्तकद्रव्यमित्यर्थः ३ तथा साधारणद्रव्यं चैत्यपुस्तकापवृगतश्राद्धादिसमुदरणयोग्यं ऋद्धिमच्छावकमीलितं भांडागाररूपं क्षेत्रद्रव्यमित्यर्थः । तदपि पूर्ववन्निघाभाव्यं

४ धर्मद्रव्यं प्रायः माधारण्यधिया ईत्यादि १२ धर्मस्थाने यथाशक्तिव्ययनिमित्तं परिज्ञातं द्रव्यं । तदपि त्रिधा एव पंचदशभेदाः स्फुरित्यर्थः । अत्रैकस्ते मति अनेकसंयंथितं माधारणत्वं तच्च नियतकर्तृविषयापेक्षया उत्तरं त्वनियतोभयापेक्षया च भेदं । अथवा निश्चाले कार्यकाले या प्रवर्तकधीभेदात् विषयभेदाद्वा सर्वनापि भेदः स्वाधिया स्फुटं बोध्यः । तथात्र जघन्यादिद्रव्यविस्तारो बुद्धिनाशप्रायश्चित्तविपरणापसरे वर्ह्यते ॥ ४ ॥

॥ इति समाप्तं प्रथमं भेदद्वारं ॥

अथैषां बुद्धौ वक्ष्यमाणं मत्फलमुदेतीति बुद्धिद्वारनिरूपणार्थं चेत्यकारणाधिकारिगुणोपलक्षणैः पञ्चाशदङ्गा-
भाष्यमासौ मामन्यतस्तदधिकारिणं निरूपयति.

अहिगारी य गिहस्थो, सुहसयणो वित्तमं जुओ कुलजो । अरकुद्धो धिइवलिओ, मइमं तह धम्मरागी या ५।
गुरुपूजाकरणार्ई, सुत्सूसाइगुणसंगओ चव । णायाहिगयविहा, णस्स धणियमाणापहाणो य ॥ ६ ॥

(टीका) अहिगारिणि । गुरुपूजति । अत्रोत्सर्गत ईदृग्गुणो गृहस्थः प्रायोऽधिकारी देवादिद्रव्यबुद्धिकर्त्ता जिनैरुक्तः । तद्यथा ।
कीदृग गृहस्थः, सुतस्वजनः अनुकूलकुटुंबादिवर्गसहितः ? विचवान् न्यायार्जितश्रद्धिमान् २ युक्तः राजसत्कारादियोग्यः प्रत्यनी-

१ गुणयतया सुवसिद्धानि क्षेत्राणि तस्य तस्मिन् भक्तपरिज्ञानुसारेण निष्ठाकाले कार्यकाले प्रयोगसुरयष्टम बुद्धिरूपो द्वौ भेदो धीराजप्रवर्तनीययोगशा-
मानुसारेण ५। अनुकूल्यः पद्मानकादनुसारेण च वैषयशास्त्रागामिष्टदरूपो द्वौ च भेदो मर्षद्वाराद्वयः ॥

कादिनाऽपरिभूत इति यावत् ३ कुलजः सद्वंशयः कृतप्रतिज्ञानिर्वाहकः ४ अक्षुद्रो दानशीलः ५ धृतिबलिकः चित्तसमाधानलक्षणसा-
मर्थ्यपूर्णः ६ तथा ज्ञाता विद्वान् प्रस्तुतविधानस्य चैत्यद्रव्यादिबुद्धिबोधित्यर्थः ७ आज्ञाप्रधानः आगमपरतंत्रः ८ धर्मासक्तः ९
गुरुभक्तिरतः पूजनीयनेत्रापरायण इत्यर्थः १० सुश्रूषादिगुणैः संगतः विवेकीत्यर्थः ११ मतिमान् स्वतः प्रशस्तधीमान् १२ अयं
भागः ईदृशः श्रद्धारतः सानुवंशसत्फलाः चैत्यद्रव्यादिबुद्धिबोधवहाराः सुसाध्याः स्युः तत्प्रतिकूलाभक्षणादिदोषा अपि निवार्याः स्युः ।
विमदशस्तु ते दुःसाध्या एव ततो यस्य यथा मामर्थ्यं स तत्र तथा प्रवर्तते इति ५ ॥ ६ ॥

॥ अथानैव विशेषतस्तदधिकारिणो निरूपयति ॥

मग्गाणुसारिपायं, सम्मदिहीतहेव अणुचिरई । एए हिगारिणो इह, विसेसओ धम्मसत्थंमि ॥ ७ ॥

(टीका) मग्गाणुत्ति । मवामिनंदिदोपरहितो मित्रादिदृष्टिसहितः समसंवेगाद्युपलक्षितः तथाविधमंदमिथ्यात्वकपायोदयभाग् मज-
नया च जैनक्रियायान् तथाभव्यो मार्गानुसारी स्यात् । यदुक्तं धर्मपरीक्षादौ । “ मग्गाणुसारिभावो, आणाए लल्लुणं सुणेयव्वं ।
क्रिया तस्मै न णियया, यदिवंधे वाविउवयारे १ तत् तत् तस्मान्नुकूलप्रवृत्तिहेतुपरिणामो मार्गानुसारिभावः । सैव
द्रव्याज्ञाप्युच्यते । तत्र मापतुपतामल्यादिवत् अन्वयव्यतिरेकाभ्यां दर्शनक्रिया न नियता । एतेन मार्गानुसारिणां द्रव्यतो जैनक्रिया-
नियमो निरस्त इति १ एषा मार्गानुसारिता चोत्कर्षतः चरमावच्छेदपि प्रवर्तते । यदुक्तं तत्रैव “मग्गाणुसारिभावो पुग्गलपरिअ-

१ अत्र बाधे धारणयोः संबंध एतेषां पञ्चानुसूच्या नतिषिद्गुणादतिगृहीतकृतिः ॥

ह्यमुनेयस्यो। गुणयुद्धोप विषये भवामिर्नदीण दोषाणं” १ अत्र चरमपुत्रगतावर्त्त प्राकालवर्त्तनोऽन्तानुसंधिकपायादिविपाकरूपाः
धुद्रत्वाद्यो दोषा भवामिर्नदिन उच्यन्ते इति : तथा मिथ्यात्वोदयरहितत्वे सति केवलनिःशंकिततादिगुणमहितो भव्यो
ऽनिरतमन्त्रगरट्टिः २ भव्योद्वेगादिगुणयस्त्वं सति अमत्यारूपानाचरणक्षयोपशमजन्यचिरतिभ्रम्यो देशाविरतिः
३ एते इह तद्बुद्धयधिकारे विशिष्टाधिकारिणो धर्मशास्त्रेण पंचाशकाद्यनुसारेण प्रायो शेषः । पुष्टलंघने तु साधवोऽप्य-
प्राधिकारिणोऽग्नं वक्ष्यन्ते ॥ ७ ॥

अथ क्रमात्मप्रतिपक्षविषयपक्षकृद्द्वारेण फलोपहितां वृद्धिं दर्शयन् प्रसंगतो विनाशमपि दर्शयति ।

जिणत्ररआणारहियं, वद्धारंतात्रि केवि जिणदव्वम् ॥ बुद्धिं भवसमुद्धे, मूढा मोहेण अन्नाणी ॥ ८ ॥
(टीका) ज्ञिणेत्ति । अत्र तत्र न्यायेन व्याख्यानं द्विधा कार्यं । तत्र विधिपक्षे सर्वत्र प्रायोऽकारविरूप्यात् जिनाऽयाऽरहितं सहितं
वेपादिद्रव्यं यद्वयं तः केचिदनिर्गन्धीयगुणाः अमूढाः विवेकिनः अभोदेन मेदज्ञानेन आज्ञान्यः अर्हदाद्याज्ञानात्मनि नपंतीति अर्हदादि
आज्ञातराकाः भवसमुद्धे अन्न निमज्जंति तंतीत्यर्थः । विधिपक्षे तु यथायुतं व्याख्येयं । अत्रेदं हादं श्रीआभाज्ञानुनारिपयुचि-
तार्थक्रिया विधिः स्वच्छंदानुसारिणि चाविधितः कर्मादानादिकुप्यापावज्जसंवृणवहासादिविधिर्नैव तद्बुद्धिः कार्यो १ ।
केचित्तु भ्रातृव्यतिरिक्तस्यः समधिकग्रहणं गृहीत्वा कलांतरेणापि तद्बुद्धिर्नैवेत्याहुरिति । सम्यक्त्ववृत्त्यादौ संकाशकथायां
तयोक्तेः । एवं सति परः प्राद । ननु देवद्रव्याधिकारे कथं भ्रातृन देवद्रव्यबुद्धिं कर्तुं शक्यते । यतो “ भ्रूवंतो जिणवृद्धं,
अनंतसंसारिओ भणिओ ” इति जानन्नपि आत्मव्यतिरिक्तानां यच्छब्दभयेणां संसारबुद्धिं प्रतिकारणता भवति । न हि विषं

कस्यापि निष्कारकृत् स्यादिति वाच्यं । प्रायः सर्वेषामपायकृदेव स्यात् अर्थांतरं आलोचनाधिकारे मृषकादीनामपि दोषोत्पत्तिरुक्तास्ति । तदत्र वृद्धिं प्रति का रीतिरगोच्यते । मुख्यवृत्त्या श्रान्दानां देवद्रव्यविनाशनमव दोषः । कालोचितव्याजादिदानपूर्वकग्रहणं तु न भूयान् दोषः । समधिकव्याजादीदानं पुनर्दोषाभावोऽवसीयते । तद्विनाशो तु दुर्लभवोधिता । तद्दर्शनादिदेशानादानोपेक्षणादौ साधोरपि अयदुःखं च शालं दर्शितमस्ति । तेन तदभिज्ञाना श्रान्दाना प्रायस्तस्याव्यापारणमेव श्रेयः । मा कदाचित् प्रमादं न स्वल्पोऽप्युपभोगो भवतु इति सुस्थानस्थापनया प्रत्यहं सारादिकरणपुरस्सरं महानिधानवत् तत्परिपालने च तेषां न कोपि दोषः किंतु तीर्थकृत्तामकर्मनिबंधनादिविनिष्टलाभ एव ६ । एवं सति तेषा यत्तद्वर्जनं तन्निःश्रुक्तादिदोषसम्भवपरिहारार्थं द्वेयं तेनेतरस्य तद्भोगविपाकानमिदस्य निःश्रुक्ताद्यसंभवात् वृद्धयर्थं समधिकग्रहणकग्रहणपूर्वकसमर्पणे न दोषः । आगामिनिर्धनत्वापदादिसंभवेऽपि मूलग्रहणस्य विनाशाभावात् । मश्रूमादौ तु वृद्ध्याद्यर्थं समर्पणव्यवहाराभावात् तेषां तद्ग्रहणे दोष एवेति ७ । तथा कदाचित् उक्तप्रकारेण यदा गुधाद्रा अपि स्वयं तद्वर्द्धयितुं न शक्नुवंति तदाश्वतथूगीफलनेवेद्यादि देवद्रव्यविक्रयोत्थद्रव्यवत् तद्वर्धनेनैवोचितपृथग्द्रव्यापारकरणेन लब्धं धनं गार्धमिज्ञाणाशुक्त्वा देवद्रव्यादौ प्रक्षेप्यं न तु स्वधनादौ । तद्वानिरपि तेषामग्रे वाच्या तत्प्रतीकारार्थमिति २ । तथा यदोक्तप्रकारेणैतदगृहेऽपि ग्रहणकग्रहणपूर्वकतद्वृद्धिसंभवो न स्यात् तदौचित्यव्याजादानपूर्वकमेव तदगृहे तद्वर्धने यथाकालावधि मंभूय पुश्रार्कैर्मोच्यं । ततो अग्रमत्तास्ते तद्वर्धनं तथा प्रकारेण गृहांतरं परावर्त्तयेयुः ५ । अत्रोत्तमर्गापवादेन भावना कार्या । एवमादिवृद्धिप्रकाराभावात् सर्वथा विनाशसंभवे तु महानिधानवत् रक्षणीयमेव । न तु वृद्धयर्थे कचिदपि मोच्यमिति । श्राद्धविधि गम्यवत्त्वश्रुति प्रश्नोत्तरसंग्रह वृद्धवादानुसारेण विधिपूर्वकैव वृद्धिस्तथागव्यानां संपूर्णफला यशस्करी भवति ।

अविधिना च विहिता कालावरे समूलं वेत्यादिद्रव्यं विनाशयति । यतः “अन्यायोपार्जितं द्रव्यं, दश वर्षाणि तिष्ठति । प्राप्ते च षोडशे वर्षे, समूलं च विनश्यति ।” यतो लोकेऽपि बुद्धिवाणिज्यसेवाभोजनशयनासनविद्यासाधनगमनं वंदनादिकं च द्रव्यक्षेत्रकालादिविधिना विहितं पूर्णफलवन्नान्यथा सामग्रीवैकल्यात् । यद्युक्तमुपदेशपदादौ आसन्नसिद्धिआणं, विधिपरिणामो उ होइ सय-
कालं । विहिताओ अविहिमणी, अभवजियदूरभव्वाणं ॥१॥ घण्णं विहिजोगो, विधिपल्लवाराहगा सया घन्ना । विहिनहुमाणी घन्ना,
विधिपगएअदूमणा घन्ना ॥२॥ विहिसारं चिअ सेवइ, सद्धाल्लसत्तिमं अनुट्ठाणं । दब्बाइदोसनिहओवि, पल्लववायं वहइ तंमि ॥३॥”
लोकेऽपि ध्रुयते “विधिपूर्वं कृतं कार्यं, संपूर्णफलसिद्धये । विपरीतं च तुच्छं स्यात्, श्रेष्ठिनंदनयोरिव ॥ ४ ॥” तद्यथा । कांचनपुरे
द्वौ श्रेष्ठिगुणौ द्रव्यार्थिनौ एकं सिद्धपुरुषं भक्त्या भजतः स्म । एकदा तुष्टेन तेन सम्यग्विधिसहितानि तुंवीफलानि सप्रभावाण्यार्पितानि ।
तथाहि श्रुतवारकृष्टे क्षेत्रे निरातपस्यले उक्तनक्षत्रवारयोगे वाप्यानि वल्लीनिष्पन्नौ च किंयति बीजानि संगृह्य सपत्रपुष्पवल्ली क्षेत्रस्यैव
ददते । तद्भस्म एकगणानकप्रमितं चतुःषष्टि गद्याणकताम्रमन्त्रे क्षिप्यते जात्यं हेम स्यादिति सिद्धेन शिक्षितौ तौ गृहमाययतुः ।
ततस्तयोर्मन्त्रे एकेन यथोक्तविधौ कृते जात्यं हेम जज्ञे । अन्येन विधिरीपन्यूनीचक्रे तस्य रूप्यमेवातः सर्वत्र सम्यग्विबधिरेवोचितः ।
अविधिस्तु निःश्रुतया विहितोऽनर्थायैव । यतः “जह भोयणमविहिकयं विणासणं विहिकयं जियावेइ । तह अविहिकओ
घम्मो, देइ भवं विहिकओ मुखं ॥१॥ हरिऊणय परदब्धं, पूयं जो कुणइ जिणवरिदाणं । दहिऊण चंदनतरुं कुणइ इंगालवाणिअं
॥२॥” न चैवं संप्रति धर्मो नैवकर्तव्यतयापन्न इति वाच्यं अपरिहार्यविधेः सुप्रतिकार्यत्वात् । यतः अविहिकयावरमकयं, उस्सु-
अवयणं भणंति सव्वणू ॥ पायछित्तं जम्हा, अकए गुरु^अ कए लहुअं ॥ १ ॥” अत एव सकलपुण्यक्रियाप्राप्ते अविध्या-

ज्ञातनानिमित्तं मिथ्यादुःकृतं दातव्यमेवेति । किंच सातिचारादप्यनुष्ठानादभ्यासतः कालेन निरतिचारमनुष्ठानं
भयतीति स्वरयः यदाह । अभ्यासो हि प्रायः, प्रभृतजन्मानुगो भवति । शुद्ध इति संस्कारद्वारेत्यर्थः । बाह्योपि अभ्यासो हि कर्मणां
कौशलमावहति नहि सकृन्निपातमात्रेणोदपिंदुरपि प्रावणि निम्नतामावधातीति तत्रम् ॥ ८ ॥

अयं गिषिवत् श्राद्धदिनकृत्याधनुसारेण चिंतामपि निरुपयंस्तौ दर्शयति—

मू०-समये सद्बो चित्तइ, चेइयमाईव दुब्बिछं अन्नं । उग्गाहिणी उ सययं, दब्बु ण्बुद्धी न अन्नहा ॥९॥

(टीका) समयेति-समये एकाग्रंतर दिवसादिप्रस्तावे कदाचिदित्यर्थः । तथाविधश्राद्धः चित्तयेत् सारणादिविधिना पर्यालोचना-
पूर्वं सारयेत् । चैत्यादीन् आदिशब्दात् चैत्यप्रदेशप्रमार्जनादिग्रहणं अथवा अन्यं चैत्यादिपरिचारकदेवार्चकप्राहारिकादिकं दुःस्थितं
स्वस्त्वयापारासमर्थमस्पाजीविकया वा दुःस्थितं संतं चित्तयेत् । देवादिद्रव्योद्ग्राहणी तु सततं चित्तयेत् यतो देवादिद्रव्यस्यातिशयेन
पुष्टिः स्यात् । विपक्षे दोषमाह ॥ अन्यथोक्तचित्ताभावे तु उक्तशुद्धिर्नैव । इयमत्र भावना । देवपुर्वोर्व्यवहारतोऽर्हत्तासनस्य मूलत्वात्
पूर्वं यथावसरं विवेकिना सपरिकरचैत्यचित्ता कार्या । तत्रापि जीर्णचैत्योद्धारविषया विशिष्टफलदा । यदाह । अप्या
उदरिओ चित्र, उदरिओ तहय तेहि नियवंसो ॥ अन्ने य भवसत्ता, अणुमोअंताओ जिणभवणं” ॥१॥ “खविअं नीयागोअं, उष्वा-
गोयं च वंधिअं तेहि । कुगतिपहो निहविओ, सुगइपहो अज्जिओ तहय” ॥२॥ “इहलोगंमि सुक्कीचि, सुपुरिसमग्गो अ देसिओ होइ ।

चिन्तये । ततः प्रमादेन सर्ववर्णवीर्यगोपनात् साजुर्बन्धपापकर्मणासावसंख्यभवान् आत इत्येवं निर्विलंबसमुद्रग्राहणिकस्यापि देवादिलभ्यं
श्रावकादिभ्यः सोत्साहं सुश्रावकैर्ग्राहि । स्वयं चापि निर्विलंबं देवादित्यं देयं न तु क्षणं स्यात् । अन्यस्यापि देयस्य प्रदाने विवेकिमिः
सर्वथा न विलम्बते किं पुनर्देवज्ञानादेरेवं सति यथा च येन यावता मालापरिधापनादि कृतं तदा तावताऽन्यदपि देवादिद्रव्यं जातं
तथा तेन कथमुपभुज्यते कथं वा तच्छाभादि गृह्यते पूर्वोक्तदेवादिद्रव्योपभोगप्रसंगात् तस्मात्सद्य एव तदर्पणीयं । यस्तु सद्योऽर्पयितु
मशक्तस्तेनादावेव पक्षार्धपक्षाद्यवधिः स्फुटं कार्यः । अवधिमध्ये च स्वयमर्थ्य मार्गणादि विनापि अकञ्चुलं चने च देवादंतरा पापोद-
यात् देवादिद्रव्योपभोगदोषः स्फुटं स्याद् दृष्टव्यं तद्वत्तत्त्वं तथाहि । “महापुरे महेश्वरः श्रेष्ठी ऋषभदत्तः परमार्हतः पर्वणि चैत्ये गतः
पार्श्वे द्रव्यमावात् उद्धारके परिधायनिकार्षणं प्रतिवेदे सद्यश्च तेनान्यकार्यव्यग्रेण सा नापि सा । अन्यथा बुद्धेवात् तद्वृष्टे चादी प्रविष्टा
सर्वस्वं लुटितं श्रेष्ठी च लुटाकैर्हतो मृत्वा तत्रैव पुरे निर्देयदरिद्रकृपणमहिषबाहकगृहे महिषोऽभूत् । तत्रापि च तदा नीरादिभारं प्रति-
गृहं वहन्नुद्येत्तरभूचटनाहोरात्रभारवहनबहुक्षुत्तृप्तसदानिर्देयनाडीघातादिभिर्महाव्यथाधिरे सेहे । सोऽन्येद्युर्नव्यनिःपद्यमानैस्त्यजगती
कृते जलं वहंश्चेत्यार्चादिकं दृष्ट्वा जातजातिस्मृतिर्धैत्यं कथमप्यभूत्तन् ह्यनिवचसा प्राग्भवपुत्रैर्द्रव्यं दत्त्वा महिषपाळकान्मोचितः । ततः
सहस्रगुणितेन प्राग्भूमविकदेवदेयदानेन च तैरनृणीकृतोऽसावनश्वेन स्वर्गतः । क्रमान्मोक्षं चेति । तेनोभयत्र विलंबो न कार्यः ।
तथा सति विशेषतो देवद्रव्यादेर्बुद्धिः प्रवर्धते । स्वर्गश्च तदभ्यासे हि सावधानत्वेन तद्विरोधिकर्मस्वादोपपरिहारपूर्वणां स्वनियमनि-
र्वाहापूर्वगुणशुद्धिविशेषपथमार्जनादिगुणानां स्थिरसंवातो भवेत् । तथार्चकादीनामपि स्वास्वाकापोत्साहशुद्ध्यर्थं तथा तथा स्वधनादिना
पुष्टिसाहाय्यं तथाविधश्राद्धेयं यथा यथा चैत्यादेः स्वास्वाकार्येऽप्रमत्ताः स्वर्गमोक्षाः संतः प्रवर्धेरन् । एवं सम्यक्कवितायमावे च

देव्यादिपिनाशदिदोषा आमवेयुस्तः प्रमादः पूर्वोक्तानि न भोच्या सद्भवपुछामाननुबंधादिति ॥ ९ ॥

अथैतदुद्देशो प्रथमांशं आह्वयिनकृत्यगाभ्यामधिकारिणं निगमयति ।

नो माया नो पिया भज्जा, सरिरं नेव बांधवा ॥ पिच्छए तत्थ ठाणंमि, जत्थ अत्थं तु पिच्छए ॥ १० ॥

अगिद्धा जो उ दव्वंसि, जिणत्थं नेइ विरथरं ॥ एएणं सो महासत्तो, पुच्चए जिणसासणे ॥ ११ ॥

(टीका) नो माया० अग्नि०-जीवः सर्वोऽपि मदेयानादिदुर्जयलोभप्रदस्तत्वात् प्रायो यत्र स्यात्ते रक्षणीयत्ववर्द्धनीयत्वादिनार्थमेव यथा परम व्ययतया प्रेक्षते तत्र स्थानं तथा न मायादीन् प्रेक्षते । यतः--तदर्थं जीवितमप्यनपेक्षमाणोऽसौ दुरितापशसंघातान् संघत्से ॥ १० ॥ एवं सति यः संतोषयुग्ममारसंभोगसिक्तस्वातृशुचित्वात् स्वस्मिन्नपि द्रव्ये सर्वथाऽगुदः सन् जिनाविव्रव्यं सम्पद्यन्त्यथादिना विस्मरं न गति, म एतेन काणेन महासस्य उच्यते । उपलक्षणात् अन्येन वर्द्धापयति अनुमोदयत्यपीत्यर्थः । इत्थं च परमावर्त्तादिमाम्नीयत्वात् माष्यस्यदिमूलगुणाः प्रादुर्भवन्ति । ततः मद्भक्तिसत्त्वोच्चासः प्रवर्त्तते । ततः सम्यक्चित्तोवृगच्छति । ततः पूर्वोक्ता बुद्धिरुदेतीति परमार्थः ॥ ११ ॥

एवं देवद्रव्यादिगुद्धिं कृत्वा आदेन तत्फलरूपो देवद्रव्यादेरुचितो भोगस्त्याज्य इति दण्डयन्नाह--

मुचिहं च देवद्रव्यं, भोगुवभोगेहिं तत्थ दुचिहं पि । उचिपण चट्टिअव्वं, अन्नहा भत्तिभंगो य ॥ १२ ॥

(टीका) बुचिरेति द्विविधं च देवद्रव्यं भवतीति शेषः । चक्रात् गुरुद्रव्यादिकमपि ग्राहं कुतः भोगोपभोगाभ्यां । सद्भुद्भो-

गाहं च यस्तु भोगः नैवेद्यसगादिकं । पुनः पुनर्भोगो उपभोगो भूषणगृहादिकं । तत्र द्विविधेऽपि द्रव्ये उचितेन
वर्तितव्यं विधिव्यापारेण वर्तितव्यं । भोगोपभोगद्रव्यं स्वस्वोचितस्थानचैत्यादौ यथाहंदाहं प्रयोक्तव्यं । प्रमोदातिशयादिसंभवाद-
न्यथानुचितस्याने व्यापारेणेन भक्तिर्भग आपद्येतेत्यर्थः । अत्रेदं तत्त्वं । देवादिभोगद्रव्ये स्वकार्ये ऋणपारिते सति न्यूनीभव-
नेन स्फुटं त्वंङितद्रव्यरूपादातना प्रतीयते । तथा मति तदुचितोपभोगव्यापारेण तत्तन्व्यविभूषणमत्तपुष्ट्यामादिभंगोऽपि संभा-
व्यते । उपभोगद्रव्ये तूक्तदोषाभावेऽपि आज्ञातिक्तमभिःशुक्ताऽचिनपादिदोषसंभवेनोभयभक्तिर्भगः स्फुटं समुज्जृम्भतेऽत उभयमपि
श्राद्धेन यथासंभवं स्वकार्यदौ न व्यापार्य, उचितपदे च व्यापार्यमेव । तथाहि स्वगृहचैत्यदौ किन्तंचोक्षपूगीफलनैवेद्यादिविचि-
कृतं पुष्पभोगादि स्वगृहचैत्ये न व्यापार्य, नापि चैत्ये स्वयमारोप्यं । किंतु सम्यक् स्वरूपसुक्त्वाऽर्चकादेः पार्श्वीत्
तद्वयोमाभावे सर्वेषां स्फुटं स्वरूपसुक्त्वा स्वयमारोपयेत् । अन्यथा यथा जनपदंसादिदोषः । गृहचैत्यनैवेद्यादि चारामिकस्य प्रागुक्त-
मासदेयस्थाने नार्प्यं । स्वधनार्पणसामर्थ्याभावे च आदावेव नैवेद्यार्पणेन मासदेयोक्तौ तु न दोषः । मुख्यवृत्त्या मासदेयं पृथगेव कार्यं,
गृहचैत्यनैवेद्योक्षादिकं तु देवगृहे मोक्ष्यं, अन्यथा गृहचैत्यद्रव्येणैव गृहचैत्यं पूजितं स्यान्नतु स्वद्रव्येण, तथा चानादरावज्ञादिदोषः ।
न चैवं युक्तं । एतद्देवगृहं दुर्वाच्यं भूगर्भोऽपि व्यपस्य गृहस्थेन कृतात् देवगृहे देवगृहापि स्वद्रव्येणैव यथाशक्ति कार्या ।
न तु स्वगृहदौ किन्तनैवेद्यादिविक्रयोरत्यद्रव्येण, देवमत्कपुष्पादिना चा, प्रागुक्तदोषात् । तथा देवगृहागतं नैवेद्याधुतादि स्ववस्तुवत्
सुगन्धादेः सम्यग् रक्षणीयं, मम्यग् मूल्यादियुक्त्या च विक्रयं । नतु यथा तथा मोक्ष्यं देवद्रव्यविनाशादि दोषापत्तेः । तथापि स्वतः
चैत्यद्रव्योत्पत्तिसंभवे तत्पूजायां व्यापार्य नान्यथा । तथा सति तद्रव्यापृतौ अनादरावज्ञादिदोषापत्तेः । तथा श्रीगणिगहं बद्धं

निम्माद्यं विनि गीयतेति युक्तम् अल्पवचनात् । यन्निनिवारोपितं सत् निच्छायीभूतं विगंधं जातं दृश्यमानं च निःधीकं न भज्य-
त्रयमनः प्रमोदोदरेतुस्तस्मिन्लपं मुमुन्ति बहुयुता इति । संघाचारयुत्सुक्येभ्य भोगविनष्टमेव निर्मल्यं । न तु विचारमारप्रकरणो-
क्तप्रकारेण दौर्गुण्यतादोर्भिमल्यत्वमुच्यते । आस्तांतरे तथा लोके अदृश्यमानत्वादोदक्षमत्वाच्च । केचिदत्रान्येषां भोगानर्हत्वादेव
ममं देगादिनिधितं द्रव्यं निर्मल्यमाहुरिति । तत्त्वं पुनः केशलिगन्धं । तच्च वर्षादौ विशेषतः कुंठ्यादिसंस्केतः पृथक् पृथक् जनानाक्रम्य
गुणिमानं त्यज्यते एवमादातनापि न स्यात् । स्त्रात्रजलमपि तथैवातः शेषावत् शांतिपानीयं मस्तक एव दातव्यं । यदुक्तं हेम-
वीरचरित्रे “अभिपेक्षजलं तनु सुरासुरनरोरगाः । यवंदिरे मुहुः सर्वांगीणं योपरि चिक्षिपुः । ” पद्मचरित्रेऽपि ३९ उद्देशे ।
आपादनातुमांस्पाह्नि कापृदस्त्रात्राधिकारे “ तं हवणसंवित्सलिलं नरवदणा पेसिअं सभज्जाणं । तरुणचलयाहिं नेउं, बूढं चिय चिय
उचमंगेणु । ” गृह्यतत्तांतावपि शांतिपानीयं मस्तके दातव्यमिति । पुष्टालंबने तु जरासंघमुक्तजरोपहतं स्वसैन्यं धरणेन्द्रदत्तपार्श्वबिंब-
स्त्रात्रांपुपरिक्षेपेण श्रीरुग्णेन षट्चक्रे । एवं श्रीपालमहीपालादिनामपि । बोध्यमिति ॥ तथा यथासंभवं देवादिसंबंधिगृहादृक्षेत्रवाटिका
पापामोष्टिकाकाष्ठवंगकवेल्लुरुक्तसुधादिकं श्रीरुण्डकं नरभोगगुण्णपादिकपिगानिकाचंगेरीधूपपात्रकलशवासंकूपिकाश्रीकरीचमरचंद्रोदयक्ष-
लरीभैर्यादिपापसागसरावजवनिकाकंबलकपाटपट्टपट्टिकाकुंभउरसिकज्जलजलप्रदीपादिकं चैत्यशालाप्रणाल्याद्यागतजलाद्यपि
न स्वरपरकार्ये किमपि न उगापार्यं । देवभोगद्रव्यवत् तदुपभोगस्यापि दुष्टत्वात् । चमरसाषाणादीनां मलिनीभवननृदनपाटनादि
संभवे त्वधिकरुदोषोपलो वेवसत्तकं चादित्रमपि गुरोः संघस्यापि स्वाग्ने न चाद्यं । केचित्चाहुः पुष्टालंबने बहुनिःकर्यार्पणपूर्व

१ धीपातस्य धीरिदृक्छात्रजलेन महीपादस्य च सूर्यकुण्डजलात् कुटो गतः ।

व्यापार्यतेऽपि । यतो “सुहृं विणा जिणानं, उवगरणं चमरच्छत्तकलमाहं । जो चाचरेह मूढो, नित्रकजे मो हवह
दुहिओ ॥ १ ॥” स्वयं च व्यापारयता जातु भंगे उपकरणस्य स्वद्रव्येण नव्य समारचनमिति । अन्यथा तु तिर्यगादिदुर्गतदुःख
भाग् देवसेनमावृण्वत भवति । मंत्रदायेऽत्र दृष्टान्तो यथा—विधाय दीपं देवानां, पुरस्तेन पुनर्नहि । गृहकार्याणि कार्याणि,
निग्नैव भवेयानः । इंद्रपुरे देवसेनो व्यवहारी समानुको वसति स्म । तत्रैव पार्श्ववर्ती धनसेन औष्टिकोऽभूत् ।
तस्य गृहाभित्यमेका उष्ट्रिका देवसेनगृहे समेति । कुडुयित्वा धनसेनेन गृहे नीतापि पुनर्देवसेनगृहे एव यात्वा तिष्ठति । तत
इभ्येन मूल्येन गृहीत्वा स्थापिता उभयोरपि स्नेहवत्त्वात् । एकदा तेन पृष्टो ज्ञानी स्नेहकारणं प्राह । एषा पूर्वमेव तव माताऽभूत्
तयैकदा जिनाग्रे पूजार्थं दीपं विधाय तेन दीपेन गृहकार्याणि कृतानि, भूपांगारेण चुल्ली मंथुक्षिता तेन कर्मणा उष्ट्रो जाता । अतः
प्राग्भवोऽयं स्नेहस्तवोचितः । ततः उचितं प्रायश्चित्तं कृत्वा ॥ सद्गतिं यथाविति । तथा ज्ञानद्रव्यमपि देवद्रव्यवत्त कल्पत
एवातो ज्ञानसत्कं कागदपत्रादि साध्वाद्यपितं आदेन स्वकार्ये न व्यापार्यं पुस्तिकायामपि न स्थाप्यं समधिकनिष्क्रियं विनैति २ ।
आद्यानां साधारणमपि संघट्टमेव कल्पते व्यापारयितुं न तु अन्यथा भवेनापि सप्तक्षेत्रीकार्ये एव व्यापार्यं न मार्ग-
णाद्विभ्यो देयं । सांप्रतिकव्यवहारेण तु यद्गुरुलुप्पुछनादि साधारणं कृतं स्यात् तस्य श्रावकश्राविकाणामप्येण युक्तिरेव न दृश्यते,
शालादिकार्ये तु तत् व्यापार्यते आदिरिति ३ । साध्वादिसत्कं तु वैतिकादेरपि व्यापारणं न युज्यते गुरुद्रव्यत्वात् । स्थापनाचार्यज-
पमालादिकं च ध्यानादिधर्मद्वये प्रायः श्राद्धार्पणार्थं गुरुभिर्व्यवहियते अनिश्चितज्ञानोपकरणत्वात् । गुर्वपि तद्द्रव्येऽपि व्यवहारो
दृश्यते । तथा स्वर्णादिकं तु गुरुद्रव्यं जीर्णोद्दारे नव्यचैत्यकरणादौ च व्यापार्यं । तद्यथा । गुरुपूजासत्कं सुचर्णादिव्यव्यं

गुरुद्रव्यमुच्यते । तथा प्रागेवं पूजाविधानमस्ति न वा कुत्रचैतदुपयोगीत्युच्यते । गुरुपूजासत्कं सुवर्णादि रजोहरणाद्युपकरणवत् गुरु-
द्रव्यं न भवति, स्वनिश्चयमकृतत्वात् । तथा हेमाचार्याणां कुमारपालराजसुवर्ण १०८ कमलैः प्रत्यहं पूजा कृतास्ति तथा
“धर्मलाभ इति प्रोक्ते दूरादुच्छिन्नतपाणये । सूरये सिद्धसेनाय ददौ कोटिं नराधिपः ॥१॥ इति इदं चाग्रपूजारूपं द्रव्यं
तदानीं संयेन जीर्णोदारे तदाज्ञया व्यापारितं । अत्रापि तत्क्रौडिन्यन्यायेन [१]न] भोज्यभोजकत्वसंबन्धेनौघिकोपधिवत् पूजाद्रव्यं न
भवति, पूज्यपूजासंबन्धेन तु तद्गुरुद्रव्यं भवत्येव । अन्यथा आद्धजीतकल्पवृत्तिविघटते किं बहुनेति । तथा जीवदेवसूरीणां
पूजार्थं अर्द्धलक्षद्रव्यं मल्लश्रेष्ठिना दत्तं तेन च प्रासादकार्यत एरिमिः । तथा धारायां लघुभोजेन श्रीकांतितेतालसूरये
१२६००० द्रव्यं दत्तं तन्मध्ये गुरुणा च १२ लक्षधनेन मालवांतश्चैत्यान्यकार्यत । ६० सहस्रद्रव्येण च धिरापद्रव्यदेवकुलिका-
द्यपीतीह विस्तरस्तु तत्प्रबंधादेर्बोध्यः । तथा सुमतिसाधुसूरि (साधुधरि)वारके मंडपाचलदुर्गे मलिकश्रीमाफराभिधानेन आद्धा-
विसंसर्गज्जिनधर्माभिमुखेन सुवर्णटंककैर्गीतार्थानां पूजा कृतेति वृद्धवादोऽपि श्रूयते इति । तथा बालस्य नामस्यापनावसरे
गृहादागत्य स बालः श्राद्धो वसतिगतान् गुरुन् प्रणम्य नवमिः स्वर्णरूप्यसुद्राभिर्गुरोर्नवांगपूजां कृत्वा गृह्यगुरुदेवसाक्षिकं दत्तं नाम
निवेदयति, तत उचितमंत्रेण वासमभिमंत्र्य गुरुः ॐकारादिन्यासपूर्वं बालस्य स्वसाक्षिकां नामस्यापनामनुज्ञापयतीति । तथा द्वि-
र्वाऽष्टमेदादिका पूजा, संपूर्णदेववंदनं, चैत्येऽपि सर्वचैत्यानामर्चनं, वंदनं वा, स्नात्रमहोत्सवमहापूजाप्रभावनादि गुरोर्बृहद्वंदनं अंग-
पूजा प्रभावनास्वस्तिकरचनानादिपूर्वव्याख्यानश्रवणमित्यादिनियमा वर्णानुमांसां विशेषतो ग्राह्या इति । एवं प्रश्नोत्तरसमु-

द्यगचारप्रदीपाचारादिनकराष्ट्रविध्याथनुसारेण श्रीजिनस्येव गुरोरपि अंगाग्रपूजा सिद्धा । तद्धनं च गौरवार्द्धस्थाने पूजासंबन्धेन प्रयोक्तव्यमिति ४ । तथा धर्मस्थाने प्रतिज्ञातं च द्रव्यं पृथगेव व्ययितव्यं, न तु क्रियमाण भोजनादिरूपव्यये क्षेप्यं । एवं स्फुटमेव धर्मधनोपभोगदोषात् । एवं सति ये यात्रादौ भोजनशकटसंप्रेषणादिव्ययं सर्वे मानितव्ययमध्ये गणयन्ति तेषां भूढानां न ज्ञायते का गतिः । उद्यापनादावपि प्रोढाढ्वरेण स्वनाम्ना मंडिते जने बहु स्थायादि स्थात्रिष्कण्यं तु लोकं संवृतीति व्यक्त एव दोषः । तथा सामान्यतो विशेषतो वान्यप्रदत्तधर्मस्थानव्ययितव्य धनव्ययसमये तन्नाम स्फुटं ग्राह्यं । एवं सामुदायिकस्यापि । अन्यथा पुण्यस्थाने स्तैन्यदोषापत्तेः । एवमंत्यावस्थायां पित्रादीनां यन्मान्यते तत्सावधानत्वे गुर्वीदितं घसमक्षमित्थं वाच्यं यद्भवन्नभिचितं इयद्दिनमध्ये इयद्द्वयपिष्यामि तदनुमोदना भवद्भिः कार्येति । तदपि च सद्यः सर्वज्ञातं व्ययितव्यं । आभट्टश्रेष्ठिपुत्रवत् । तथाहि— अणहिल्लपुरपक्षने श्रीमालज्ञातीयनागराजश्रेष्ठी कोटीध्वजोऽभूत् । त्रिया च महिलादेवी । तस्यां साधानायां श्रेष्ठी विध्व- चिक्रया मृतः । नृपेणापुत्रत्वात् तस्य सर्वस्वं गृहीतं । श्रेष्ठिनी च धवलकपुरे पितृगृहे गता । क्रमात् अमारिदोहदे पित्रा पुरिते तया पुनो जज्ञे । आभट्टेति नाम्ना । ततः पंचवर्षीयः पाठशालायां पठन्निस्तातेति गालैरुक्तोऽसौ मावृतः स्वस्वरूपे ज्ञाते यौवनाभिमुखः पक्षने गतः । स्वगृहे स्थित्वा वाणिज्यं कुर्वन् भावलदेवीं परिणिन्ये । ततः पुण्योदयात् प्राक्तननिधानलाभादिना कोटीध्वजो जज्ञे । सुतत्रयं जातं । क्रमात् दुःकर्मणा निर्धनत्वेन सपुत्रां पत्नीं पितृगृहे श्रेष्ठ्य मणिक्कारहटे मणिक्कादीन् धर्षयन् यवमानकं लभते । तत्स्वयं पिष्ट्वा पक्त्वा चादन् कालं निरगमत् । अन्यदा श्रीहेमसरिपार्श्वे इच्छापरिमाणे बहु संश्लिषेऽपि गुरुमिनिपिद्धेन तेन नवद्रम्मलक्षाः स्वीकृतास्तन्मानेनान्यदपि नियमितं । शेषं धर्मव्यये कार्ये । क्रमात् द्रम्मयंचक्रग्रंथिर्जातः । अन्यदेद्वनीलकंठामरणं पंचद्रम्यैः क्रीत्वा

गमुदीप्येन्द्रनीलस्य लघुमूल्या मणयः कारिताः । क्रमात् धनी प्राग्वद् जज्ञे । कृदुचं मिलितं । ततः साधूनां प्रत्यहं घृतघटदानसाध-
मिरुगात्मन्यग्रागारमहापूजाप्रतिचर्पपुस्तकलेखनचैत्यजीर्णोद्धारविवकारणादिधर्मकर्मणि कुर्वन् चतुरशीतिवर्षयुःप्रातः धर्मवहिकावा-
चने अष्टनवतिलघुद्रव्यमन्ययं श्रुत्वा श्रेष्ठी विपण्णः प्राह, हा कृपणेन मया कोट्यपि न व्ययिता । ततः पुत्रैस्तदेव दशलक्षं व्यययाष्टो-
त्तरां कोटीं पूरयित्वा अष्टौ लक्षाः पुनर्मामिताः । सोऽनश्नन्तु स्वर्गतः । जिनदामादिपुत्रैश्चोक्तविधिना धर्मघनं व्ययितं । क्रमेण
मद्भक्तिर्भजे । एवं अमारिद्रव्याद्यपि देवादिभोगेऽनिश्चितत्वात् नायाति । तथा ज्ञानद्रव्यं च स्वस्थाने देवस्थानेऽप्युपयुज्यते
नरन्यत्र तथा द्रव्यलिङ्गिद्रव्यं चाभयदानादावेव प्रयोक्तव्यं । न तु चैत्यादौ अत्यन्ताशुद्धत्वात् । इत्थं प्रसंगतः सर्वत्र
धर्मोपकरणव्यापारेऽप्यविष्यान्नातनाचाराण्य विवेकः कार्यो विवेकिभिरन्यथा प्रायश्चित्तमभ्यापद्यते । यदुक्तं महाविनीचीये “अविहीए
नियमणुत्तरियं रयहरणं दंडगं च परिभुंजे चउत्थमिति” तेन शार्दूलधरवल्कलकुर्यान्तकादोर्ध्वविधौ नैव व्यापारणस्वस्थानस्यापनादिकं कार्यं ।
अन्यथा धर्मोपग्राहि दोषाप्सचेरिति । सप्रपञ्चं वृद्धिद्वारं समाप्तम् २ ॥ १२ ॥

॥ इति द्वितीयं वृद्धिद्वारं समाप्तम् ॥

एवं चैत्यद्रव्यादिषु द्वि कुर्वतः कसचिदनामोगादिना चैत्यद्रव्यादिविप्रणाशोऽपि स्यात्, अतः पुनः कर्तृद्वारेण मुख्यघृत्या
गाथात्रयेण तन्नेदानाह—

भक्त्वेह जो उचिक्त्वेह, जिणदब्बं तु सावओ । पन्नाहीणो भवेजीओ, लिप्पइ पावकम्मणा ॥ १३ ॥

(टीका) भस्वेति कंठ्यं । नवरं भक्षणं देवद्रव्यस्य तदुपचारस्य वा तु शब्दात् ज्ञानद्रव्यादेश्च स्वयमुपजीवनं १ उपेक्षणं तदेव परस्य कुर्यतः शक्तितोऽनिवारणं २ प्रज्ञाहीनत्वमगोद्धारादिना देवद्रव्यादिदान यद्वा मंदमतिताया स्वल्पेन बहुना वा धनेन कार्यसिद्ध्यवेदकत्वात् यथाकथंचित् द्रव्यव्ययकारित्व कूटलेख्यकृतत्वं च ३ ॥ १३ ॥

चेइयद्ववं साहारणं च, जो दूहइ मोहियमइओ । धम्मं च सो न याणेइ, अहवा वच्चाउ ओ नरए ॥ १४ ॥

(टीका) चेइयेति । चैत्यद्रव्यं साधारणद्रव्यं चकारात् ज्ञानद्रव्यादिकं यो दोषिघ व्याजव्यवहारादिना तदुपयोगिद्रव्यमुपभुंक्ते उपलक्षणतस्तदमुष्णाति । अत्र तदुपयोगिलाभं चतुष्कादिद्वया निर्णय तद्धनं ग्राह्यं न त्वधिक परकीयत्वात् । यतः “ उच्चिअं सुत्तू णकलं दवाइकमागयं च उकारिसं निवडियमणिजाणंतो परस्स संतं न गिक्खिआ ” १ । व्याख्या-उचित कला शतं प्रतिचतुष्कपंचक दृष्ट्यादिरूपा “ व्याजे स्यात् द्विगुण विचं व्यवसाये चतुर्गुणमित्यादि रूपा वा तां । तथा द्रव्यं गणिमधरिमादि आदिशब्दात् तद्गतानेकमेदग्रहः तेषां द्रव्यादीनां क्रमेण द्रव्यक्षयलक्षणेनागतः संपन्नो यदुत्कर्षोऽर्थवृद्धिरूपस्तं मुक्त्वा शेषं न गृहीयात् कोऽर्थः यत्कथंचित् पूर्गीफलादि द्रव्याणां क्षयाद्विगुणादिलाभः स्यात् तदा तमदुष्टाशयतया गृह्णाति नत्वेवं चिंतयेत् सुदरं जातं यत्पूर्गीफलादीनां क्षयोऽभूत् इति, तथा निपतितमपि परसत्कं जानन्न गृहीयात् कलांतरादौ क्रयविक्रयादौ च देशकालाद्यपेक्षया य उचितः शिष्टजाननिदिती लाभः स एव ग्राह्य इति भावः, इति प्रति० बु० ३ व्रते ५ अतिचाराधिकारे एवं सति अधिकग्रहणे सद्व्यवहारमंग आपद्येतेति तत्त्वम् ॥ १४ ॥

आयाणं जो भंजइ, पडिवन्नधणं न देइ देवस्स । गरहंतं चोविवस्वइ, सो वि डु परिभमइ संसारे ॥ १५ ॥

(टीका) आयाणमिति-आदानं तृष्णागृहग्रस्तत्वात् देवादिसत्त्वं भाटकं यो भनक्ति ६ तथा यः पर्युपणादौ च चैत्यादिस्थाने देयतया प्रतिज्ञातं धनं न दत्ते ६ तथा गर्हतं ईर्ष्यादिवशादुर्वाक्येन दूषयन्तमविनीतं यो वोपेक्षते तथा मति कदाचित्तद्वाप्यश्रवणात् महद्रपुरीयश्राद्धवत् मानीभूय देवादिद्रव्यरक्षादौ शक्तिमानप्युदासीनो भवतीत्यर्थः ७ यतः एतदेवमहत्पापं धर्मस्थानेऽप्युदा-
सिता इति ॥ १५ ॥ अथ संयतापेक्षयापि तद्भेदानाह—

चेइयद्वविणासे तद्वन्वविणासणे दुविहभेए । साहू उविक्खमाणो अणंतसंसारिओ होइ ॥ १६ ॥

(टीका) चेइएति । चैत्यद्रव्यं हिरण्यादि तस्य विनाशे भक्षणादितो न्यूनत्वेन हानिरूपे विध्वंसरूपे च । तथा तेन चैत्यद्रव्येणाप्तं द्रव्यं दारूपलेष्टकादि तस्य विनाशने च । तस्मिन् कथंभूते द्विविधे योग्यातीतभावभेदात् । तत्र योग्यं नव्यमानीतं चैत्यत्वेन परिणंस्यत् इत्यर्थः । अतीतभावं लग्नोत्पादितं चैत्यत्वेन परिणतमित्यर्थः । अथवा मूलोत्तरभेदात् द्विविधे तत्र मूलं स्तंभकुंभादि उत्तरं तु छाद-
नादि । यद्वा स्वपक्षपरपक्षरुतभेदात् द्विविधे । एवमनेकधा द्विविध्यं । अत्रापिशब्दस्वाध्याहारादास्तां श्रावकः सर्वसावद्यविरतः साधुरपि तत्रोदासीन्यं कुर्याणो देशनादिभिरनिवारयन्ननंतसंसारिको भणित इत्थं चिनइयत् चैत्यद्रव्याद्युपेक्षां संगतेनापि सर्वथा न कार्या इत्यर्थः । अयं भावः कारणभेदात् चैत्यद्रव्यं द्विविधं उपकारकं उपादानं च तत्राद्यं धनादि द्वितीयं योग्यद्रव्यं न अपि भक्षणादिभेदात् प्रत्येकं सप्तविधं स्तः । तान्यपि पुनः स्वपक्षपरपक्षकर्तृभेदात् द्विविधानि । एवं चैत्यद्रव्यविनाशो-
ऽष्टाविंशतिधा बोध्यः । इत्थं ज्ञानद्रव्येऽपि भावना कार्या । साधारणादेस्तूचितोपष्टंभकत्वात् प्रत्येकं चतुर्दशभेदा भाव्याः । पालवो-
धार्ये यंत्रकमपि दर्शनीयमिति ॥ १६ ॥

चैत्यद्रव्यादिविनाशयंत्रकम्.

द्रव्यनामानि	चैत्यद्रव्यस्य.	ज्ञानद्रव्यस्य.	गुरुद्रव्यस्य.	साधारण- द्रव्यस्य.	धर्मद्रव्यस्य.	सर्वसंख्या.
मेदांकाः	२८	२८	२८	१४	१४	११२

अथ तदनुरोधतो विनाशकत्वेन स्वप्नपरपक्षो निरूपयति—

रागार्ददोसबुद्धो, जिणेहि भणिओ विणासगो दुविहो । देवाइदव्वपणगे, सपक्खपरपक्खमेएणं ॥ १७ ॥

(टीका) रागा इति व्याख्या कंठयं । नवरं रागादिदोषबुद्धः, रागो दष्टिरागादिः । आदिशब्दात् द्वेपलोभाकुट्टिचिप्रमानाभोगसं-
शयसहसात्कारापेक्षानुद्ध्यादिग्रहणं तद्योग्यतादर्शनार्थं हेतुगमितविशेषणमिदं । स्वप्नः साधर्मिकवर्गः श्राद्धादिः १० परपक्षो वैधर्मि-
कलोफः पापव्यादिरिति ॥ १७ ॥ अत्राह परः—

चोएइ चेइयाणं, खित्तहिरण्णेअ गामगोवाइ । लुगंतस्स य जइणो, तिगरणसोही कंहं तु भवे ॥ १८ ॥

(टीका) चोणइ इति । यः चैत्यादिमत्कस्य धनादिवर्गकक्षेत्रहिरण्यप्रायशृहहृद्गोपादेरायानादिविधिना चित्तयति तस्य त्रिधा
संयमवतः साधोन्निष्करणशुद्धिः कथं स्वादपितु न स्वात् यथाप्रतिज्ञातव्रतमंगसंभयादित्यर्थः ॥ १८ ॥

अत्रोत्तर गाथायुग्मेनाह—

भद्र इ इत्थ विभासा, जो एआइःसंयं विमग्निजा। तस्स न होइ विसोही, अह कोइ हरिज एआइं ॥१९॥
तत्थ करेइ उवेहं, जा भणियाओ तिगरणविसोही। सा य न होइ अभत्ती, तस्सा तम्हा निवारिजा ॥२०॥

(टीका) भन्नेति । तथेति अत्राधिकारे भण्यते विभाषा विकल्पः न भवति भवति च शुद्धिरित्यर्थः । तत्रादौ च विशुद्धयसंभवं दर्शयति । उत्सर्गतो यथावत् देवादिवनशुद्धिसंभवे यो राजामात्याद्यभ्यर्थनपूर्वं उक्तस्यानानि विमार्गयेत् चितयेत् आदानादिविधिना तेभ्यो नव्यं धनमुत्पादयतीत्यर्थः, तदानीं तस्य साधोर्विशुद्धिर्न भवति । अयथाकालं राजाद्यभियोगेन तेषां परितापादिनोक्तशुद्ध्याद्युत्साहभंगसंभवात् आश्लेषनाच्च स्फुटं भवदुक्तदोषावकाश इति भावः । अथ विशुद्धिसंभवं दर्शयति । अथ कोपि हरेद्विनाशयेत् एतानि तत्र य उपेक्षां करोति तस्य या त्रिकरणविशोधिर्मणिता सा न भवति । चात् पुनर्भक्तिरपि न स्यात् । तथा सति आज्ञाप्रमोदोत्साहभंगात् पापानुबंधः समुज्जृम्भते इत्यर्थः, तस्मात् अविनीतं सुसाधुनिवारयेत् सर्वशक्त्या । अतः केनचित् भद्रकादिना प्राग्वितीर्णं अन्यद्वा जिनादिमूलद्रव्यं विष्णुप्यमानं यथा तथा रक्ष्यतो मुनेरभ्युपेतव्रतहानिर्नैव, प्रत्युत धर्मपुष्टिरेव जिनाज्ञाराधनादिलाभात् । यदुक्तं निन्दीषभाष्ये ११ उपदेशे “इदानीं रायणिय कज्जंति उल्लोयणभाहा” चेईआणं वा तद्वन्वविणासे वा संजइकारणे वा अंभमियकहि वा कज्जे रायाहीणे सो राया तं कज्जं न करेइ संयं जुग्गाहिओ वा तस्साउंटणनिमिच्चं दगतीरे आयाविज्जा, तं च दगतीरं तस्स रण्णो उल्लोयणे ठिंयं णिगमपहे वा तत्थय आयावंतो ससहाओ आयावेइ उमयदढो धिइसंघयणेहि, तिरिआणं जो अवतरणपहो मणु-आण य ण्हाणाइयं च भोगठाणं तं चेव वज्जेउं आयावेइ, कज्जे तं महातवजुचं दहुं अल्लएज्जराया आउट्ठीय पुछेज्जा । किं कज्जं

आयावेसि अहं ते कज्जं करेमि, भोगे पयच्छामि, वरेहि वरं जेण तेऽट्ठो, ताहे भणह साहु, कज्जं ण मे वरेहि इमं संघकज्जं करेहि, तथो तेण पडिवन्नं तदा कयंति। “पुष्टालंवेन तु शरीरावष्टंभाय त्यक्तभारभारिकवत् जिनशासनोपकाराय श्रुतव्यवहारे निषिद्धमप्यहंदाज्ञानुसारेणाचरितं कर्मनियमान्महानिर्जराकृद्भवति श्रीकालिकसूरि-श्रीभद्रबाहुस्वामि-श्रीचञ्च-स्वामि-श्रीहेमसूरि-मल्लयावित्सूरि-चिण्णकुमार-धर्मघोषानुज्ञाविचविति। यदुक्तं मंदेहदोलाचलीधृतौ एचमष्टाव-शस्तु पापस्थानेऽवतिप्रवृत्तस्याज्ञानिरपेक्षयैवाधर्मः नान्यथाहंत्वासनप्रत्यनीकगर्दभिल्लनृपवंशाद्युच्छेदिनां श्रीकालिकाचार्या-दीनां निःकलंकचारित्रत्वात् इति भावः। प्रज्ञापनायां आपापदेपि “उवउत्तो चत्तारि मासज्जायं भाममाणो आराहसो भवइ” पृच्छिंथा “जिनशासनोद्गाहादिविनिरासार्थमसत्यामपि भाषां आपमाणः आराधको भवति। तथोपामकदशांगेपि गुरुनिगंशेति” चैत्यादिरक्षार्थं प्रत्यनीकनिग्रहेण प्रतिपन्ननियमभंगो न भवति। आवश्यके प्रत्याख्यानाध्ययने च महसरागारेणति। एवमादिप्रकारेण सुनक्षत्रमर्वाभुतिवत् शासनाशातनानिवारणार्थं स्वजीवितव्यमोचनेनापि शासनोप-कारः कर्त्तव्य एवेति किं बहुनैतेनोत्तर्गस्यैव मार्गत्वं अपवादस्य तु स्वच्छंदत्वमिति वदंतोऽपि निरस्ता इति गाथाद्वयार्थः ॥ १९-२० ॥ समाप्तं ३ द्वारम् ॥

अथोक्तद्विकर्तुलौकिकं सत्फलं दर्शयति—

एवं नाऊण जे दव्वं, बुद्धिं निति सुखावया। ताणं रिद्धो पवद्धेइ, किंती सुखं वलं तथा ॥ २१ ॥
पुत्ताय हुंति से भत्ता, सोढीरा बुद्धि संजुआ। सव्वलभखणसंपुत्ता, सुसीला जणसंभया ॥ २२ ॥ (युग्मं)

(टीका) एवमिति पुत्रायेति—ये सुश्रावकाः एवं पूर्वोक्तप्रकारेण वृद्धिविधिं ज्ञात्वा द्रव्यपंचकस्य वृद्धिं नयन्ति ते चांतरायादेः क्षयोपशमादिना श्लाघिः पुण्यानुबन्धिमवः, सुखं मानसिकं शरीरं च, चलं परोपकारादिसमर्थं शरीरं तादृक्पुत्रादि कुटुंबसंपत्तिः । उपलक्षणात् तथाविधसंततिवृद्धिः वांछितसुखावाप्तिः उच्यते जन्म सर्वत्र सत्कारसन्मानादिपूर्वोत्कर्षः औदार्यं गांभीर्यं विवेकित्वं दुर्गतिविच्छेदः आरोग्यं सदायुःप्रसरः रूपसंपत्तिः सौभाग्यं धर्मसाधनलब्धिः चेत्यादि बाह्यफलं सानुबन्धतया अनुभवन्तीति गाथा-युग्मभावार्थः ॥ २१-२२ ॥ अथ लोकोत्तरं सत्फलमाह—

जिणपवयणबुद्धिकरं, पभावगं नाणदंसणगुणाणं । बुद्धतो जिणदब्बं, तित्थयरत्तं लहइ जीवो ॥ २३ ॥
जिणपवयणबुद्धिकरं, पभावगं नाणदंसणगुणाणं । रक्खंतो जिणदब्बं, परित्त संसारिओ होइ । २४ ॥ (युग्मम्)

(टीका) जिणेत्ति जिणपवयणत्ति व्याख्या सुगमा । भावार्थस्त्वयं । सति देवादिद्रव्ये प्रत्यहं चैत्यादिसमारचनमहापूजासत्कारसन्मानाद्येभ्यो भावसंभवात्तत्र च प्रायो यतिजनसंपाततद्देशनाश्रयणादेश्यं जिणग्रन्थनवृद्धिर्ज्ञानादिप्रभावना च प्रतीता । अत एव तद्वर्द्धयतोऽर्हत्प्रवचनभक्त्यतिशयात् परंपरया जगज्जनोपकारकत्वात् अग्रमत्ततया सम्यग् धर्मतीर्थशोधकत्वाच्च सागरश्रेष्ठिश्च संसारोच्छेदप्रयोजकः पुण्यकाशपद्मार्हत्पदलभोऽप्यत्र सुलभ एवेति भावः । तथाहि—

साकेतंपुरे सागरश्रेष्ठी परमार्हतो वसति स्म । तस्मै सुश्रावकत्वात् तत्रत्यश्रावकैः संभूय चैत्यद्रव्याधिकारो दत्तः प्रोक्तं च “चैत्यकर्मकृतां सूत्रधारादीनां भोजनमासदेयादिचिन्तायि भवता कार्येति” । सोऽपि दुःकर्मवशात् लोभार्चः सूत्रधारादीनां न रोक्वं ददौ

किंतु समर्थ धान्यगुडतैलपूतवस्त्रादिकं चैत्यद्रव्येण संगृह्य तेभ्यो महर्घं ददत् शेषं च स्वयं गृह्णाति ॥ एवं रूपकाशीतिभागरूपाणां
काफ(कि)पीनामेकमहस्रो लोभेन संगृहीतः । ततोऽर्जितं च कर्मांडनालोच्य स मृतः । सिंधुनदीतटे संप्रदागथलपर्वते जलमानुषीभूय
ममुद्रां तर्जलचरोपद्रवनिवाकांडगोलिकाग्रहणार्थं जात्यारत्नग्राहकप्रयुक्तवज्रपट्टपीडनमहाव्यथया मृत्वा तृतीयनरके नारकोऽजनि ।
नरराट्पुत्रश्च महामत्स्यः पंचधनुःशतमानो म्लेच्छकृतसर्वांगछेदादिकदर्थनया मृत्युतुर्थनरके । एवं एकद्वयादिभवांतरितो नरकस-
म्लेच्छपुत्रेण । ततः सहस्रवारान् क्रमेण गच्छात्कुरमेपमृगालमाज्जारिम्पकनकुलगृहकोकिलगृहगोधासर्पघृषभकरभगजादिषु तथा कृमि-
मंगशुक्तिजलैरुः कीटवृधिकपतंगादिषु पृथिवीजलानिलचनस्पतिषु च समुत्पद्य तत्रैव व्युत्क्रमेण लब्धसंख्याकान् भवान् बभ्राव । ततः
धीणपट्टकर्मसौ वसंतपुरं कोटीश्वरबुद्धचवसुमत्योः पुत्रो जातः । गर्भस्य एव प्रनष्टं सर्वं द्रव्यं । जन्मदिने जनको विपन्नः । पंचमे
वर्षे माता मृता । लोकैर्निःपुण्यक इति दत्तनामासौ रंकवद्बुद्धिं प्राप । अन्यदा च स्नेहलेन मातुलेन स्वगृहं निन्ये । तदा रात्रौ तस्य
गृहं चौरैर्मुपितं । एवं यस्य गृहे वननि तत्र चौराग्निप्रमुखा उपद्रवा स्युः । ततस्ताम्रालिप्तीपुरीं गत्वा विनयंधरमहेभ्यगृहे तस्थौ । ततो
निष्क्रामितोऽपि समुद्रे धनावहमांयात्रिकेण साकं परद्वीपं प्राप । क्रमाद्रलमानः प्रवहणे भग्ने देवाग्निःपुण्यकः फलकेन कथंचित्
समुद्रतीरं प्राप्य तद्ग्रामाधिपमवलंबति स्म । अन्यदा धाट्वा निपातितः ठक्कुरो निःपुण्यकस्तु ठक्कुरसुतधिया पल्लयां नीतः । तदि-
यसे एव चान्यपक्षीपतिना मा पक्षी विनाशिता । ततस्त्वेरपि निर्माण्य इति निःकासितः एवमेकोनसहस्रेष्वन्यस्थानेषु तस्करजलानिल-
म्वनकरचक्राघनेकोपद्रवसंभवान् निष्क्रामनादिदुखं वहन् अन्यदा महाटव्यां सप्रत्ययं सेलकयस्त्रप्रासादं प्राप्य एकाग्रतया तमाराध-
यामास म्यदुःगुनिषेदनपूर्वकं । तत्र एकमिश्रत्योपवागैश्च तुष्टो यथः प्राह-भद्र ! संख्यायां मम पुरः सुवर्गचंद्रालंकृतो महात्र पयुरो

अयोक्तृविनाशकस्य पारमार्थिकं दोषोदयं दर्शयति—
देवाइदं चणासे, दंसणमोहं च बंधए मूढो ।

(टीका) देवा इति—देवादिद्रव्यविनाशेन मिथ्यारूपप्रकृतिं चात् अन्या अपि पापप्रकृतीं मूढस्तद्बुद्धिपाकानभिज्ञो बध्नाति ।
उन्मार्गदेशक इव ऋद्धिगारवादिवशादसदभिनिवेशाद्वैतप्ररूपक इव । अथवा जिनमुनिसंघादिप्रत्यनीक इवेत्यर्थः । प्रायः माया-
शेषतो यध्नातीति भावः । यदुक्तं कर्मग्रंथे “ उन्मगग देमणा मगग, नासणा देवदब्बहरणेहिं । दंसणमोहं जिणमुणि, चेइयसंघा-
पडिणीओ ॥ ” निशीथचूर्णो १९ उच्चेशोऽपि “ तत्थ दंसणमोहं अरिहंतपडिणीययाए एवं सिद्धयेइयतनस्सि सुअधम्मसंघस्स य
एवं सति तस्य का हानिरित्याशङ्क्योक्तानुक्तपापप्रौढिमाह—
चेइअदब्बविणासे, इसिधाए पवयणस्स उद्धाहे । संजइ चउत्थभंगे, मूलगी वोहिलाभस्स ॥ २७ ॥

(टीका) चेइयेति । चैत्यद्रव्यं हिरण्यमुवर्णनाणम्नादि तथा काष्ठेष्टिकापायाणलेप्यतद्गतपीठफलमृचंद्रोदयभाजनसमुद्रदीपादिकसु
परारणमपि सर्वं चैत्यादिद्रव्यमुच्यते । तद्विनाशे कृते सति बोधिब्रह्ममूलेऽभिर्दत्तः । तथा सति पुनर्नवोऽसौ न भवतीत्यर्थः । अत्रेदं
हार्दं, चैत्यादिद्रव्यविनाशे विवक्षितपूजादिलोपः, ततस्तेदेतुकप्रमोदप्रभावनाप्रवचनशृङ्गेरभाषः, ततो बर्द्धमानाश्रयशृङ्गे रोधः, ततो

तद्वाच्छृङ्गाभिर्भुङ्क्ते, घायणवाहणविचुन्नाणत्तीय । एआइं असुहफलाइं, विसीअइ भुंजमाणो सो ॥३०॥ युग्मम्
(संक्रा) दारिरेति । तद्वति । भिक्षुकद्विजादिकूलोत्पत्तिः । तत्रापि स्वस्मिन् विभवराहित्यं, चात् वांछितरोगधसर्वापमानादिग्रहणं,
घातनमसिद्धंतादिभिः छेदने । बाहने लवणायःप्रभृतिभारकर्षणं । चूर्णेनं मुद्रादिना कुट्टनं । चकारात् दुर्गतिपारवश्यपरतंत्रवृत्तिमाता-
पित्रादिदुष्टुपसंतानोच्छेदादिग्रहणं । एतानि प्रति भवं दुःकर्मफलानि असकृत् भुंजमानः स चैत्यद्रव्याद्याशातको विपीदति-विपादादिना
व्याकुलो भवति । उक्तदोषोदयोदलितपापविपाकोपजीव्यदुःख्यनिपरिणत एव सदाऽवतिष्ठते-इत्यर्थः । अतो दुरनुभागवैचित्र्यात् दुर्वि-
पाकादुपपत्त्या स्फुटीकृतेति भावः । तत्र च संख्यातभविष्ठा सानुबंधता वक्ष्यमाण संकाशादिवत् बोध्या । असंख्यातभविष्ठा च रुद्र-
दत्तवदवसेया । तथाहि-भरतक्षेत्रे सूर्यपुरे नगरे अंधकवृष्णिराजा राज्यं चकार । अन्यदोद्याने सुप्रतिष्ठकेवली समवासरत् । उद्यानपालेन
विप्रस्रो राज्ञा च ममहं तत्र गत्वा यथाविधि प्रणम्य योग्यस्थाने समुपाविशत् । केवली देवतां ददौ । तदवसाने नृपेण निजं पूर्वभय-
चरितं पृष्टं । ततः नृप्रतिष्ठकेवली अंधकवृष्णिमवदत् । भरतक्षेत्रे अयोध्यायामनंतधीर्यनृपोऽभूत् । तत्र सुरेंद्रदत्तो वैश्यश्चाद्भ्यः सदृशनः
प्रतिदिनं दद्यान्मिर्दोनैरष्टम्यां द्विगुणैः चतुर्दश्यां चतुर्गुणैः अष्टान्हिकादौ च ततोऽधिकैर्जिनाचां कुर्वन् दानशीलादिकमभ्यस्यन् सर्वत्र
कीर्त्तिमान् जज्ञे । एकदा श्रेष्ठी द्वादश्याब्दोपयोगिद्रव्यं पूजार्थं स्वबलुभमित्रस्य रुद्रदत्तविप्रस्य समर्प्य जलाध्वना देशांतरं गतवान् ।
विप्रेण च घृतादिभ्यसनेस्तद् भक्षयित्वा पछीपु निविष्टं । अन्यदा ततो गोधनं गृह्णन् ततो बाणैर्हतो मृतस्तत्कर्म प्रभावात्
संवेपेन मत्स्यादिषु नरकेषु मत्स्यादिषु तिर्यक्षु चागमत् । ततश्चिरं कालं प्रसस्त्वावरयोनिष्वप्नत १६ । ततः कुरुदेवो गजपुरे कपिल-
वाटवगृहेऽनुदरा तत्रिप्रयागेभोज्यतीर्णः । तदानीं अवशिष्ट पापानुभावात् पिता मृतः जनन्यपि मृता लोकैर्गोतम इति नाम दत्तं च ।

ततो मयदासा कलाप्रार्थितोऽसौ योऽनामिमुस्य आहारार्थं गृहे गृहे अटन् क्षीणदर्शो भोजनमपि न लब्धवान् १७ । अन्यदा समुद्रसे-
नापथं दुर्मिथुनादिना सरक्लते सन्मानितं दृष्ट्वा भोजनाभिलाषेण तरवार्यं साग्रं च दीक्षां जग्राह । क्रमेण श्रुतपारागामी भावसाधुर्जातः ।
तद्गुह्यं मध्यगोपेयकेन्द्वभिद्रोऽभूत् । गोपि धरिपदं लब्ध्वा गतिधायकैः पूजितो मध्यगोपेयकं तपोबलात्सुरोऽभूत् १८ । ततश्चतुत्या-
नां गच्छन्निनामा चुपराते यदुपलेशभूः १९ । अधास्त्रिभेद गये संगमं शुद्धीत्या मुक्तिपदं लप्स्यसे । इति विष्णुपट्टकृतहरिपञ्चासु-
राणां गुरुदेवहिंसो प्रथमं भेदे च । एवं धाम्ना अपि दोषसंशयं प्रकृत्यते पुराणादौ । " देवद्रव्येण या पुत्रिर्गुरुद्रव्येण यत्नं । तद्धनं
कुम्भनासाय, धूलोऽपि नरकं प्रमेत् ॥ १ ॥ बुद्धिः-साधुद्धिः कृतनासाय-कुलद्वन्द्वेदाय स्यात् । ऐक्षिकं निष्ठुं कलं दक्षितं । स च देव-
द्रव्यारिगणको महापापोपहतचेता धूलोऽपि नरकं सानुबंधमूर्तिं लभेत् । इदं पारमणिकं कलं दक्षितं १ । पुनस्तत्रैव दोषातिशयं
दर्शयति । " प्रगारते मा मतिं कुर्वीत्, माणेः कण्ठमतेरपि । अगिरग्भाः प्ररोधंति, प्रगादगो न रोधयेत् ॥ २ ॥ प्रगास्यं देवद्रव्यं
प्रमया भोक्तृमतीते अनसस्यदायभेलिते साधारणब्रह्म ज्ञातिद्रव्यभिलाषः । अगिरग्भाः पादपाः जग्नसेकादिना प्ररोधंति पट्टवयंति ।
नर प्रगा० देवद्रव्यादिनिनाक्षोप्रपापपापकर्मभो नरः समूलदग्गमुगमत् न पश्ययति । प्रायः सदैव बुद्धिभाक्त्वेन पुनर्नचो न भवती-
त्यर्थः । ३ भगोक्तानुक्तपापमौटि दर्शयति । "प्रभास्यं प्रताहत्या न, दरिद्रस्य च गत्नं, गुरुपत्नी पेयद्रव्यं, स्वर्गस्थमपि
पातयेत् ॥ ३ ॥ तथा विश्वगुणभेदेऽपि "नरं दालाहलादीनां, भक्षणं क्षणपुरादं निर्गोस्यभक्षणं चैव, दूःस्वदं जन्मजन्मभिः" ॥ १ ॥
नर दालान्ते पादा, भुपया वा गुतिर्नरे, मूर्तिं वा, पतितं वज्रं, गतु देवस्यभक्षणे ॥ २ ॥ आस्येति गिननिर्ग्रह-शाखादीनां घनं नहि,
मूर्तिर्नरे पदापाय वारणं मूर्तिप्रदं ॥ ३ ॥ एवमेविकपारमणिकदोषा प्रवर्जिताः । इति भावः ॥ ३० ॥ संक्षेपभाष्यं —

नारकी.	भव.	तिर्यच जाति	भव.
७ मीमां	२ जो	मत्स्थमां	३ जो
६ टीमां	४ थो	सिद्धमां	५ मो
५ मीमां	६ ठो	मर्षमा	७ मो
४ थीमां	८ मो	व्याघ्रमां	५ मो
३ जीमां	१० मो	गरुडादिमां	११ मो
२ जीमां	१२ मो	भुजपरिमां	१३ मो
१ लीमा	१४ मो	नरमां	१ मो

अथ चोरितदेवादिद्रव्येण स्वार्थं निःपादितोऽप्याहारः
माधूनामकल्प्यसन्प्रयोजकनावैशद्यार्थं दृढभवनिकदोषान् व्यवहा-
रमाप्यगाथाप्रयेणाह—

चेइयदव्वं विभज्ज करिज्ज, कोइ अ नरो सयठाए ।
समणं वा सोवहिअं विक्किज्जा संजयठाए ॥ ३१ ॥
एआरिसंमि दव्वे, समणाणं किं न कप्पए धित्तुं ।
चेइयदव्वेण कयं, मुल्लेण जं सुविहिआणं ॥ ३२ ॥

तेण पडिच्छा लोपवि, गरहिआ उत्तरे किमंग पुणो । चेइय जइ पडणीए, जो गिहइ सो विहु तेहव ॥ ३३ ॥
(टीका) चेइयेति । चैत्यद्रव्यं चोरसमुदायेनापहृत्य तन्मध्ये कोपि नर आत्मीयमागागतधनेन मयडाए आत्मनोऽर्थाय मोदकादिकं
कुर्यात् । ततस्तदशनादिकं संयतानां दद्यात् । अथवा यः स्वार्थाय श्रमणं सोपधिकं विक्रीणीतः ततः प्राप्तुकं वस्त्रादिकं संयतेभ्यो
दद्यात् ॥ एआरिति । एतादृशेन द्रव्येण यत् आत्मार्थं कृतं तत् श्रमणानां किं न गृहीतुं कल्पते स्वरिराह । यत् चैत्यद्रव्येण यच्च
सुविहितानां मूल्येनात्मार्थं कृतं तद्वितीर्यमानं न कल्पते ॥ तत्र किं कारणमिति चेदुच्यते । तेणेति । चोरानीतस्य प्रतीच्छा प्रतिपत्तिः
लोकेऽपि गहिता । किं पुनरुत्तरे लोकोत्तरे मार्गे सुतरां गहिता एव । ततश्चैत्यव्यतिप्रत्यनीकस्य हस्ताद् यो गृह्णाति सोऽपि

तथैव चैत्यप्रत्यनीक एव । यदुक्तं मंचकुलके ! जो साहजं बहुइ, आणाभंगे पवटमणाण । मणवायाकाएहि, समणदीसं तयं विंति ॥ १ ॥ अनिराकरणेनाज्ञाभंगहेतुत्वात् ॥ ३१-३२-३३ ॥

अथ आद्वदिनकृत्यगाथया पुनरेनेमेवार्थं स्पष्टयन् आह—

चेइअदव्वं गिळित्तु, मुंजए जो उ देइ साहूणं । सो आणाअणवरथं, पावइ लितो वि दिंतो वि ॥ ३४ ॥

(टीका) चेइयेत्ति । चैत्यादिद्रव्यं गृहीत्वा यः स्वयं शुक्तंऽन्येभ्यः साधुभ्यो दत्ते स साधुर्गृह्णति साधार्मिकाणां दददपि भगव दाज्ञाभंगं निषिद्धाचरणरूपं प्राप्नोति । तथाऽनवस्थाऽन्येषां श्रद्धाशैथिल्यं च प्रापयति ॥ ३४ ॥

प्रसंगतोऽन्येपि दोषास्तत्पृच्छिगाथाभिहित्यन्ते—

एकेण कयमकजं, पुणोवि तप्पच्चया कुणइ । वीओ सायावहुल परंपर वुछेओ संयमतवाणं ॥ ३५ ॥

(टीका) एकेणेति । अनाचार दर्शनात् बालादीनामपि कुप्रवृत्तिसंतिरूपः प्रसंगदोष आपद्यते इत्यर्थः ॥ ३५ ॥

जो जहवायं न कुणइ, मिछदिही तओवि को अन्नो । वहुइअ मिच्छत्तं, परस्स संकं जणेमाणो ॥ ३६ ॥

(टीका) जोजहेत्ति । अनाचारे आचारधिया मिथ्यात्ववृद्धिः स्यादित्यर्थः ॥ ३६ ॥

संजमअप्पपचयणविराहणासंभवो विहं णेउं । पवयणहेलावि तओ, अवणेओ तस्स संसगो ॥ ३७ ॥

संप्रमेत्ति—चैत्यादिद्रव्यभक्षणेन त्रिधा विराघना संभवेत् । तथाहि—

(टीका) संयमविराधनाऽन्यायोपात्तविचोद्भूतवस्तुगुहानस्य तत्कृताऽसंयमानुमोदना रूपा स्फुटं प्रतीयते, तथा सति यथा प्रति-
पन्नव्रतलोप आपद्यते । यदुक्तं संघकुलके । “आणाभंगं दद्दुं, मज्झन्या ठिति जे तुसणिआय । अविहिअणुमोअणाए
तेसिपिअ होइ बयलोवो ॥ १ ॥” आत्मविराधना तु प्रत्यनीकदेवतादिछलनलक्षणाप्रतीता । यतोऽर्हदाज्ञापरिहारेण प्रमादाशौच-
वस्तुस्वभावतोऽपूतदृष्टजने शक्तिनीदृष्टिवत् तेषां शक्तिप्रतिहता भवति । यदुक्तं वयवहारभाष्यदशमोदेशके “राया इव तित्थयरो”
इत्यादिगाथावृत्तौ । ये साधवः प्रजास्थानीयाः राजस्थानीयस्य तीर्थकृत आज्ञां नानुपालयंति ते प्रांतदेवतयापि छल्यं-
तेऽपराधिन इव दंष्ट्र्यन्ते इति ६ । प्रवचनविराधना च प्रवचनमूलगत्यतिचैत्ययोरुपद्रवेण स्तेनार्थप्रतीच्छया च सुप्रतीतिव ७ ।
तथा प्रवचनहेला एवं लोकविरुद्धं संस्तवं कुर्वतां सर्वज्ञपुत्रत्वेन लोकान् न्यामोदयतां जेतानामर्किचित्करं दर्शनमतोऽदृष्टकल्याणा एते
स्वप्नेऽपि सदाचारगंधं न जानंतीत्यादिस्त्रिंसापि प्रवर्त्तते ८ । एवमादि ऐहिकदोषप्रकर्षसंभवात् उक्तदुराचारवत्तस्य संमर्गः परिहर्ष्य
एव । सत्संसर्गस्तु उपादेयो विवेकिनेति भावः । एतावता साधुचैत्यादिविक्रयस्तैन्योत्थद्रव्यमोगेन गृहिणामनाचारः स्पृष्ट
एव । चौर्यानीततदर्थमोगे तु प्रक्षारेण प्रायश्चित्तविधिः संमाच्यते । इतितत्त्वम् ॥ ३७ ॥

ववहारसुद्धि धम्म-मूलं साहूण संगया ।

(टीका) ववहारेति । मोहमंदतानुरोधेनोचितकर्माभ्यासो व्यवहारशुद्धिः साधुभ्यः संगतार्थसंगात् प्रतिपन्ना धर्मस्य मूलं भवति ।
अथ तत्प्रक्रियां सार्द्धमाथाद्वयेनाह—

ववहारेण सुद्धेणं, अत्थसुद्धि जओ भवे ॥ ३८ ॥

अथेणं चैव सुद्धेणं, आहारो होइ सुद्धओ । आहारेणं तु सुद्धेणं, देहसुद्धी जओ भवे ॥ ३९ ॥
सुद्धेणं चैव देहेणं, धम्मजोगो य जायइ । जं जं कुणइ किच्चं तु, तं तं से सफलं भवे ॥ ४० ॥
(टीका) वचहारेति-अस्थेति-सुद्धेति-कंठ्यं । नवरं धर्मयोगो विधियोगः । लौकिके लोकोचरे च मार्गे विधियोगेन यत् यत् कार्यं यः करोति तस्य तत् तत्स्थानुबंधसफलकृद् भवेत् ॥ ३८-३९-४० ॥

अथ तत्प्रतिपक्षभूतमस्संगं विदधयति-

अन्नहा अफलं होइ, जं जं किच्चं तु सो करे । वचहारसुद्धिरिहो, धम्मं खिसावणं सयं ॥ ४१ ॥
(टीका) अन्नहा अफलमिति-अन्यथा दोषवत्संसर्गेण व्यवहारशुद्धिरहितः श्रावकादिर्यत् कृत्यं करोति तत् विवक्षित-
तफलरहितं अनिष्टफलकृद्वा भवति अविधियोगादित्यर्थः । तथा च धर्म्यं सदनुष्ठानमपि स्वकं आत्मानं च बालेनाप्यवहेलयेत्
॥ ४१ ॥ तथासति का हानिरित्याह-

धम्मं खिसं कुणंताणं, अप्पणो अप्परस्स वा । अवोहि परमा होइ, इह सुत्ते विभासिअं ॥ ४२ ॥
(टीका) धम्मं खिसमिति-एवमनाभोगादिना धार्मिकीं निंदां कुर्वतः कारयतो भवांतरे यथासंभवमनोधिर्भवति । उपलक्षणतो
धर्मनिदाहेतुत्वेन प्रायः सानुबंधदौर्भाग्यदौस्थ्यन्याधिदुर्गत्यादिदोषाः संभवयुरिति । 'सुत्ते' छेदमाख्यादौ श्रुते भाषितं ॥ ४२ ॥

अथ प्रसंगतोऽनुक्तसंमर्गपरिहारमपि दर्शयति-

जुआरिवेसतकर, भट्टायांरा कुकम्मकरीणं । पासंडि निह्वाणं, संसगं धम्मिओ चयइ ॥ ४३ ॥

(टीका) जुआरिवेसेति—जुवारी वेक्ष्या तस्करभ्रष्टाचारादिलौकिकलोकोचरसदाचारपतिताः ज्ञातिबाह्याः पार्थस्यादयो देवद्रव्यादि-भक्षका वा । आदिशब्दात् नटनर्तकचूर्तव्याधसौनिकधीवरदिग्रहण । प्राकृतत्वादाकारः । कुकर्मकारिणां संसारवद्धकानेकदुःकृतकृत् पामरजनानां । पाखंडिनो बौद्धादयः । निह्वाः श्रुतजीतोक्तानुष्ठानकारित्वे मति स्वारसिकोत्थभ्रापिणः, प्रायः प्रतिगृहीतश्रीकारा ब्रह्मसाधवः । एतेन लुंयाकल्लनिकादयो निह्वा नेति सिद्धं । एषां च संमर्गं संवाममहभोगालापसंलापप्रशंसादिरूपं संस्तवं श्रीचंद्रकुमारवत् धार्मिकः सुश्रद्धादिसत्यजेत् । तद्यथा—

“कुशस्थलपुरे प्रतापसिंहो राजा सूर्यवती राज्ञी तयोः पुत्रः श्रीचंद्रकुमारो मिथ्यादृग्भ्रष्टाचारनिन्दितकुलादिसंगतिरहितः परोपकृतिप्रवणः सुभगः श्रीअर्हद्भक्तो विशेषज्ञो न्यायमतिदर्शनादिधर्मपरायणः चंद्रकलादिभिः स्वस्त्रीभिः सह वैपयिकं भुञ्जानो दोगुंदक इव कालमतिबाहयति स्म । अन्यदा स स्वभाग्यपरीक्षार्थं पित्रनाह्वया देशांतरे भ्रमन् वने कृतमदनसुंदरीविवाहः क्रमेण सिद्धपुरं प्राप । तत्र श्रीभक्तपंचैत्यवंदनार्थमागतः सन्नसौ तत्रत्यान् निःश्रीकमुखान् क्षीणसंततीन् निःशूकान् निर्धनान् नागरान् विलोक्य स्वप्रतीतया देवद्रव्यविनाशशंकितमना देवलादीन् पुरस्वरूपं पृष्टवान् । ततस्तैरुच्ये हे सुभग पूर्वमिह महिमादृष्टे श्रीभक्तपंचवत्सुखप्राप्तादे यत्रार्थं सर्वदिग्भ्यः ममागतैर्लोकैर्देवभांडागारो वर्द्धितस्ततः संवे गते तत्रत्यैः सर्वलोकैः संभूय तद्द्रव्यं विभज्य गृहादावचिधिना व्यापार्य सर्वं नगरं संक्रामितरोगवदपावितं । तेनेदं निःश्रीकतानिर्धनत्वदौर्भाग्यवृत्तिदुर्लभतानिशूकतादिदोषदृष्ट जातं । अतस्तवानुभवः संशयादिदोषरहितो ययार्थतया प्रशंसनीयोऽस्ति । एवं श्रुत्वानुकंपितमनसा श्रीचंद्रेण पुरश्चतुःपथे चागत्य सर्वं दोषकारणं पौरवृद्धानामग्रे

वारधादादेर्मुर्ध्ववतिष्ठते तावत् आदादिषत्कः सर्वधनादि देवादिषत्कतया सुविहितैर्व्यवहियते संसृष्टत्वात् । यदाहुः श्राद्धस्यमा-
हस्तन्मये श्रीधनेश्वरद्वन्द्वरिपादाः ५ सर्गे “ यथाज्ञे विषसंसर्गो, दुग्धे कान्तिकसंगमः । वथात्मनो धनेनोद्दीः, संसर्गो गुरुसंपदः ।
॥ १ ॥ ” यथाऽष्वादिर्विषसंसर्गात् तत्सदृशं साधया अनाभोगादिना देवादिद्रव्यसंसर्गात् स्वकीयं धनं मत्सदृशं भव-
तीत्यर्थः १ अतस्तद् द्रव्यं सशूकेन प्राणतेपि नैव भोक्तव्यमानमनिषिद्धत्वात् । भोक्तव्यं च वक्ष्यमाणविधिना विवेकादिना ह्युद्धं
तदिति । सार्वभिकोऽयं वपवहारो मार्गानुसारित्वेन सिद्धः । एतेन “ संवत् १७४३ वर्षे वैशाख शुद्धी ६ दिने क्रौष्ट्र एव कष्टुं जे
पहिला देवद्रव्यवावरिडं छे पछी तेहने धरे संघ आहारादिक प्रदे तेंनं दोष नही, जे माटे देवद्रव्य वावरवानुं आंतरं पड्डुं छे. भीछुं
पक्षमानकाले देवके द्रव्ये आहारादिक नीपज्यो होय तें संघने न कल्पे वथा देवद्रव्यना वावरनारने ज्यासुधी संघे मली संघवाहेर
नधी काढयो त्यासुधी चतुर्विधसंघने आहारादिक परिचय करतां दोष नधी ” इति पंचांगी परंपरा। भिरुदं वदन् पंडितमन्यः कथि-
दुनिरलः । एवं सत्यपि स्पृजादिलाभार्थे पार्थस्यादीनां चानुवृत्त्या य उत्सवं भासते तस्य दुर्लभयोधेकदीपं दर्शनमपि नोचितं सतां
रहेतुत्वात् । यदाहुः मूलशुद्धिमकरणे श्रीप्रद्युम्नसूरयः “ परिचारप्रयहेजं, पास्तथाणं च आणुषिप्तीय । जो न
देविशुद्ध, तं दुल्लभयोद्दिअं जाणं ” ॥ १ ॥ भावद्वयकभाष्येऽपि “ जे जिणधपणुत्तिष्ठ, वयणं भासंति जेउ
नि मम्मदिद्वीणं तद्धंसणंपि संसारवुट्टिकरं ” ॥ २ ॥ ॥ ४३ ॥

अथोपसंजिहीर्षुराह--

तन्महा सत्त्वपयत्तेणं तं तं कुब्जा विअक्खणो । जेण धम्मस्स खिसं तु, न केइ अबुद्धो जणो ॥ ४४ ॥

निवेदितं । यतः “प्रासादो दृश्यते जीर्णः, प्रत्यवायपदं धनं । कथं सर्वममन्यं भृगु, देवर्षन्त्यं भ्रातृभ्यं ॥” उक्तं चागम्ये “अखल्यो देवदम्बरश्च, परतर्थागमणेण य । सत्तमं नरयं जंति, सत्तवारजो गोपमा ॥” ॥ १ ॥ एवं सति शुष्माग्निनिर्धनत्वादि-
दोषवर्कदेवकृष्णनिवृत्तौ सोत्साहस्यदमः कार्य एवेति । एवं शुष्मा केचिच्चद्रिप्राकगीतास्तद्वनानुसारेण पूर्वसंचितं धनं सर्वं समधिकं
क्षेत्रे निधिवीकृत्य शेषधनहेतुकश्च सद्बुद्धिं पूर्वेणानीति च कुर्वतः सुखमात्रः क्रमेण भूवर्षिहासुग्रापीति । केचिज्जु प्रमादादेवम-
कुर्वतो षड्दुःखमाजोऽपीति । ततः सखीकः श्री चंद्रोऽपि दूषिताहारादिदृष्टं तत्पुरं भुज्या प्रमांते भत्वा मुक्तवान् । ततः क्रमेणाने-
कराजपसुखानि भुक्त्वा मुक्तिमार्गमाराधय मुक्तिं जगामेति । श्रीचंद्रकेवलचिरिभ्रातृसारेण देवादिद्रव्यविनाशशक्यतापि तद्गृहस्येन्ध-
नमाप्रमापि श्राद्धादिभिर्न प्राप्तं किं षड्भोक्तेनेति । एवं सति कदाचिरकुटुंबाद्याभियोगेन श्राद्धेन तादृग् श्राद्धगृहे भुक्तं
तदग्निःशुक्लतां परिहारार्थं भोजनानुसारेण चैत्यादौ समधिको निष्करो मोक्षय एव । तथासति सध्मातिचारलेद्योऽपि न
स्यादिति बोध्यं । यदाहुः प्रश्नोत्तरमुच्यते ४ प्रकाशे श्रीहीरविजयस्तरिपाद्यः । “तथा देवद्रव्यमसकगृहे जेमनाय गंतं कल्पते
नवेति ? गमने वा सजेमननिष्कयद्रव्यस्य देवगृहे भोक्तुं नैव कल्पते यदि कदाचि
त्परवसतया जेमनाय याति तथापि मनसि सशुद्धत्वं रक्षति न तु निःशुको भवति जेमननिष्कयद्रव्यस्य देवगृहमोचने तु विरोधो-
भवति । तत्रज्ञदाश्रित्य दक्षत्वं विलोकयते यथाऽग्नेर्नैवर्षिर्देवो भवति तथा प्रवर्तते इति । एवं ज्ञानद्रव्यादावपि भाव्यं । सुसाधुनापि
तन्निधिवमाहारादिकं न प्राप्तं । यतः “ हृदक पत्रे । जिणश्चवक्त्रं जो धरद्, तस्मै मोक्षमि जो जिमद् रसद्वो । पात्रेण
परिलिपद्, मिहंतोपि हु जर्ह भिखवं १ । अत्रेदं हार्द धर्मशास्त्रानुसारेण लोकव्यवहारानुसारेणापि यावदेवादिक्लृपं सपरि-

आशयाद्देर्मूर्च्यवतिष्ठते तावत् आद्यादिसत्कः सर्वधनादि देवादिसत्कतथा सुविहितैर्व्यवहितैः संसृष्टत्वात् । यदाहुः आहुञ्जयमा-
वृत्तये शरीरानेध्वरद्वारिपादाः ५ सर्गे “ यथाचे विषसंसर्गो, दुग्धे कान्तिकसंगमः । कथात्मनो धनेनोद्यैः, संसर्गो गुरुसंपदः ।
॥ १ ॥ ” यथाऽजादिर्धैषसंसर्गात् तत्सत्त्वात् स्वात्तया अनाभोगादिना देवादिद्रव्यसंसर्गात् स्वकीयं धनं सत्सहस्रं भव-
नीत्यर्थः १ अतस्तद् द्रव्यं सशक्तेन प्राणवैषि वैव भोक्तव्यमानमनिषिद्धत्वात् । भोक्तव्यं च वक्ष्यमाणविधिना विवेकादिना शुद्धं
तदिति । सार्वत्रिकोऽयं व्यवहारो भार्गवस्यारिधेन सिद्धः । एतेन “ संवत् १७४३ वर्षे वैशाख शुदी ३ दिने कोइए एम कहुं जे
पहिला देवद्रव्यवावटिं छे पछी वेहने वरे संघ आहारादिक अहे वने दीप नही, जे माटे देवद्रव्य वावरवानुं आंतरं पडयुं छे. बीजुं
वर्तमानकाले देवके द्रव्ये आहारादिक नीपज्यो होय ते संघने न कल्पे तथा देवद्रव्यना वावरवाने ज्यसुधी संघे मली संघबाहेर
नयी काढयो त्यासुधी चतुर्विधसपने आहारादिक परिचय करातां दीप नयी ” इति पंचांगी भर्षरा विरुद्धं वदन् पंडितमन्यः कश्चि-
दुनिरस्तः । एवं सत्यापि स्वपूजादिलामार्थं पार्थस्यादीनां चानुवृत्त्या य उत्सवं भासते तस्य कूर्तव्यमेवेत्यर्थं दर्शनमपि नोचितं सत्ता
संसारहेतुत्वात् । यदाहुः मूलशुद्धिमा-
कतेदिविभक्त

दुःकृतापी, स एव हि यथावचानालोचयितुं शक्नोति ० । तद्विधिसमुत्सुकः—आलोचनविधित्वपर एव, स हि तदविधिं प्रयत्नेन परिहरति १० । तथा अभिप्रदासेवनादिभिर्द्वय्यादनियमविधानविधापनानुमोदनाप्रकृतिभिर्लिङ्गैरालोचनायोग्यतालक्षणैर्धृतः ॥ ११ ॥ इदम् भव्य आलोचनाप्रदानयोग्योऽर्थो भणितो जिनैरिति गाथाद्वयार्थः ॥ ४७-४८ ॥

अथालोचनागुरुद्वारं विवृणोति—

आपारव मोहारव, वचहारु व्जोलए पकुञ्जीअ । अपरिस्तावी निज्जव, अवायदंसी गुरु भणिओ ॥ ४९ ॥

(टीका) आपरेति—आचारवान् ज्ञानासेवाभ्यां ज्ञानाद्याधारयुक्तः अयं हि गुणित्वेन शब्देयवाक्यो भवति १ । तथा अवधारवान् जीवन्व्यवहारान्यतरयुक्तः म च यथायव शुद्धिकरणसमर्थो भवति, संप्रति पंचमो मुख्यः ३ । तथा अपव्रीडयति लज्जयातिचारान् गोपायंतमुपदेशविशेषविगतलज्जं करोतीत्यपव्रीडकः, अयं क्षालोकसात्पंतमुपकारको भवति । आलोचितातिचारणां प्रायश्चित्तप्रदानेन शुद्धिं प्रकुर्येण कारयतीत्येवंशीलः प्रकुर्यो, आचारवत्त्वादिगुणयुक्तोऽपि कश्चित् शुद्धिदानं नाभ्युपगच्छतीत्येतद्व्यवच्छेदार्थं प्रकुर्योत्युक्तं ५ । तथा न परिभवति आलोचकोक्तमकुल्यमन्यस्मै न निवेदयतीत्येवंशीलोऽपरिभवी, तदन्वो हि आलोचकानां लाघवकारी स्यात् ६ । निज्जवचित्—निर्वापयति निर्वाहयतीति निर्वापकः यो यथाममर्थस्तस्य तथा प्रायश्चित्तं दत्त्वे इत्यर्थः ७ । तथाऽप्यायान् दुर्भिक्षदुर्बलत्वादिकर्तनैश्चाननार्थान् पश्यति अधवा दुर्बलबोधिकत्वादिकान्-अप्यायान् सातिचाराणां दर्शयतीत्येवंशीलोपायदर्शी, अत एवायमालोचकस्योपकारी ८ । उपलक्षणात् भीतार्थत्वपरोपकारीयतत्त्वानुभाषकत्वाभापित्वादीनामन्येषामपि गुणानां ग्रहः । तत्राधिगतनिर्वादि-

चायं आलोचनां ददाति, क्रमेणानुपूर्व्याः, किंविधेन तेन आसेवनादिना, आदिशब्दात् आलोचनाक्रमग्रहः, आसेवनाक्रमेण आलोचनाक्रमेण चेत्यर्थः, तथा सम्यक् यथावद् आकृष्टिकादिभावप्रकाशनतः । तथा द्रव्यादिशुद्धौ सत्यां प्रशस्तेषु द्रव्यादिव्यत्यर्थः ॥ ४६ ॥

अथार्हद्वारं विप्रणोति—

संविगो उ अमार्हः, मइसं कथ्यतिओ अणासंसि । पणवणिज्जो सहु, आणायत्तो दुकडतावी ॥ ४७ ॥
तव्विहिसमूस्सगो खलु, अभिगहासेवणाइलिंगजुओ । आलोअणापयणे, जुगो भणिओ जिणंदेहि ॥ ४८ ॥

(टीका) संविगति तव्विहिसमूसेति—संविगः संसारपराजुल्लभादेवालोचनाप्रदाने योग्य इत्यर्थः तस्यैव दुःकरणाकरणाभ्यवसायित्वात् सुकरं चालोचनादानं । यदाह “अविगया च परस्सं न यदुघरिअं कदेचि” १ । तथा अमायी-अण्ठः, मायावी हि यथावद् दुःकृतं वपुतुं न शक्नोति २ । मतिमान्-विवेकी तदन्यो हि आलोचनादिस्वरूपमेव न जानाति ३ । तथा कल्पस्थितः-स्वविरादिकल्पावस्थितः अथवा श्राद्धसमाचारी व्यवस्थितः तदन्यस्य हि अतिचारविषया जुगुप्सैव न स्यात् ४ । अनाशंसाआचार्याधाराधनाशंसारहितः, सांसारिकफलानपेक्षो वा, आसंशिनो हि समग्रातिचारालोचनाऽसंभवात्, आशंसाया एवातिचारत्वात् ५ प्रज्ञापनीयः-त्यक्तदृढः गुरुपारतंत्र्यात् सुखावबोधः, तदन्यो हि स्वाग्रहादकृत्यविषया निर्वर्तते ६ । आदः-अंदाहुः स हि गुरुत्वां बुद्धिश्च ७ । आज्ञापयः-आप्पोपदेशवर्चो स हि प्रायोऽकृत्यं न करोत्येव ८ । दुःकृतेनातिचारसेवनेन वप्यते अनुतापं करोत्येवंशीलो

पूर्वोत्तराभिमुखोऽर्द्धसिद्धसमक्षमप्यालोचयेत् । व्यषट्कारेऽप्येवदर्शसंवादी पाठः स्पष्ट एव । तद्यथा । “ जर्धेय सम्मभाविआर्द्ध
चंद्रभाद्र पातंजला कप्यदत्ते वरसंति ए आलोहच ए जावपाडिबज्जिच एवेति । ” यत्र सम्मग्नभावितानि सम्मग्नट्टिमिर्भावितानि यथागमाहं
कारितानि प्रविष्टितानि च विधिचैत्यानि पश्येत् तेषां पुर आलोच्यं । नतु सर्वार्थस्यादिनीश्वरानां अविधिचैत्यानामाज्ञातिक्रमादिदो-
षसंभवात् अनायतनरयत्न । यदुक्तं हरिभद्रस्वरिकृतसम्प्रकथकुलके । अहिगारिणो असद्वो, वाक्पण्डुमग्ना कुमहरादिभ । तेषां
कारदशदं, जिणश्रवणं वंदयिष्यमिषं ॥ १४ ॥ निष्काविक्रम एवं, जिणश्रवणं सुंदरं तर्हि विवं । विहिकारिअं च विहिआ, सुपरद्वा
साहुणो मग्णा ॥ १५ ॥ ” व्यषट्कारभाष्येऽपि ॥ “ आगमविहिता कारिय, सुश्रुतएसे सुसावगेहि च । नायज्जिअ विचेणं, तं
आयपणं जिणा विवि ॥ १६ ॥ सम्मानचरणदंसण, पम्फ साहहि जा परिग्गहिआ । साओ जिणपडिमाओ, अणापयणं हुंति जुचि ए
॥ १७ ॥ जिणविषमणाएयणं, कुसाहु परतंसया समुहिदं । दिठ्ठो जिणपडिमा वोडिय लिंमाइयाण इह ॥ १८ ॥ अणापयण पुण-
नाणं, दंसणचरणगुणपायणं ठाणं । मुखरिय सुयन्मिअण, वज्जणिज्जं विसुद्ध भावेण ॥ १९ ॥ ” पुष्टालंघने तु तदपि वंदनीयमेव ।
यदुक्तं पृथक्पाठे “ असह विहियेइअन्मि, सद्धाभंगाद कारणं नाठं । वयंति वरय मुणिणो, नो मुणिणो जे अगीयत्था १ । ” अत
एव “ नो भो पिअव ए जहवि जिणाल ए तहवि सावज्जामिणमित्थादि । ” महानिशीथ पंचमाश्रययनचचनात् छविहिताप्रपी-
थीकुपलपप्रभस्वरिणा चैतयोद्धारविधानोपदेशो न दक्षोऽविधिरूपमिध्यात्वबुद्ध्यापचेरिति । सांप्रतं तु जीतेनान्यतीर्थीयज्यो-
विष्काश्यपनपव सम्प्रत्ययप्रकरणदर्शनशुद्धिप्रकरणाद्यनुसारेण देशतो अविधिचैत्यमपि उत्सर्गतो वंदनीयादितयाऽद्वयतगीतार्थः
प्रतिपक्षं, जीतस्य च पर्युपणा चतुर्थ्यादिवत् यावत् जिनाज्ञाविच्छेदनिरासार्थं श्रुतानुसारेण न्यूनाधिकतया गीतार्थकृतमप्यदिरूपत्वात् ।

धादिभ्रतधारित्वं गीनार्थत्वं । परचेतसामिगितादिभिर्निश्चायकरवमिति । एवमादिगुणैः प्रापश्चित्तदानार्हो गुरुर्मणिता जिनेः । एषु आचारवत्त्वादिगुणा आलोचनागुरोरुपलक्षणं तेन शुद्धिदायकत्वे मति गीतार्थत्वं च तल्लक्षणं संपन्नं । तेन पार्श्वस्यादयोऽपि तदगुरुत्वेन लक्ष्याः स्मृतः प्राय उक्तगुणकलापशून्यो हि न शुद्धिकरणक्षम इत्यर्थः, एवं सति जयन्त्यतः एवमादिगुणः, उरुर्पतः पदत्रिंशदादि-गुणो गुरुर्मोक्ष इति तत्त्वम् ॥ ४१ ॥ अथालोचनाचार्यमुत्सर्गापवादाभ्यामाह—

आयरियाह सगच्छे, संभोह अ इअर गीयपासस्थो । सारुत्वा पच्छाकड, देवय पडिमा अरिह सिद्धो ॥ ४० ॥

[टीका] आयरिआ इति—साधुना श्रद्धेन वा नियमतः प्रथमं स्वगच्छे आचार्यस्य, तदयोगे उपाध्यायस्य, एवं प्रवर्तिनः स्वविरस्य गणावच्छेदिनो वा पुरत आलोचनीयं । एवं तदभावे सांभोगिके एकसामाचारीके गच्छांतरे आचार्यादिक्रमेणालोच्यं । तेषामप्यभावे इतरस्मिन्नसांभोगिके संविप्रगच्छे स एव क्रमः । तेषामप्यभावे गीतार्थपार्श्वस्यस्य पुरः, तदभावे गीतार्थमारूपिकस्य पुरतः, तदभावे गीतार्थपश्चात्कृतस्य पुर आलोच्यं । अत्र सारूपिकः शुद्धांतरो भुंडो अवद्वकच्छो रजोहरणरहितोऽब्रह्मचर्योऽभार्यो भिक्षाग्राही, सिद्ध-पुत्रस्तु सशिक्षः सभार्यः, पश्चात्कृतस्तु त्यक्तचारित्रवेपो गृहस्थः । ततः पार्श्वस्यादेरपि शुरुवद्वदनादिविधिः कार्यो विनयं मूलत्वाद् धर्मस्य । यदि तु पार्श्वस्यादिः स्वं हीनपुण्यं पश्यन्न वंदनं कारयति तदा तस्य निषद्यामारच्य प्रणाममात्रं कृत्वालोच्यं । पश्चात्कृतस्य चेत्वरसामापिकारोपणं लिगप्रदानं च कृत्वा यथाविध्यालोच्यं । पार्श्वस्यादीनामप्यभावे यत्र राजगृहादिसत्कगुणशिलादौ स्थाने अर्हद्ग-णधरादेर्वद्गुणो दत्तं प्रापश्चित्तं यथा देवतया दृष्टं तत्र तस्याः मन्मगृह्णेरष्टमाधाराधनेन प्रत्यक्षायाः पुर आलोच्यं । जातु सा च्युता-न्योत्पन्ना तदा महाविदेहादावर्हत् पृष्ठा प्रापश्चित्तं दत्ते । तदयोगेऽर्हत्प्रतिमानां पुर आलोच्यं स्वयं प्रापश्चित्तं प्रतिपद्यते । तासामयोगे

दुर्योनराभिमुखोऽर्धवसिद्वसमक्षमप्यालोचयेत् । उपवहारेऽप्येवदर्शयंतवादी पाठः स्पष्ट एव । तद्यथा । “ जटथेय सन्मभाविआहं
चंद्रआह पासेका कप्यदते वस्संति ए आलोहचए जावपट्टिचजित्तएवेति । ” यत्र सन्मगमावितानि सन्मगट्टिमिभिर्भावितानि यथागमाज्ञं
कारितानि प्रतिष्ठितानि च विधियैत्यनि पश्येत् तेषां पुर आलोच्यं । नतु सर्वपार्थस्यादिनीधितानां अविधियैत्यनामाज्ञातिक्रमादिदो-
षसंभवात् अनापत्तनत्वाच्च । यदुक्तं हरिभद्रस्वरिकृतसन्मगवचकुलके । अहिगारिणो असद्गो, वाक्कणकुम्भमग कुम्भहरहितश्च । तेषां
वराहअर्धं, जिणसुवणं वंदणिज्जमिणं ॥ १४ ॥ निष्कायिऊण एवं, जिणसुवणं सुंदरं तहिं विंघ । विहिकारिअं च विहिआ, सुपइहा
साहुणो सण्णा ॥ १५ ॥ “ उपयहारभाट्ठेऽपि ॥ “ आगमविहिणा कारिय, सुगहनएसे सुसावगेहिं च । नायज्जिअ विसेणं, तं
आययणं जिणा विंति ॥ १९ ॥ सच्चाणचरणदंसण, पमुक्क साहहिं जा परिग्गाहिआ । ताओ जिणपट्टिमाओ, अणाययणं हुवि जुत्ति ए
॥ २० ॥ जिणविंघमणाश्रयणं, कुमाहु परंततया समुहिह । विहंतो जिणपट्टिमा पोडिय लिंगाइयाण इह ॥ २१ ॥ अणाययण पुण-
नाणं, दंसणचरणगुणपायणं ठाणं । सुख्यरिय सुधम्मिजण, वज्जणिज्जं विसुद्ध भावेण ॥ २२ ॥ ” पुटालंघने तु तदपि वंदनीयमेव ।
यदुक्तं पृष्टफ्नाट्ठे “ अमइ गिहिचेइअम्मि, सद्धाभंगार कारणं नाऊं । पवतिं वरय सुणिणो, नो सुणिणो जे अगीयरथा १ । ” अत
एव “ भो भो पिअवए जहवि जिणालए तहवि सावसाभिणमित्थादि । ” महानिशीथ पंचमाऽप्ययनवचनात् सुविहिताप्रणी-
श्रुत्क्रियलपमभस्सरिणा कैरयोद्वारविधानोपदेशो न दत्तोऽविधिरूपमिभ्यत्तवष्टुद्धयापचेरिति । सांप्रतं तु जीतिनान्पतीर्थियज्यो-
तिष्काऽप्ययनवत् सन्मगवचप्रकरणदर्शनादुद्धिप्रकरणायनुसारेण दक्षतो अविधियैत्यमपि उत्सर्गतो वंदनीयादितयाऽश्रुतगीतार्थः
प्रतिपक्षं, जीतस्य च पर्युत्पन्ना चतुर्थ्यादिवत् यावत् जिनाज्ञाविच्छेदनिरासार्थं श्रुतानुसारेण न्यूनाधिकतया गीतार्थकृतमपि दारुपरत्वात् ।

अत्र विशेषः पदद्विधाजल्पतो बोध्य इति दिक् । किंचात्र पार्श्वस्थादीनामपि गीतार्थानामेव पुर आलोच्यं न तु संविन्न-
स्याप्यगीनार्थस्य पुरः । यतः “अग्नीओ न वि जाणऽ, सोहि चरणस्स देह ऊणहिअं । तो अप्पाणं आलोअगं च पाडेइ संसारे ॥
१ ॥” अत एव गीतार्थस्य दुर्लभत्वे कालतो द्वादशवर्षाणि क्षेत्रतः सप्तयोजनशतानि तद्वेपणागमे श्रूयते, एवमालोचनापरिणतोऽपि
समाराधको भवति निःशल्पत्वात् । यतः “आलोअणा परिणउ समं संपहिओ गुरुसगासे । जइ अंतरावि कालं, करिज्ज आराहओ
तहवि ॥ १ ॥” अतः प्रतिक्रमणेऽपि पूर्वं विशुद्धिमूलं भावालोचनेन प्रवर्तते इत्यपि सिद्धम् ॥ ५० ॥

अथालोचनक्रमद्वारं प्रकाशयति—

दुविहेणणुलोमेणं, आसेवणविद्यडणाभिहाणेणं, आसेवणाणुलमं, जं जह आसेविअं विअडे ॥ ५१ ॥

आलोअणाणुलोमं, गुरुगवराहे उ पच्छओ नियडे । पणगाइणाकमेणं, जह जह पच्छत्तवुह्णीओ ॥ ५२ ॥

(टीका) दुविहेति । आलोयणा इति । द्विप्रकारेणाणुलोभ्येन क्रमेणालोचनां ददातीत्यर्थः । तत्र तदासेवनाणुलोभ्यं स्यात् यत्
येन क्रमेणासेवितं विकटयेत् प्रकाशयेत् आलोचकः । पुनस्तत् आलोचनाणुलोभ्यं यत्पश्चात् लब्धपराधानंतरं गुरुकापराधान् विकटयेत्
आलोचयेत् कथमित्याह ‘पणगा’ इति । पंचदशप्रभृतिना क्रमेण प्रायश्चित्तद्विद्वयथा स्यात्तथा विकटयेत् । प्रकृतमिह च लयावतीचारे
पंचकं नाम प्रायश्चित्तं । गुरुके तु दशकं । गुरुवरं तु पंचदशमित्येवमादीनि । अत्र गीतार्थं आलोचनाणुलोभ्येनैवालोचयति कारणं
तु गीतार्थगम्यं । इतरस्तु आसेवनाणुलोभ्येनालोचनाणुलोभ्यानभिज्ञत्वात् । तस्य चैवमेवातिचाराणां सुस्मरत्वमिति ॥ ५१—५२ ॥
सम्पन्नाद्वारं विवृणोति—

तह आउटिअदरुपमाय, कल्पा तहा य जयणाए । कजे संभमहेउं, जहट्टिअं सव्वमालोए ॥ ५३ ॥

(टीका) सह आउटिइति । तथाग्रन्दो यथाक्रमे । आकुट्टिकोपेत्यकरणं, दर्पो वद्वगनादिः, प्रमादो मद्यादिः स्मृतिभ्रंशादिर्वा, पश्यसंथाकल्पतो वाऽऽश्रित्यादिपुष्टालंघनतो वा । कल्पश्च यतनादिविषय इत्यत आह यतनया यथाशक्ति संभमारक्षारूपधिया, कार्यं संपादयिष्योजने, तथा संभयरतो प्रदीपनकादौ अयतनया अन्तर्धितसंयमरक्षया च यदासेवितं तदिति गम्यं । यथास्थितं सर्वमालोचयत् पुरुषो निवेशयेद्विद्वद्विक्रामो ननु लज्जादिना किञ्चिद् गोपयति, निःश्रयत्वेनाराधकत्वात् । यतः 'लज्जाद्वगारवेणं, बहुस्तुभमपूया वि दुषरियं । जो न कहेइ पुरुषं, नहु सो आराहगो भणिओ ॥ १ ॥ गारयेणचि रसादिगारवप्रतिषदत्वेन तपोऽन्तिकीर्तयेत्यर्थः ॥ ५३ ॥ अथ द्रव्यादिशुद्धिफलमाह—

दव्वादेसु सुहेसु, देया अलोअणा जओ तेसु । हुंति सुहभाववुद्धी, पाएसुसहाओ सुहहेउं ॥ ५४ ॥

अथ द्रव्यादिशुद्धिविपुष्ववाह—

दव्वे खीरदुमाई, जिणभुवणाई अहुंति खित्तंमि । पुण्णतिहो पभिइ काले, सुहोवउगाइ भवेसु ॥ ५५ ॥

(टीका) दधेति । सुगमा । नयरं क्षीरदुग्धो न्यग्रोधादिः । आदिशब्दात् चंपकाशोकसहकारादिग्रहः, जिनभुवनादि (दिः) आदिशब्दादन्पदपि शुभक्षेत्रं । आह " उत्तुत्रेण सालवणे, चेहहरे चेव होइ खित्तंमि । गंभीरसाणुणाए, पयाहिणावत्तए उदगे ॥ १ ॥ " पूर्णाप्रभृति विधिकांलं रित्तापटीतिथौ नियमाच्चालोचनेति । शुभोपयोगादी (दित्ति) ल्यत्रादिशब्दाच्चिभिचलास्त्रगतशुभभावपरिग्रहः । एवंतादिभिना पुरुषास्त्रिभवेव श्रुतिः कार्येति परमार्थः ॥ ५५ ॥ विपक्षे दोषमाह—

आलोचनां च दातुं, सर्वत्रि अणो तद्वत्पणो दातुं । जे त्रि हु करंति सोहि, त्रिं ससखा विणिहिहा ॥५६॥

(टीका) नन्यपि आलोचनाचार्ये स्वबुद्ध्या शुद्धौ कृतागमपि सदाभ्यन्ता स्वस्मिन्नेव वर्तते इत्यर्थः । एतेन परसंज्ञावे

परस्यैव दुरा तां पच्छन् शुद्धयतीति सिद्धं । यदाह । “छवीमगुणसम्पन्ना, गणं तेषां अवस्म कायन्वा । परस्मितया विंसेही

सुहु पवहाकुसलेण ॥ १ ॥” पराभावं तु आत्मनोऽपि आलोचनां पच्छन् शुद्धयति केवलं सिद्धात् साक्षीकर्तयेति । न चात्र भावालो-

चनयेव विशुद्धिसंभवे शुर्वदि साक्षिका सा क्यथेति वाच्यं तत्साक्षिकत्वं धर्मप्रतिपत्तौ विशेषगुणोत्कर्षलाभात् । यदाहुः । “आवकम्प-

हसो हरिभद्रसद्विपादाः । “संतमिन्नि परिणामि, गुरुमूलपवज्जणंमि एसगुणो । ददया आणाकरणं कम्मखओवसम बुद्धीअ

॥ १ ॥” गुरुमाक्षिकत्वे बालोचनादिपरिणामस्य दृढता भवति । शंकापनोदेन निश्चितनिर्णयोपेक्षासाव । “गुरुसहितेओ धम्मो

इति वचनात् जिनाज्ञागधनं उत्साहाशुक्लगुरुपदेओद्धतशुभाश्रयादधिकः भयोपशमः तस्माच्चाधिकाज्ञाप्रतिपत्तिरित्यादिगुणः(णाः)एवं

चान्येऽपि नियमाः प्रापो गुरुमाक्षिकाः र्शकाप्याः । यतः दामुञ्जयमादात्तये द्वितीयसर्गे । “क्रियाः सर्वाः प्रवर्तते, गुरो साक्षिणि

समुच्चितैव बोध्या ॥ ५६ ॥ अयलोचनागुणानाह—

लहु आलहादिजणण, अप्परनिविच्चि तह अज्जवं सोही । हुक्करणं आणा, निस्सहत्तं च सोहिगुणां ॥५७॥

(टीका) लहुआ इति । यथा भारवादिनो मारेऽपटवे लघुता यथा जल्योदारे आलोचकस्यापि १ । आलहादिजननं प्रमोदोत्पादः

२ । आत्मपरयोर्दोषयो निष्ठितालोचने हि स्वस्य दोष निश्चयः प्रतीता तत्र दृष्टान्त्येऽप्यालोचनाभिप्रायाः स्मृरित्यन्येषामपि दोषेऽन्यो

निर्वाणः स्यात् ३ । अर्जवं निर्मायता सम्यगालोचनात् ४ । शोधिः शुद्धताऽतीचारमलापनमात् ५ । दुःकरकरणं दुःकरकारिता, ततो
परमसिद्धयन्तं तत्र दुःकरमनादिभवाभ्यस्तत्वात्, यत्पुनरालोचयति तत् दुःकरं प्रबलमोक्षानुयायिषीर्योह्यासविशेषेणैतस्य कर्तुं शक्य-
त्वात्, अत एवाभ्यन्तरतपोरूपं सम्यगालोचनं मासधृषणादिभ्यो दुःकरं ६ । तथा आह्वा तीर्थकृतामाराधिता स्यात् ७ । निःशब्दपदं
रुष्टं । उक्तं चैकोनविंशद्गुणैराभ्ययने । आलोच्यमाणं मायानियाणमिच्छादम्पनमल्लानं मुख्यमगविभ्याणं अणंतसंसारवहुणाणं उद्धरणं
करेत् । उज्जुभावंचणं जणह । उज्जुभावंचणं जणह । उज्जुभावंचणं जणह । उज्जुभावंचणं जणह । उज्जुभावंचणं जणह । उज्जुभावंचणं जणह ।
एवं शुद्धौ सत्यामालोचकस्य शब्दपदावधिकित्तामिध विशेषशुद्धिमूलमुचरीकरणात्मकं प्रायश्चित्तविधिं दर्शयति । प्रथमं शुद्धकप-
परिमोगप्रायश्चित्तमाह—

सुहृपतिआसणार्हसु, भित्त जलझाइसु शुक्लहुगाइ । जइदब्बभोगि इय पुण. वरथाइसु देवदब्बं व ॥ ५८ ॥

(टीका) सुहृपतीति । शुक्लसत्के सुहृपतिविकासनादौ भुक्ते भित्तं निर्बिकृतिकं । शुक्लसत्के जले भुक्ते १ । अंबे भुक्ते ४, वस्त्रादौ
(अंबे भुक्ते २, वस्त्रादौ च ४) । विक्रमाकर्षिना पूजाधिषेव निषाकृतकनकादौ शुद्धकप्ये भुक्ते ६, तथा वस्त्रादौ इयान् विशेषः यत्र
शुद्धकप्यं भुक्ते तत्रान्यत्र वा साधुकार्ये वैधार्थे यदिप्रहायापदुद्धारार्थे वा तावन्मित्रवधक्षादिप्रदानपूर्वं प्रायश्चित्तं देयमिति भावः ॥ ५८ ॥

अथ साधारणादिविषयं प्रायश्चित्तमाह—

साधारण जिणदब्बं जं भुत्तं अत्तणवत्थकणगार्ह । तत्थाऽन्नत्थ व दित्थे चउलहुचउगुरु अ छल्लहुगा ॥ ५९ ॥

(टीका) सादरणेति । साधारणद्रव्यं जिनेन्द्रव्यं च यावन्मात्रं व्यापारितं स्वकोपं स्यात् । किंवदित्याह । अयमं नैवेद्यं, वस्त्रं पुरि-
धापनिकादिः, कनकादिः कनकरूप्यमौक्तिकादिः तस्मिन् तावन्मात्रे जिनेन्द्रव्यं साधारणद्रव्यं च तस्मिन्नपस्मिन् वा चेत्यादौ दत्तं सति
जपन्यादिक्रमेण चतुर्लक्षं चतुर्लक्षं पदलक्षं प्राथम्येन भवति । इति आह जीतकल्पानुसारेण प्रमादहेतुकं प्राथम्येन दत्तं । एव-
माहुत्या चोक्तं द्विगुणं, त्रयेण त्रिगुणं चोक्तं । तथा द्रव्यमपि जपन्यवस्तावन्मात्रमुचितं तत् कथितव्यं । उत्कर्षतस्तु तद्वर्णितार्थकं
चेति । किंच नातु व्यापारादिना देवादिद्रव्यं स्वधनेन संयुक्तं जातं तदा तद्विषयकप्राथम्येन शोधयित्वा सिद्धपुत्रीयश्चादवत् चेत्यादौ
समाधिकं मोक्षं । भ (भु) कं तु तत् स्वधनेनोपाज्यं पूर्वविधिना तत्र व्ययितव्यं तपः कार्यं च येन तद्वत्पुत्रं निर्धनत्वात् दातुं न
शक्यते तेनापि स्वधनानुसारेण इतरकालावधिक्रमेण च चैत्यादिकं सत्कुरुता यथावत् गीतार्थदत्तं तपः कार्यं । यतः पुत्रदेवार्थचोरोऽन्न,
व्यर्थेयस्यैव जित । शृङ्गिनं स्वस्य सद्दयान-पात्रदानपरायणः ॥५॥ ” निकाचितमपि कुः कर्मसदृशानसामर्थ्यं त्रिभि-
स्तीभ्यस्तांति स्थितिः । तथाज्ञाभगातिक्रमव्यतिक्रमादौ प्राथम्येन विधेयं स्वरो व्ययित्वा तस्मादित्येव । मायुनापि
तत्रोक्तिरुद्दिष्टा देवशुक्तिद्वारा भूतदोषसंभवेन तथैव जीतानुसारेण प्राथम्येन विधेयं यत्तनीयं । अन्यथा पूर्वोक्तविधिना
कुलपरंपरं दोषमालिन्धं प्रवर्तते । यदुक्तं दानुष्ठापमाहृत्ये “ देवद्रव्यं शुद्धं, दहेदासमं कुलं । अंगालसिद्धं सस्त्वष्ट, युज्यते
नहि धीमतां ॥ १ ॥ ” देवादिद्रव्यमभिधिना व्यापारितं सत् आसमं कुलं अभिव्याप्य दहेत् । निर्धनत्वादिना निःसारं करोति ।
“ सप्तद्रव्यरूपमात्रं कुशीलेति । सप्तद्रव्यादं अणुमाच्छति । इत्यादिवत् । उपलब्धतां यावत् तत्प्रतीकारोदासीन्यं तावत् दोषशुद्धिर्न
निःशक्यत्वादित्यर्थः । अतोऽंगालवत् कुड्वादिधियापि तयोः संसर्गो विवेकिना परिहार्य एवेत्यर्थः । एतेन येन देवद्रव्यादि चिनाश्रितं
वस्तुं दोषसंभवो नान्यस्येत्यपि चर्तव्यो निरस्तः । इति प्राथम्येन तद्वारं समाप्तम् ॥ ५९ ॥

अथोक्तविधिनात्रिवं दुःकर्म प्रायश्चित्तविधिना मयावरेऽपि क्षीयते इति वृत्तामर्त्यदर्शनेन गन्धानामुत्साहपदार्थं संकाशादि-
ष्टाधानाद-तद्वदं दयद्रव्यविनाशोद्भवदुःकर्मस्यार्थं सिद्धपुतीयभास्वनिर्देशनमुक्तपूर्वं बोध्यं । मयावरे च तत्कर्मक्षयार्थं संकाशदृष्टान्तो यथा-

पमायमित्तदोसेण, जिणारिच्छा जहा हुहं । एतं संगससहेण, तहा अन्नोवि पाविही ॥ ६० ॥

संकास गंधिलावइ, सक्कावयारंमि चेइए कहवि । चेइयदब्बुव्वयोगी, पमायओ मरण संसारे ॥ ६१ ॥

(टीका) पमायेति । संकासेति-संकाशो नाम भाषकः स्वभावादेव भवर्हरागयवान् । यथोदितश्चाद्वाचारनिरवयववहारो गंधिला-
वत्त्वां पुरि वसन् यन्मात्रवारे चैतत् प्रत्यक्षवेकाधिकता चकार । अन्यदा कथमपि गृहव्यापारव्याक्षेपादिना चैत्यद्रव्योपजीवको जातः ।
वतोऽसौ यावज्जीवमनालोच्यिवाप्रतिष्ठातकर्म मरणं प्राप्य सत्सारे पूर्वोक्तदुःखपरपरामाण् संख्येयान् दुर्मवान् आंतः ॥ ६०-६१ ॥

वत —

तगराए इट्ठमसुओ, जाओ तं कम्म सेसयाउअ । दारिदमसंपत्ती, पुणो पुणो चित्तनिव्वेओ ॥ ६२ ॥

केवलजोगे पुच्छा, कहणे वोही तहेव संवेओ । किं इरयमुच्चिअमिल्लि, चेइयदब्बस्स जुह्वित्ति ॥ ६३ ॥

(टीका) वगरापति । केवलयोगेति—पूर्वं तद्धनविनाशे तत्कालोपाज्जित्वलाभावरयाद्युदयात् तत्रापि धनादिरोषः, सांप्रतं
वद्वदो वयापि वयेन । यादृशं चोप्यते मीजं तादृशं लभते कलमित्यर्थः ॥ ६२-६३ ॥

अथ तद्विधिमाह—

गासद्यापणमितं, मुतं जं किंचि मद्भ तं सत्त्वं । चेद्वयदत्त्वं नेयं, अभिग्राहो जावजीवाप् ॥ ६४ ॥

(टीका) गासद्यापणेति । स्वगृहनिर्वाहातिरिक्तत्वे सति उचितव्यापारोपाजितं शेषधनं देवसत्कमेवेति, यावज्जीवाभिग्राह्यत्मकं प्राप्यधत्तं प्रतिपन्नं ॥ ६४ ॥ अथ तत्फलमाह—

सुहृन्भावपविस्तीप्, संपत्ती भिग्नाहंमि निच्चलया । चेद्गृहकारावण, तस्थ सया भोग परिसुद्धी ॥ ६५ ॥

(टीका) सुहृन्भावेति । तत्स्यैव महात्मनो गृहीतमहाभिग्राहस्य शुभभावप्रवृत्तिर्जोऽतीवचैत्यद्रव्यविद्वत्सान्नादुल्लसद्विशिष्टाशयोदयाच्च लाभोत्पादयशोपशमस्तस्याच्च संप्रति प्रभूततरविभूतिसंग्राहस्तस्यां सत्यामपि अभिग्राहे निश्चलता-निजमनोदृढता, अतस्तस्य नाधिकतद्रव्यविषये स्वमातरेऽप्यादातुकाभितेत्यर्थः । ततः क्रमेण तस्यामेव नगर्यां तेन चैत्थं चिहितं । तत्र सदा भोगपरिद्विद्धिः । चैत्यविधापनं सदाभोगः द्वाघ्नपरतन्त्रो विमर्शस्तत्पूर्वं भूत्यादेः समंतात् शोधनं । यद्वा तत्र चैत्यविधापने निपन्नादौ क्रियमाणोऽपि सदा नित्यं भोगः आश्रयतापरिहार इत्यर्थः । अत्र चैत्यविधापनविधिः आश्रयता च पंचाशकपोद्भयाकादिभ्यो योऽप्या ॥ ६५ ॥

अथोपसंहारमाह—

इय सो महाणुभावो, सत्त्वरथवि अविहिभावचाण्णं । चरितं विसुद्धधम्मं, अक्खलिआराहओ जाओ ॥ ६६ ॥

(टीका) इयसोमेति-इत्येवं तस्मिन्त्या स संकाशजीवो महाशुभावः । वर्द्धमानसदृश्यसायविशेषात् समुद्रघाटितपुण्यप्रभावः, उद्वर्धनादिना पुण्यप्रकृतेरुपचयः, अपवर्चनादिना पापप्रकृतेरुपचयश्चेति भावः । सर्वधर्मकर्तृपुण्ड्रविधिभावत्वात्तानाहुचितप्रवृत्तिरोधेन

विसुद्धधर्मे भुतचारित्रलक्षणमाराधय अस्वलिताराधकः-निर्वाणसाधको जातस्माद्विवातुष्टानकरीत्यर्थः ॥ ६६ ॥

संकासोवि विभिन्नूणं, कम्मगांठि सुनिवुडो । जाहिही सो उ निव्वाणं, महासत्तो न संसओ ॥ ६७ ॥

(टीका) संकासोवीति । ततः संकांशोऽपि कालक्रमेण समूलमोहमुच्छिद्य महासत्त्वः संतोषसुधासिक्कमनोवृत्तिः, सुनिर्वृचः संयमर-
तरत्वेन मुक्तिसुखास्वादकस्यात् जीवनशुक्त इत्यर्थः । यदाहुः “ निर्जितमदमदनानां चाक्रायमनोयिकाररहितानां । धिनिष्टु-
नपराद्यानामिहैवमोक्षः सुविहितानामिति ॥ १ ॥ निर्वाणं गमिष्यति । एवं ज्ञानसाधारण (द्रव्य) विनाशेऽप्युक्तविधिना दुःकर्म-
क्षयदर्शनार्थं कर्मसारपुण्यसारयोर्निर्दर्शनं यथा—

“ भोगपुरे चतुर्विंशतिकनककोटीस्वामी धनावहश्रेष्ठी, पत्नी धनवती, तयोर्मलजालौ कर्मसारपुण्यसारौ सुतौ ।

अष्टमे वर्षे विज्ञोपाध्यायस्य पार्श्वे पठनाय तत्सुतः । पुण्यसारः सुखेन सर्वविधा अधीतवान् कर्मसारस्य तु बहुपक्रमेणाप्यक्षर-
मात्रं नायाति, धाचनलिखनादौ तु किं वाच्यं । ततः पशुप्रायत्वात् तस्य पाठकेनापि पाठनं मुक्तं, क्रमेण द्वावपि यौवनस्थौ
पितृभ्यां समृद्धतया सुलभे महंभ्यक्तये सोत्सवं परिणयितौ । मा मिथः कलहयेतामिति द्वावपि च द्वादश द्वादश कनककोटीर्दत्त्वा
पृथक् कृतौ, पितरौ तौ प्रवज्य स्वर्गलौ अथ कर्मसारः सज्जनादिभिर्विर्ममाणोऽपि कुशुद्धया तथा चाणिज्यं कुरुते यथा अर्थहानिरेव
स्यात् । पदं स्वतरेरेव दिनैर्जनकार्पिवद्वादशकोटयो गमिताः पुण्यसारस्य तु द्वादशकोटयः स्वात्रं दत्त्वा तत्कर्तृर्गृहीताः । तेनो-
भावपि दत्तिद्वौ जालौ । त्यक्तौ च सज्जनादिभिः भार्ये अपि पितृशुद्धं गते । तत्रो निर्बुद्धौ निर्भाष्याविति लोकैर्दत्तापमानौ लज्जमानौ
गत्या देशांतरं स्थितौ च पृथक् पृथक् महंभ्यगृहे । तत्राप्यन्योपायाभावाद् भृत्यद्वय्या यस्य गृहे कर्मसारः स्थितः सोऽपि कुपणत्वात्

तस्मै प्रोक्तं वेतनमपि न दत्ते । मुहुर्मुहुस्त्वं वंचयते । इतो बहुभिर्देनैराधेन किमपि नार्जितं द्वितीयेन कियदार्जितं परं तत्प्रयत्नमपि-
तमपि धूर्त्तनापहतं । एवमन्यान्यन्यस्थानेषु मृत्यवृत्त्या धातुर्वादाखनिवादसिद्धिरसायनरोहणाद्रियमनमंत्रसाधनरुदत्याद्योषधिग्रहणादिना
चैकादशवारान् महोपक्रमकरणेऽपि कुबुद्ध्या न्यायवैपरीत्यविधानादाधेन क्वापि धनं नार्जितं । किंतु तत्र दुःखान्येव सोढानि । अपरेण
पुनरर्जितमपि प्रमादादिनैकादशवारान् गमितं । ततोऽत्युद्धिद्यो तौ पोतमारुह्य रत्नद्वीपं गत्वा सप्रत्ययरत्नद्वीपदेव्यग्रे मृत्युमप्यंगीकृत्य
निविष्टौ । ततोऽष्टमे उपवासो नास्ति शुचयोर्भाष्यमित्युक्त्वा देव्या तिरोदधे । ततः कर्मसार उत्थितः पुण्यसारस्य त्वैकविंशत्यो-
पवासैः तया चित्तरत्नं दत्तं । कर्मसारः पञ्चात्तापं कुर्वन् पुण्यसारेणोक्तो हे चंधो मा विपीद एतच्चित्तरत्नेन तवापि चित्ति-
सेत्स्यति । ततो द्वावपि प्रीतौ क्रमात्पोतमारुहौ । रात्रौ च राकाशशांकोदये वृद्धेनोक्तं भ्रातः स्फुटीकुरु चित्तरत्नं विलोकयते, तस्य
चंद्रस्य चाधिकं तेज इति । ततो लघुनापि पोतवटस्थेन दुर्दैवग्रेरितेन रत्नं हस्ते नीत्वा क्षणं रत्ने क्षणं चंद्रे च दृष्टिं निदधता मनो-
रधेन ॥६॥ मध्येर्षिषु तत्पातितं । ततो द्वावपि समदुःखौ स्वपुरं प्राप्य ज्ञानिगुरुं स्वग्रामभवमप्राप्तं । ज्ञानी प्राह—“चंद्रपुरे जिनवस्त-
जिनदासश्रेष्ठिनौ परमार्हवार्धभूतां । अन्यदा तत्रत्यश्वावकैः संभूय ज्ञानद्रव्यं साधारणद्रव्यं च तयोः उत्तमत्वादर्पितं रक्षायै ।
अन्येष्टुराधेन स्वपुस्तिकायामतिविलोक्यमानलेख्यकेन मासदेयतया द्रामान् निर्णयि पार्श्वे त्वपरद्रव्याभावादिदमपि ज्ञानस्थानमेवेति
विचिंत्य च ज्ञानद्रव्याद् द्वादशद्रामा लेखकरुष्यार्पिताः । द्वितीयेन तु साधारणद्रव्यं सप्तक्षेत्रीयोभयत्वेन आद्यानामपि योनयमिति
विमृश्य साधारणद्रव्याद् द्वादशद्रामाः स्वगृहगाढप्रयोजने अन्यद्रव्याभावाद् व्यथिताः । ततो मृत्वा दुःकर्मणा प्रथमनरकं गतौ । ततो
देवद्रव्यमक्षकसागरश्रेष्ठिवत् सर्वत्र नरकैर्द्रियद्वित्रिचतुःपंचैर्द्रियतिर्यक्षु च द्वादशसहस्रवारान् भूयस्त्वरदुःखमनुभूय क्षीणदुःक-

मर्णेण युवां जातौ । पूर्वकर्मणा अस्मिन् मवेऽपि द्वादशकोटिर्भविता । एवं तद्वचः श्रुत्वा द्वाभ्यां श्राद्धधर्मं प्रपद्य 'प्रायश्चित्तपदे सह-
सगुणा द्वादशद्रापाः ज्यापरादौ यावदुत्पत्स्यंते तावत् ते ज्ञानसाधारणपदे एवार्पणीयाः । ततः परमुत्पन्नं धनं स्वनिश्चितं कार्यं' इति
नियमो जगृहे । ततो द्वावपि प्राकर्मसंयाद्वन्वृद्धिं प्राप्य तन्मद्यादुभयपदे सहस्रगुणं देयं समर्प्य च कमाद् द्वादशकोटिभाजावभूतां ।
ततो महेभ्यो तौ सुभावकतया सम्यग् ज्ञानसाधारणद्रव्यपराधा तदुत्सर्पणादिना श्राद्धधर्ममाराध्य प्रपद्य च सिद्धौ इति ॥

अथ देवगुरुद्रव्यविनाशे महत्कालदृष्टान्तो यथा—अतीतोत्सर्पिण्यस्तुपारके श्री संप्रत्यर्हद्वारके श्रीपुरे नगरे शान्तनो नृपती
राज्यं चकार । तस्य राक्षीं सुदीप्ता, तयान्यदा अरवारः पुत्राः क्रमेण नीलमहानीलकालमहाकालनामानोऽजनिपत । ततः
क्रमेण नीलजन्मनि गजसैन्यं रोगोपद्रवेण मृतं, महानीलजन्मनि हयसैन्यं मृतं, कालजन्मनि अग्न्याशुपद्रवेण सर्वा ऋद्धिर्विनष्टा,
महाकालजन्मनि कालांतरे अशुभिः संभूय राज्यं गृहीतं । ततो राज्यश्रेष्ठः सखीपुत्रः शान्तनः क्रमेणादत् स्रुताद्रापां द्वाभ्यां
नयासन्नपर्वते स्थितिं कृत्वा षड्कालं निरगमत् । तदानीं पुत्रा अप्याश्वेटकादिव्यसनोद्यता दुष्टकृष्टाधामयार्दिता जाताः । ततो नृपति-
र्दुःखाहुरो संपापातेन मरणाद्यैः पर्यवभास्योह । तत्र संप्रत्यर्हद्वैतं दृष्ट्वा गंतुकद्वयलार्थं विनानामसोकविधिनाऽप्युज्ज्व । अत्रावसरे
तत्रागतेन तस्य पूजाविधियौश्रव्यं दृष्ट्वा विस्मितेन भरणेद्रेण बहिर्निर्गतः सन् पृष्टो तृषः स्वाभिप्रायं कथयति स्म । ततो धरप्रेन्द्रो
बालमुत्सुं निवार्य तत्पुत्रपूर्वभवश्रुतांतं राक्षोऽचीकथत् शृणु भो नरेन्द्र पूर्वपत्वे प्रथमपुत्रेण चौरजातीयेन तीर्थयात्रायै गच्छन् संघो ह्येति
साशुष इतः । द्वितीयपुत्रेण क्षत्रीयजातीयेन स्ववीहत्या कृता । तृतीयेन यणिकपुत्रेण तत्त्वनिदा कृता । चतुर्थेन च द्विजपुत्रेण देवद्रव्यं
गुरुद्रव्यं च चोरितं । ततो दुर्गतौ बहन् भवान् आत्मा अकामनिर्भरया किञ्चित् क्षिप्तकर्मणिः क्रमेण चत्वारोऽपि कीन्नास्त्वत्पुत्रा

जाताः । अवशिष्टरुर्गोदयश्चेद पापफलं लब्धवत्सत्प्रसंगात्स्वयपि प्राप्तं च । अतः सपुत्रस्त्वं एतवीर्यसेवां कुरु । एतज्जलेन क्तात्वा
केत्यानि प्रत्यदं पूजय, पिठस्पादिभ्यान्परायणो भव, सुसाधुन् यथाशक्ति भक्त्या प्रतिलाभय, एवमादिप्रकारेण तत्त्वत्रयाराधनेन
दुस्कर्य क्षय कृत्वा यथासाते पुनः राज्य प्राप्स्यसि । तदा साधर्मिकत्वात्साहाय्य दास्यामीत्युक्तम् । स्वस्थानं धरणेद्वौ जगाम ।
नृपेणापि सर्वेष राज्ञं लब्ध्या क्रमेण सकाशवर्चिर्भाषं लेभेऽत्र विसरः शत्रुस्रायमादास्त्रयसो यो यः । अन्येऽपि दृष्ट्वा यथाशक्तं
मान्या । इति श्रेयः ॥ ६७ ॥

अथ प्रंथावसानेपि भव्यानुत्तमावयति—

जह दृच्छह निज्जाणं, अहवा लोप सुविरथदं किञ्चित् । ता जिणवरनिदिहे, विहिमन्गे आयरं कुणह ॥ ६८ ॥

अथ कविः स्वर्गभित्तिवेद्या निरासयन्नाह—

तद्विविह भविबोहरथं, भणिअं जं च विवरिथं दह गंधे । तं सोहंतु गीयत्था, अनभिनिवेसी अमच्छरिणो ॥ ६९ ॥

अथ प्रथ समाप्ति निगमयन्ते मंगलं दर्शयति—

तवगणगयणदिवायर, विजयाईमाणसूरिरज्जंमि । भाणुविजयबुहसेवग—वायगलावणविजयेण ॥ ७० ॥
गंधंतरगाहाहि, समरिथया दद्वसित्तरी एसा । भविअजणबोहणरथं, मंगलमालं कुणउ निअं ॥ ७१ ॥

॥ इति द्रव्यसित्तरी संपूर्णा ॥

॥ अथ टीकाकार प्रशस्तिः ॥

वेदवेदविचित्रेन्द्रे, ईषस्य सितपक्षतो । विक्वे तत्रवृत्तिश्च, लावण्याढ्यवाचकैः ॥ १ ॥
यावन्महीसृगाक्षीयं, धत्ते चारिधिमेललाम् । वाच्यमाना बुधैर्जीयात्, सवृत्तिर्द्रव्यसप्ततिः ॥ २ ॥
सर्कोदिशास्त्रनिपुणैर्वैराग्यामृतसागरैः । शोधितेयं श्रिये श्रीमद्व्याविजयकोविदैः ॥ ३ ॥

॥ इति ॥

॥ इति श्री द्रव्यसप्ततिकावृत्तिः समाप्ता ॥

अयमप्येव प्रमादी ज्ञातः, तत्कारणमद्वयहारकरणमेव भावि । ततः प्रभाते, स शब्दः क्षरीयं वन्दनाय समेवस्त्वं मुनिं सप्तं वीक्ष्य
दंतं पप्रच्छ । क्षरिः प्राह—“ कल्पे आहारं कृत्वा सुप्तः, उत्थापितोऽपि नोचिष्यति ” तच्छ्रुत्वा श्रेष्ठपुत्राच—हे पूज्य ! आहारस्तु
यत्ने मद्गृहाद्यदृशीतोऽस्ति । गुरुः पप्रच्छ—त्वया सर्वदोषैर्विमुक्तं आहारं प्रतिलाभितो न मा ? ” स प्राह—“ दोषस्तु कोऽपि
न ज्ञातः, परं जितगृहात्पट्टलादिगुणाधिकानन्यान्मुक्त्वा मया गृहीताः ” इति मद्रक्तवारसर्वं दृष्टान्तं जनाद । श्रुत्वेति गुरुः प्राह—
नार्हं तवेदं कारणं यतः—

जिणपवपणयुद्धिररं, पभायमं नाणदंसण गुणाणं । अक्खंतो जिणद्वच्चं, अणंतस्ससारिओ होइ ॥ १ ॥

जिणपवपणयुद्धिररं, पभायमं नाणदंसण गुणाणं । रक्खंतो जिणद्वच्चं, पस्सिस्संसारिओ होइ ॥ २ ॥

तथा भृशु हे शब्द ! कस्मिंश्चित्पुरे एक इभ्यः प्रातिवेदिमकमेकं नरं पीडयति । स निःस्वो दध्यौ—“ यथायमिभ्यो मनुजयः
स्वास्वधाडं भुवै ” । तत एकदा निरप्यमानमिभ्यग्रहं दृष्ट्वा चैत्यग्रहदृष्टिकाखण्डस्तेन भिरयां प्रच्छन्नं चार्थितः । ततः क्रमेण तद्गृहं
पसन्निभ्यो निःस्वोऽभवत् । तदा स निःस्वः प्राह—“ मद्विदम्बनाफलं त्वयेदं प्राप्तं मत्कृतमवेदि ” । ततः स इभ्यः सामवाक्यतस्तं
समतोपयत्, ततः स लकटपं जगौ । तत इभ्येन तमिष्टिकाखण्डं भिचितो निष्कास्य प्रायश्चित्तपदे वृत्तनं चैत्यं धिदधे, तदा स पुनः
गुह्यी बभूव । तस्मात् हे श्रेष्ठिन् ! त्वया त्विदं भक्षितं, अतो महत्पापं लभं ” । तच्छ्रुत्वाभीतः श्रेष्ठी प्राह—“ हे पूज्य ! ममापि
कल्पे एव मद्गृहपक्षानिर्जाताऽस्ति ” । क्षरिर्जगौ—“ हे श्रेष्ठिन् ! त्वं तु बाह्यं धनं मातं, मुनेः पुनरान्तरं धनं चिन्तय । अपालोचनाना-
पदंश्चुना त्वं गृहे यावद्धनं वर्तते तद्वत्पथेन चैत्यकरणे - तवलाभोऽस्ति ” । ततः श्रेष्ठिना तथा कृतं । ततः क्षरी रेचक्रपाचकद्रव्यं

एकमपि कटुकतृणवीजं भासद्वसप्रमाणमपि शुद्धं विनाशयति, विषस्य लवोऽपि परमाण्वभूतं स्थूलं सर्वेषामनुपयोगि किं न विधत्ते ? दृश्यन्ते च केऽपि मूर्खा देवद्रव्येण व्यवसायादि कुर्वन्तः, कदाचिन्निर्धनत्वे जाते देवद्रव्यसागविधायिनिस्तद्द्रव्यपथान्मार्गणे एव वदन्तो यथा—न सन्ति सम्प्रत्यक्षतर्थाश्च द्रव्याः, पितृस्थानीयो याऽस्माकं जिनः, न हि पितृधनं पुत्राणां किमपि अनादेयम्, इत्यादियत्तन्मार्गानो यथाकास्तेऽनन्तान्तसंसारक्लेशमाज्जनं भवन्ति केचित्तु धनवन्तोऽपि गृहसंस्थदृष्ट्यालवः प्रभूतसमुदायमन्वेयद्बहुभ्रमपरिहितेन्द्रमाला लभ्यीकृत्य बहुदेवद्रव्यम् अपि तन्मार्गणे दीनमेव आपन्ते, मनसापि तदर्पणं न वाञ्छन्ति । देवस्य किमपत्यानि क्षुधा विषमणानि सन्ति । देवस्त्वव किमधिको मम किं न्यूनो, यदा विलोकार्थपथं तदानीमर्पयिष्यामि, इत्यादि काष्ठक्षेपमेव कुर्वाणा उत्सृष्टव्यदिनस्तेऽपि तेषामेव पङ्क्तौ निवेशनीयाः अत्र भ्रातृद्रव्योदाहरणम्—

विश्वपुरे क्षेमङ्करो राजा तस्य युगन्धरः पुत्रः । सोऽन्यदा वने करणपि भुजः केवलज्ञानोत्सवं देवैः क्रियमाणं दृष्ट्वा सज्जा-
तजातिस्मृतिस्तेदेवोत्पन्नवैराग्यो देवतादत्तवेषः प्रयत्नाज वन्दिता राजाद्यैः विजहारवसुन्धरावलये, चकार भूपांस्यपि तपांसि । अन्यदा
भुजेः शृङ्खलानाधिकदृष्ट्यावधिज्ञानमुत्पदे । आगतस्त्वत्रैव पुरे । राजाद्यो वन्दितुं गताः, प्रारब्धा तेनापि धर्मदेवानां, तत्र चा-
कोऽपि कृष्टी सर्वरोगराजधानीव, मक्षिकाणां पितृगृहमिव, पदे पदे मालकाद्यैरपि कर्करादिमिश्रदहन्यमानस्तत्र प्राप्ताः । राजादयश्च
गुह्यज्ञानपतिव दृष्ट्वा तस्य प्राप्यमवं भुजेः पार्श्वं पृच्छन्ति । भुनिः ग्राह-कुसुमपुरे नन्दनागदेव्यो दी आतरो । दृष्ट्वो द्य-
शुद्धः, अपरस्तु विपरीतः । अन्यदा तन्नागाधिपेन स्वकारितजिनमन्दिरे देवद्रव्यरक्षणाय निपुक्तौ, स्वयञ्कल्या सारां कुरुतः ।
नागदेवः क्षीणधनोऽन्तरान्तरा निर्लज्जतया स्वल्पं स्वल्पं तु देवद्रव्यं भुङ्क्ते । यद्वाभ्राता तु—

जिणपवयणशुद्धिकरं, पञ्चाक्षरं नाणदंसणगुणार्णं । भक्खंतो जिणदत्तं, अणंतसंसारिओ होइ ॥ १ ॥
जिणपवयणशुद्धिकरं, पञ्चाक्षरं नाणदंसणगुणार्णं । रक्खंतो जिणदत्तं, परिच्चसंसारिओ होइ ॥ २ ॥
जिणपवयणशुद्धिकरं, पञ्चाक्षरं नाणदंसणगुणार्णं । वट्ठंतो जिणदत्तं, तिरियपरत्तं लहइ जीवो ॥ ३ ॥
इत्थादि बहुप्रकारभीआगमोक्कयाचोयुत्तिकमिनिंमारितोऽपि यापता लघुर्न तिष्ठति, तावता पृथग्विन्तवति सा प्रातर्भूपाय निवेदयि-
त्यासीति । अथान्तरेऽकस्मान्मूलेन राशौ एतः व्यवहारिणः सुतो जातः । तत्र भवे भव्यात् भोगान् भुक्त्वा प्राप्ते प्रातं लाप्ता प्राण-
सकल्पं देवो जातः । एवं सप्तभवान् दीक्षापराभ्य अव्युत्तादिषु देवत्वेन समुत्पद्य च क्रमेण सोऽहं शुभ्ररपुत्रो मुच्यन्धरो जातः ।
नागदेवस्तु तस्मिन्नेव भवे विज्ञातस्वरूपः सत् राजादिभिर्भुज्य गार्हितः । मण्डितदेवद्रव्यपदे पृथीतगृहसर्वस्वश्च प्राप्ते पोथ्यवर्षाणि
रोगार्त्तः तेषद्रूपार्पणाय पुतानां कथयित्वा मृतः । पूर्वार्ण्यासत्तत्र प्रतिभवं तथैव कुर्वन् सप्तसु नरकेषु तिर्यग्भवान्तरितो आभं
आभं एव वराकाः कुटी जातः यदुक्त्वम्—
भक्ष्येणं देवदन्धरस, पररथी गमणेण य । सचभं नरंयं जंति, सचकाराड गोयमा ॥ १ ॥
इति श्रुत्वा स कुटी जातिरश्नुति प्राप्य आलोचितसकलपापः, प्राप्ते प्रपकानखनो मृत्पाड्युते देवो जातः । क्रमेण महाविदे
मोक्षञ्जमी । य च भुगन्धराजविं क्रमेण सिद्धिमीषपक्यास्त ॥ इति देवद्रव्यरक्षणो परिभ्योरो च नन्दनागदेवयोवृद्धान्तः ।

देवद्रव्यपरिभ्योरो परसप्तयोर्कं कुक्कुटद्वान्तः—

प्रभारं मा मतिं द्युयत्, प्राणैः कण्ठगतैरपि । अक्षिदग्धाः प्ररोहन्ति, प्रभादग्धाः पुनर्नहि

पुरा जगद्गामीष्ट नामा श्रीरामभूषतिः । पुर्यामयो गायान्, साम्राज्यं पर्यपालयत् ॥ १ ॥ तदैकः कुक्कुरः कश्चि-त्रिविष्टो राज-
वरमणि । केनचिद्ब्रह्मपुत्रेण, वक्त्रेण हतः श्रुतौ ॥ २ ॥ आ निर्यस्तोहितो न्याय-स्थान गत्वा निविष्टवान् । भूपेनादृष्टं पृष्टोऽग्रं,
निगाताः रिपवः हतः १ ॥ ३ ॥ तद्व्यातकं प्रह्वपुत्रं, तत्रानाट्य तृपोऽग्रवीत् । असौ त्वद्व्यातको ब्रूहि, कोऽस्य दण्डो विधास्यते ॥ ४ ॥
आड्योचदस्य रुद्रस्य, माटापत्यं नियोजयताम् । क एष दण्डो राक्षेति, भाषितः आ पुनर्जगौ ॥ ५ ॥ प्रागह सप्त जन्मभ्यः, पूजयित्वा
सदाशिवम् । दंयस्वमीत्या प्रक्षालय, पाणी भोजनमाचरम् ॥ ६ ॥ इत्यानाजयमन्यदा लिङ्ग-पूरणे लोकदौकितम् । विक्रीणानस्य काठि-
न्या-क्षलान्तः प्रापिशनमम ॥ ७ ॥ विलीनमुष्णपक्तेना-जानता तन्मयाहवम् । तेन दुरन्तमणा सप्त-कृत्यो जातोऽसि मण्डलः ॥ ८ ॥
सप्तमेऽस्मिन् भवे राजन् । जात जातिस्मृतिर्मम । अधुना तत्प्रभावेण, जाता बाभमम मातुषी ॥ ९ ॥ एवमज्ञानतो भुक्त, देवस्वदुःख-
काणम् । रक्षणीयमतस्तदि, विवेकज्ञैः स्वशक्तितः ॥ १० ॥ अधिकराग्निभिर्मर्से-मर्ठापत्याग्निमिर्दितैः । शीघ्रं नरकवाब्जं चैव,
दिनमेकं पुरोहितः ॥ ११ ॥ विन्द्याटवीष्वतोपासु, शुष्ककोटरवासिनः । कृष्णसर्पाः प्रजायन्ते, देवदायोपहारिणः ॥ १२ ॥ एवं देव-
द्रव्यदायिनाद्ये, भुत्वा भुत्वाः । स्पष्टदृष्टान्तमुभयम् । कार्पो यत्नस्वस्वरक्षाविधाने, संसारः स्यादो यथा मीप्रमल्पः ॥ १३ ॥

इति देवद्रव्यपरिभोगे परसमयप्रसिद्धं भवानकथानकम् ।

एषा आद्यानां देवद्रव्यस्य विनाशेन एव दोषः, यथाकालमुचितव्याजदानपूर्वकं ग्रहणे तु न भूयात् दोषः, समधिकव्याजदाने पुनर्दोषाभावोऽवसीयते, तेन तेषां पञ्चद्वर्जनं तन्निःशुक्लादिदोषपरिहारार्थं श्रेयम् । किञ्च-शोभिजनश्रासनं देवद्रव्यस्य विनाशो दुर्लभवो धित्वा तदध्यादिदेयनादानादौ साधोरपि भवदुःखं च श्रावे दर्शितं स्वः, तेन तदभिज्ञाना आद्यानां तस्याव्यापारणमेव यौतिकं, मा कदाचित्प्रमादादिना स्वल्पोऽपि तदुपयोगो भवति चेत् सुस्थानस्थापनप्रत्यहं सारादिकरणपुरस्सरं महानिधानवत्परिपालने च तेषामपि न कोऽपि दोषः, किन्तु तीर्थकुक्षामकर्मनिबन्धनादिहेतुर्लभ एवेति, इतरस्य तु वज्रोमदोषानभिज्ञस्य निःशुक्लाद्यसंभवाद्बुद्धयर्थं ग्रहणग्रहणपूर्वकं समर्पणे न दोष इति तथा व्यग्रहियमाणमस्तीति सम्भाव्यते भूयकादिषु तु बुद्ध्याद्यर्थं समर्पणव्यवहाराभावात्तेषां वज्रघणे दोष एवेति ॥ से० उ० २ प्र० १५५ पं० जयविजयगणिकृत प्र० ।

प्रश्नः-कश्चित् श्राद्धः स्वद्रव्येण प्रतिभा कश्चित् पुस्तकं च तदा प्रतिभाकर्तुर्देवद्रव्यं पुस्तकलेखकस्य ज्ञानद्रव्यं च लगति नवेति । अत्रोपरं-उभयोरपि यथाक्रमं तं उभे न लगते इति सम्भाव्यते । से० उ० २ प्र० १९७ पं० देवविजयगणिकृत प्र०

प्रश्नः-गृहचैत्ये यदि केनचिद्वर्तुं भूषणानि कारितानि कालान्तरे च स गृहस्थो गृहकार्ये आपतिवे तानि व्यापारयति तदा कल्पनं नवेति, उत्तरम्-यदि देवार्थमेव कारितानि तदा न कल्पन्ते यदा तु साधारण्येन कारितानि तदा कल्पन्ते, अत्राभिप्राय एव प्रमाणमिति । से० उ० ३ प्र० १६९ पं० चिनयकुञ्जालगणिकृत प्रश्नः ।

प्रश्नः-सप्तधेयसुक्तद्रव्यान्तः साधुसाध्वीद्रव्यस्य व्ययः साधुसाध्वीनां कस्मिन् स्थाने योज्यते आदिरिति, अत्रोत्तरम्-सप्तधेयीसुक्तद्रव्यस्य व्ययः साधुसाध्वीधेययोरापत्राणवैयानपनमार्गसहायकाणादिषु श्राद्धैः कार्यत इति ॥ से० उ०-३ प्र० ६७ पं०-पद्मविजयग० प्र०

प्रश्नः—देवद्रव्यस्य हृदि कृते आदौ तत्त्वयं न्याजेन गृह्यते न वा इति तद्व्याहकानां दृष्टुं किं वा भूषणमिति । अन्योत्तरम्—
आदानां देवद्रव्यस्य न्याजेन गृह्यण न युज्यते, निःशून्यत्वात् प्रसङ्गात् न तु गणिज्यादौ न्यापारणीयं स्वल्पस्यापि देवद्रव्यभोगस्य सम्भ-
वमभ्युपगम्यतीत्यायतो द्रष्टव्यिषयकजनकतया दाक्षितत्वादिति ॥ से० उ० ३ प्र० २७४ प० पञ्चविजयकृत प्रश्नः ॥

प्रश्नः—केनापि स्वगृहं जिनगृहे भुङ्क्ते, तत्र आदः कोऽपि भाटकं वत्त्वा तिष्ठति न वेति उत्तरम्—यद्यपि साधिकभाटकप्र-
दानपूर्वकमवस्थाने देशो न लगति, तथापि तथाविधकारणमन्तरं शुक्तिमत्वात् प्रतिभाति देवद्रव्यभोगादौ निश्शून्यत्वात् प्रसङ्गात् इति से०
उ० ३ प्र० ४१६ प० हर्षचन्द्रकृत प्रश्नः ॥

प्रश्नः—उपाधये सामत्सरिकादिप्रतिक्रमणावसरे यद् वृष्टुणैलादि मान्यते तदेवद्रव्ये साधारणद्रव्ये वा समायाति इति,
उत्तरम्—यथाप्रतिज्ञा देवद्रव्ये साधारणद्रव्ये वा समायातीत्यवधेयम् ॥ से० उ० ३ प्र० ४३१ प० विद्याविजयगणिकृत प्रश्नः ॥

प्रश्नः—आद्या देवद्रव्यं न्याजेन गृह्णन्ति न वा इति । उत्तरम्—महत्कारणं विना न गृह्णन्ति इति ॥ से० उ० ३ प्रश्नः ।
४९२ गणिजीवविजय कृत प्रश्नः ॥

प्रश्नः—जिनालयकार्पकतुः आत्मीय कार्यं दीयते न वा इति । उत्तरम्—जिनालयसत्यापकेन स्वकीयकार्यं न कार्यत
इति ॥ से० उ० ३ प्रश्नः ४९३ गणिजीववि० कृत प्रश्नः ॥

प्रश्नः—ज्ञानद्रव्यमपारीद्रव्यं च जिनगृहकार्ये आयाति न वेति । उत्तरम्—जिनालयकार्ये आयाति इति अक्षराण्युपदेया-
विन्तामणी सन्ति, अपासिद्रव्यं तु महत्कारणं विना न समायाति इति ज्ञायते ॥ से० उ० ३ प्र० ४९४ गणिजीववि० कृत प्रश्नः

प्रश्नः—अतदोक्कहकपुष्पाणि मालिकपार्श्वे गृहीत्वा विनप्रतिमायाधटायते, मालिकस्य तद्द्रव्यस्थाने धान्यवखादिकं समर्प्यते तदर्पणे च दोक्कहदवाकमुद्धरति, तद्द्रव्यं देवसत्कं मालिकसम्बन्धि वा इति । उत्तरम्—अतदोक्कहपुष्पाणि गृहीत्वा धान्यादिकं समर्प्यते, तदर्पणे च क्कहकोशेरकेण यद्दुद्धरति तद्देवद्रव्यं भवति न तु मालिकस्य, यतो लोके अतदोक्कहपुष्पचटायनयशोवदो जापते तस्मान्पुनचटायने दोषो लगति, तद्दुद्धरितं द्रव्यं देवद्रव्यमध्ये प्रक्षिप्यते तदा दोषो न लगतीति ॥ से० उ० ४ प्र० ९१ चटपल्लीय सङ्ग्रहणम् ॥

प्रश्नः—द्रव्यलिङ्गिद्रव्यनिष्पन्नचैत्यमधिषिष्यत्यमित्यागमोक्तिः, पुस्तकारिक्षेत्रेषु तद्द्रव्यन्यापारणं युक्तमयुक्तं वा ? यदि युक्तं तर्हि चैत्ये कथमयुक्तं ? तदर्थितं पुस्तकं सुविहितैः कथं गृह्यते इति, तथा कैथिच्चिरन्तनाचार्यैः शिथिलपथमपास्य भवद्रव्यानीतमुक्तापटलं लेपुनाचूर्णिकृतं उपविद्याश्रीकारसमर्थे यदि तद्द्रव्यं पुस्तकादिषु कल्पनीयमभिव्यज्य तदा मुक्ताफलचूर्णेन तद्द्रव्यविनाशनं नाकरिष्यदिति । उत्तरम्—चैत्यमाश्रित्य विषयविधिषिचारः शास्त्रेषु श्रोतव्योऽस्ति न तु पुस्तकमाश्रित्य, तेन न तयोः साम्यम् तत्र एव च परम्परयापि तत्पुस्तकं गृह्यमाणमस्तीति न काऽप्यनुपपत्तिः । यच्च कैथिच्चिरन्तनदर्शनिभिः सुविहितमार्गाश्रीकारं मुक्ताफलानि लेपुना चूर्णिकृतानि तद्गुणैराम्यवचारव्यापनार्थमिति न काऽप्यनुपपत्तिरिति ॥ से० उ० ३ प्र० २५८ पं—कीर्तिचिजपगणिकृत प्रश्नः ॥

प्रश्नः—तीर्थे यत्रालिकेगदिद्रव्यं मानितं तदेव मुख्यतेऽन्यद्वा इति । उत्तरम्—अज्ञेयादितीर्थे मूलविधिना यदेव मानितमभूत् तदेव मुख्यते, कारणे तु यथा देयं न भवति तथा कर्तव्यमिति ॥ से० उ० ३ प्र० ४४५ पं—धीरकुशलगणिकृत प्रश्नः ॥

प्रश्नः—गोप्रभृतिजीवमोचनाय द्रव्यलिङ्गिनां द्रव्यं गृहीतुं कल्पते न वा इति । उत्तरम्—ज्ञानादिसम्बन्धि द्रव्यं न भवति तदा गृह्यते निषेधो ज्ञातो नास्तीति । से० उ० ३ प्र० ४५९ पं—नाकर्षिगणिकृत प्रश्नः ॥

परिच्छिन्ने
देवादिद्रव्य
विषयाः
प्रश्नोचराः
॥ ६६ ॥

प्र	पदि	अश्रु	श्रु
१	११	विपत्तयः	विपत्तयः
२	१	विपत्तयः	विपत्तयः
३	६	विपत्तयः	विपत्तयः
४	१५	विपत्तयः	विपत्तयः
५	१	विपत्तयः	विपत्तयः
६	५	विपत्तयः	विपत्तयः
७	८	विपत्तयः	विपत्तयः
८	१५	विपत्तयः	विपत्तयः
९	१६	विपत्तयः	विपत्तयः
१०	१	विपत्तयः	विपत्तयः
११	६	विपत्तयः	विपत्तयः
१२	१६	विपत्तयः	विपत्तयः
१३	१५	विपत्तयः	विपत्तयः

अथसप्तविंशतिकापाः श्रुतिपत्रकम्

प्र	पदि	अश्रु	श्रु
१६	२	विपत्तयः	विपत्तयः
१७	५	विपत्तयः	विपत्तयः
१८	८	विपत्तयः	विपत्तयः
१९	८	विपत्तयः	विपत्तयः
२०	१०	विपत्तयः	विपत्तयः
२१	१	विपत्तयः	विपत्तयः
२२	६	विपत्तयः	विपत्तयः
२३	६	विपत्तयः	विपत्तयः
२४	६	विपत्तयः	विपत्तयः
२५	१	विपत्तयः	विपत्तयः
२६	२	विपत्तयः	विपत्तयः
२७	२	विपत्तयः	विपत्तयः
२८	२	विपत्तयः	विपत्तयः
२९	२	विपत्तयः	विपत्तयः
३०	२	विपत्तयः	विपत्तयः

प्र	पदि	अश्रु	श्रु
३१	१२	विपत्तयः	विपत्तयः
३२	८	विपत्तयः	विपत्तयः
३३	१	विपत्तयः	विपत्तयः
३४	१५	विपत्तयः	विपत्तयः
३५	१	विपत्तयः	विपत्तयः
३६	१	विपत्तयः	विपत्तयः
३७	१	विपत्तयः	विपत्तयः
३८	१	विपत्तयः	विपत्तयः
३९	१	विपत्तयः	विपत्तयः
४०	१	विपत्तयः	विपत्तयः
४१	१	विपत्तयः	विपत्तयः
४२	१	विपत्तयः	विपत्तयः
४३	१	विपत्तयः	विपत्तयः
४४	१	विपत्तयः	विपत्तयः
४५	१	विपत्तयः	विपत्तयः
४६	१	विपत्तयः	विपत्तयः
४७	१	विपत्तयः	विपत्तयः
४८	१	विपत्तयः	विपत्तयः
४९	१	विपत्तयः	विपत्तयः
५०	१	विपत्तयः	विपत्तयः

पृष्ठ	पङ्क्ति	अञ्जुद	कुल
५१	३	सकांतीरो	सकांतीरो
५२	४	सकांतीरो	सकांतीरो
५३	५	सकांतीरो	सकांतीरो
५४	६	सकांतीरो	सकांतीरो
५५	७	सकांतीरो	सकांतीरो
५६	८	सकांतीरो	सकांतीरो
५७	९	सकांतीरो	सकांतीरो
५८	१०	सकांतीरो	सकांतीरो

पृष्ठ	पङ्क्ति	अञ्जुद	कुल
५९	११	सकांतीरो	सकांतीरो
६०	१२	सकांतीरो	सकांतीरो
६१	१३	सकांतीरो	सकांतीरो
६२	१४	सकांतीरो	सकांतीरो
६३	१५	सकांतीरो	सकांतीरो
६४	१६	सकांतीरो	सकांतीरो
६५	१७	सकांतीरो	सकांतीरो
६६	१८	सकांतीरो	सकांतीरो
६७	१९	सकांतीरो	सकांतीरो
६८	२०	सकांतीरो	सकांतीरो

पृष्ठ	पङ्क्ति	अञ्जुद	कुल
६९	२१	सकांतीरो	सकांतीरो
७०	२२	सकांतीरो	सकांतीरो
७१	२३	सकांतीरो	सकांतीरो
७२	२४	सकांतीरो	सकांतीरो
७३	२५	सकांतीरो	सकांतीरो
७४	२६	सकांतीरो	सकांतीरो
७५	२७	सकांतीरो	सकांतीरो
७६	२८	सकांतीरो	सकांतीरो
७७	२९	सकांतीरो	सकांतीरो
७८	३०	सकांतीरो	सकांतीरो

महामहोपाध्यायश्रीलावण्यविवरणविरचिता द्रव्यसप्ततिका सञ्चालिः सम्पूर्णः।

